

“Hyvää neekerin päivää!”

Maahanmuuttajatoiminnan ja -kokemusten
diskurssianalyyttistä tarkastelua Aamulehden
Maahanmuuttajat-sivuilla

..

Suomen kielen
Pro gradu -tutkielma
Tampereen yliopistossa
huhtikuussa 2008

Johanna Nokireki

Tampereen Yliopisto
Kieli- ja käännöstieteiden laitos
NOKIREKI, JOHANNA: ”Hyvää neekerin päivää!” Maahanmuuttajatoiminnan ja -kokemusten diskurssianalyttistä tarkastelua Aamulehden Maahanmuuttajat-sivuilla
Pro gradu -tutkielma, 73 s.
Suomen kieli

Pro gradu -tutkielmani aihe on maahanmuuttajaidentiteettien konstruoituminen Aamulehden Maahanmuuttajat-sivuilla. Aineistoni koostuu 18 uutisartikkelista ja kuudesta kolumnista. Tarkempaan tarkasteluun, lähilukuun, olen ottanut yhden aineistoni uutisartikkeleista ja kolme aineistoni kolumneista. Aineistoni analyysi jakaantuu kahteen suurempaan temaattiseen kokonaisuuteen: maahanmuuttajaan sosiaalisena toimijana ja maahanmuuttajaan sosiaalisena kokijana. Temaattinen jako pohjaa osittain tekstilajeihin: maahanmuuttajan sosiaalisen toiminnan analyysi uutisartikkeleihin; sosiaalisen kokijan analyysi kolumneihin.

Selvitän pro gradu -tutkielmassani, minkälainen kuva Aamulehden Maahanmuuttajat-sivun teksteissä tullaan maahanmuuttajista tuottaneeksi, millaista identiteettiä kirjoittajat tuottavat itselleen ja toisille maahanmuuttajille ja miten maahanmuuttajaidentiteetti rakentuu suhteessa teksteissä tuotettuun suomalaiseen identiteettiin.

Tutkielmani on luonteeltaan diskurssianalyttinen; teoreettinen viitekehys pohjaa sosiaaliseen konstruktionismiin. Lähestyn aineistoani M.A.K. Hallidayn systemis-funktionaalisen kieliopin keinoin. Käytän työni metodeina ensisijaisesti SF-kieliopin kahta metafunktiota: ideationaalista ja interpersonaalista. Sosiaalinen konstruktionismi, diskursiivinen näkökulma ja hallidaylainen tekstintutkimus positioivat tutkimukseni funktionaalisen kielikäsitteilyn traditioon.

Teksteistä konstruoidut, sosiaalisen toimijuuden synnyttäneet identiteettitarinat kertovat maahanmuuttajien työteliäisyydestä, kotoutumisen halusta, verkostoitumisesta ja eloisuudesta. Kokemusperäisen aineiston tarkastelu kertoo identiteettitarinoita maahanmuuttajien huonommuuden kokemuksesta, identiteettikamppailusta ja identiteetin uudelleenmäärittämisestä luon-

teesta ajan kuluessa.

Identiteettitarinoissa korostuvat halu tehdä työtä, sopeutua ja elää ”normaalia” elämää yhteisön hyväksyttynä jäsenenä. Maahanmuuttajien henkisten resurssien lisäksi sosiaalisesti tyydyttävä kotoutuminen edellyttää työvoima- ja koulutuspoliittisia toimia suomalaiselta yhteiskunnalta. Aidosti monikulttuurinen yhteiskunta ei ole mahdollinen ilman todellista vuoropuhelua valtaväestön ja eri etnisistä vähemmistöistä tulevien ihmisten välillä.

Sisällys

1. Johdanto	4
1.1. Tutkimuksen taustaa	4
1.2. Tutkimusaineisto	5
1.2.1. Aamulehden Maahanmuuttajat-sivu	5
1.2.2. Aineiston valinta ja käyttö	6
1.2.3. Tutkimustehtävä ja tutkimuskysymykset	8
1.3. Maahanmuuttajuus Suomessa	9
1.4. Maahanmuuttajat ja media	11
2. Teoria- ja metoditausta	13
2.1. Konstruoitu identiteetti	13
2.1.1. Kategorisaatio vuorovaikutuksellisena toimintana	13
2.1.2. Kategorisaation seuraamuksellisuus ja sosiaalisen identiteetin synty	14
2.1.3. "Toiseus"	15
2.2. Diskursiivinen näkökulma	16
2.2.1. Sosiaalinen konstruktionismi	16
2.2.2. Lingvistinen diskurssianalyysi	18
2.2.3. Systemis-funktionaalinen kieliteoria	20
2.2.3.1. Kielen metafunktiot	20
2.2.3.2. Prosessityypit	21
2.2.4. Merkitysten kontekstisidonnaisuus	23
2.2.5. Puhujan asenne tekstissä	23
3. Maahanmuuttaja sosiaalisena toimijana	25
3.1. Työteliäs maahanmuuttaja	27
3.2. Kotoutumaan pyrkivä maahanmuuttaja	34
3.3. Verkostoituva maahanmuuttaja	41
3.4. Eloisa maahanmuuttaja	45
4. Maahanmuuttajien kokemustarinoita	47
4.1. "b-luokan" kansalaiset	49
4.2. Kuka minä olen?	54
4.3. Marginaalista kohti aitoa kohtaamista	65
5. Lopuksi	74
Lähteet	
Internet-lähteet	
Aineslähteet	

1. Johdanto

1.1. Tutkimuksen taustaa

Kiinnostuin maahanmuuttajuudesta venäjän kielen opintojeni kautta. Vaihdettuani pääaineeni suomen kieleen ajattelin aineyhdistelmäni sopivan mainiosti yhteen opettaessani tulevaisuudessa suomea toisena kielenä Suomen suurimmalle maahanmuuttajaryhmälle, venäläisille. Työskennellessäni yhden kevään maahanmuuttajaopettajana aloin hämäästi hahmottaa sitä kaoottista työskentelyä, jossa maahanmuuttajat ja heidän opettajansa työskentelevät. Viimeistään työn kautta minulle selkeni sekin ajatus, ettei ole olemassa kieltä sellaisenaan, muusta kulttuurikontekstista irrallisena järjestelmänään, jonka voisi ongelmittain syöttää kieltä entuudestaan taitamattomalle tai edes samaa äidinkieltä puhuvalle. Näin myös oma "uravalintani", yksi mahdollinen identiteettini, joutui uudelleenmääriteltäväksi. Tällöin tuntui luonteelta alkua kirjoittava pro gradu -tutkielmaa maahanmuuttajuudesta ja identiteeteistä.

Maahanmuuttajien joukosta tekee mielenkiintoisen kyseisen ryhmän heterogeenisyys; identiteetistä sen pirstaloituneisuus ja uudelleen määrittyvä luonne ajan kuluessa. Tällä hetkellä itseään maahanmuuttajuutta enemmän minua kiinnostaa ihmisten erilaisuus ylipäätään, se identiteet(t)i(e)n määrittelemisen vaikeus, joka on läsnä arkipäivän vuorovaikutustilanteissa ei ainoastaan valtaväestön ja maahanmuuttajien välillä, vaan laajemmin niiden välillä, jotka kulloinkin määrittyvät "meiksi" ja "heiksi".

Maahanmuuttajaluokan arki oli välillä täyttä kaaosta kaikkine erilaisine identiteettimäärittelyineen: opettajien ja oppilaiden, maahanmuuttajien ja etnisten suomalaisten, meidän ja heidän, valtaväestön ja marginaalin sisäkkäin ja päällekkäin limittyvät erilaiset kulttuuripiirteet saivat minut useammin kuin kerran miettimään, mistä tässä kaikessa on kyse. Tutkielmani ei kuitenkaan pystyisi vastaamaan edellisen

kaltaiseen suureen eksistentiaaliseen kysymykseen, vaan pyrkii vain nöyrästi selvittämään tekstiaineiston avulla sitä, miten erilaisia identiteettejä konstruoidaan kielessä ja mitä nämä synnyttetyt identiteetit ovat. Tutkielmani laajempi kehys syntyy maahanmuuttojournalismista, sen kautta välittyvistä kuvista "meistä" ja "heistä". Media on foorumi, jossa rakennetaan vaikuttavaa käsitystä erilaisten ryhmien identiteeteistä, sen valta on diskursiivista valtaa, jonka suodattamana katsomme noita toisia ja itseämme. Kategorisoin itseni tässä tietoisesti osaksi meitä, millä tarkoitan etnisiä suomalaisia ja maahanmuuttajat osaksi heitä, toisia, suomalaisen yhteiskunnan marginaalia. Haluan kuitenkin korostaa, Laura Huttusta (2002: 332) mukailleen, että "muuttajat ja paikalliset eivät muodosta kahta toisensa poissulkevaa ryhmää, joiden olisi mahdotonta ymmärtää toisiaan." Identiteeteistä voidaan ja on syytäkin neuvotella. Identiteetti ja identiteetit voidaan nähdä prosessina, muutokselle alttiina ja historiallisina konstruktioina, jotka voivat määrittäytyä ja määrittyvät uudelleen ajan kuluessa (Huttunen 2002: 332).

1.2. Tutkimusaineisto

1.2.1. Aamulehden Maahanmuuttajat-sivu

Aamulehti on julkaissut erityistä Maahanmuuttajat-sivua vuoden 1999 syksystä lähtien. Sivua ilmestyy kerran kuukaudessa lehden Tänään-osastolla vuorotellen osaston muiden teemakirjoitusten kanssa. Erityiseksi sivun tekevät sen kirjoittajat, jotka ovat muutamaa poikkeusta lukuun ottamatta maahanmuuttajia. Käytännön kirjoitustyössä auttaa Aamulehden toimittaja. Sivun perustamisen taustalla on ollut ensinnäkin ajatus antaa maahanmuuttajille ääni, jonka avulla he voivat kirjoittaa tärkeäksi kokemistaan asioista ja toiseksi löytää myös maahanmuuttajataustaisia toimittajia, jotka voisivat tulevaisuudessa toimia Suomessa muunkinlaisen journalismin parissa. Idea erityisen Maahanmuuttajat-sivun julkaisemisesta syntyi Suomen Punaisen Ristin Virkos-järjestön, Tampereen yliopiston tiedotusopin laitoksen sekä Aamulehden toimittaja Maila-Katriina Tuomisen yhteistyönä. (Horsti 2002: 110.)

Maahanmuuttajat-sivu ei taitoltaan erityisesti eroa lehden muista sivuista. Aamulehden muusta linjasta poikkeamaton ulkoasu saattaa edistää Maahanmuuttajat-sivun juttujen lukemista tilanteessa, jossa erään juttujen lukijaryhmistä oletetaan muodostuvan ulkomalaisaroista suomalaisista. (Horsti 2002: 115.)

1.2.2. Aineiston valinta ja käyttö

Valitsin Aamulehden Maahanmuuttajat-sivun tutkielmani kohteeksi siitä syystä, että Aamulehti on ainoa sanomalehti, joka julkaisee säännöllisesti maahanmuuttajien kirjoituksia. Syy siihen, miksi en valinnut jotain pienempää, esimerkiksi maahanmuuttajavoimin tuotettua omakustannejulkaisua, löytyy Aamulehden merkittävästä media-asemasta: Aamulehti on Suomen toiseksi suurin 7-päiväinen sitoutumaton sanomalehti, jonka levikki on noin 316 000 kappaletta (www.aamulehti.fi). Oletan Aamulehden tavoittavan melko heterogeenisen lukijakunnan ja yksinkertaisesti määrällisesti suuremman pienjulkaisuihin verrattuna. Näin maahanmuuttajan ääni saattaa kuulua aivan tavallisenkin Aamulehden lukijan aamukahvipöytään, sellaisen lukijan, joka ei koskaan muutoin tutustuisi maahanmuuttajien elämästä kertoviin julkaisuihin.

Maahanmuuttajat-sivun kirjoitukset koostuvat hyvinkin erilaisten tekstilajien edustuksista: (uutis)artikkeleista, reportaaseista, kolumneista, sarjakuvista ja runoista. Kirjoitukset ovat myös melko heterogeenisiä niin aiheiltaan kuin näkökulmiltankin. Osassa kirjoituksia maahanmuuttajat arvioivat Suomea ja suomalaisia. Tällöin voisi katsoa olevan kyse etnisestä peilauksesta (Horsti 2005: 240-242). Osassa juttuja maahanmuuttajat taas kirjoittavat itsestään ja elämästään Suomessa. Kolmantena suurempana joukkona ovat sellaiset kirjoitukset, joissa kerrotaan jonkin maan tai etnisen ryhmän kulttuurista, esim. muslimien vaatetuksesta. Aion työssäni pitäytyä kahden ensin mainitun joukon kirjoituksissa, sellaisissa, joissa tarina "heistä" kääntyy tarinaksi "meistä" ja sellaisissa, joissa maahanmuuttajat kirjoittavat elämästään Suo-

nessa ja tulevat näin konstruoineeksi sosiaalista identiteettiään suhteessa tekstissä tuotettuun suomalaiseen. Käytännössä analysoin kahden tekstilajin, kolumnin ja (uutis)artikkelin, edustuksia. Aineistoni koostuu 18 (uutis)artikkelista ja kuudesta kolumnista. Suoritin aineistoni esikarsinnan lukemalla läpi vuodesta 2002 vuoteen 2007 ilmestyneitä Maahanmuuttajat-sivuja. Mukaan tutkielmani aineistoksi valitsin sellaiset jutut, jotka rakentuvat seuraavien topiikkien varaan: Suomi/Tampere ja monikulttuurisuus, maahanmuuttajat ja työllistyminen, naisen asema, maahanmuuttajat ja kielen oppiminen, maahanmuuttajien ja valtaväestön vuorovaikutus sekä arjessa selviäminen. Tarkempaan lähilukuun, avainteksteiksi, valitsin maahanmuuttajien työllistymisestä kertovan (uutis)artikkelin ja kolme jollain tavalla maahanmuuttajien tuntemuksia uudessa elämäntilanteessa käsittelevää kolumnia.

Lukiessani aineistoani huomasin valtaosan kolumneista käsittelevän erityisesti maahanmuuttajien havaintoja itsestään ja suomalaisista sekä maahanmuuttajien kokemuksia Suomessa elämisestä. Useimmat kolumneista kertovat arjen kohtaamistarinoista maahanmuuttajien ja suomalaisten välillä maahanmuuttajien näkökulmasta. Näin tullaan kertooneeksi arjen iloista ja suruista - "tavallisesta" elämästä. Kolumnien sisällöt pystyvät mielestäni vastaamaan hyvin tutkimuskysymykseeni, jota käsittelem tarkemmin seuraavassa luvussa. (Uutis)artikkelien sisältö sitä vastoin näyttäytyy kolumnien sisältöä hajanaisempana. Teksteistä löytyy sellaisia, joissa haastatellaan tiettyyn tematiikkaan liittyen monia maahanmuuttajia tai sitten tekstit kertovat yksilötarinan.

Aineistoni analyysi jakaantuu kahteen suurempaan temaattiseen kokonaisuuteen. Ensin luvussa kolme analysoin maahanmuuttajaa sosiaalisena toimijana. Neljännessä luvussa käsittelem maahanmuuttajaa sosiaalisena kokijana. Suurempi temaattinen jako liittyy jossain määrin tekstilajeihin: kolmannen luvun analyysien tekstit ovat pääosin (uutis)artikkeleita ja neljännen kolumneja.

Osittain tekstilajien, (uutis)artikkelien ja kolumnien, sisällöt kuitenkin

sekoittuvat kokemus-/toiminta-akselilla. Tästä johtuen esimerkiksi uutistekstien analyysiä on sisällytetty myös lukuun neljä ja kolumnien lukuun kolme. Vaikka uutistekstit kertovatkin pääsääntöisesti toimeli- aista maahanmuuttajista ja kolumnit maahanmuuttajien kokemuksista, löytyy uutisistakin kokemusperäistä aineistoa ja kolumneista vastaa- vasti maahanmuuttajien toimintaa kuvaavaa aineistoa.

1.2.3. Tutkimustehtävä ja tutkimuskysymykset

Haluan pro gradu -tutkielmassani selvittää, minkälainen kuva Aamu- lehden Maahanmuuttajat-sivun teksteissä tullaan maahanmuuttajista tuottaneeksi, millaista identiteettiä kirjoittajat tuottavat itselleen ja toi- sille maahanmuuttajille ja miten maahanmuuttajaidentiteetti rakentuu suhteessa teksteissä tuotettuun suomalaisten identiteettiin.

Esioletukseni on, että sivujen tuottama maahanmuuttajuuden kuva pyr- kii olemaan positiivinen. Mielestäni on kuitenkin mielenkiintoista ja perusteltua selvittää, millaisia vivahteita identiteetin rakentamiseen ja rakentumiseen liittyy ja kuinka jännitteinen on kenttä, jolla asiasta neu- votellaan ja kuinka tuotetusta kuvasta lehdessä kinastellaan.

Lähestyn aineistoani M.A.K Hallidayn systeemis-funktionaalisen kie- liopin keinoin. Käytän jatkossa teoriasta sen vakiintunutta lyhennettä SF-kielioppi (ks. Halliday 1985). Halliday (1985: 102, myös Heikki- nen ym. 2000: 132) tarkastelee lauseen merkityksen rakentumista 3- napaisesti: itse prosessina, prosessin osallistujina sekä prosessin olo- suhteina. Lauseen tasolla prosessi näkyy verbivalinnassa, jolloin itse prosessin tarkastelu liittyy transitiivisuussysteemiin. Ensisijaisena mie- lenkiinnon kohteena näyttäytyy näin lauseen finiittimuotoinen verbi, prosessi, josta todellisuus koostuu. Transitiivisuussysteemi on leksi- kaalis-kieliopillinen resurssi, joka sisältää prosessin lisäksi myös osal- listajat ja olosuhteet. Prosessin osallistajat näkyvät lauseessa no- minaalisina aineksina ja olosuhteet adverbiaalisina tai prepositionaali- sina aineksina. Prosessi voi olla tapahtumista, tekemistä, tuntemista, merkitsemistä, olemista ja tulemista. (Halliday 1985: 102, Heikkinen

ym. 2000: 132, Pälli 2003: 156.) Tekstien transitiivisuussysteemin tutkimisen lisäksi tai saumattomasti siihen liittyen tulen ottamaan kantaa myös modaalisuuteen, jonka voi laajimmin määriteltynä katsoa tarkoittavan kaikkea sitä, miten puhuja sanottavaansa suhtautuu.

1.3. Maahanmuuttajuus Suomessa

Maahanmuuttoon ja -muuttajuuteen liittyvät ilmiöt ovat tulleet yhä ajankohtaisemmiksi viime vuosikymmenen suomalaisessa yhteiskunnassa, sillä maahanmuuttajien määrä nelinkertaistui 1990-luvun aikana ja ainakin toistaiseksi kasvaa edelleenkin (Jasinskaja-Lahti ym. 2002: 16). Nykypäivän Suomessa epäilemättä lähes jokainen suomalainen joutuu tarkentamaan näkemystään paluumuuttajista, pakolaisista ja ylipäänsä kaikista niistä ulkomaiden kansalaisista, jotka tulevat Suomeen sen valtiollisten rajojen ulkopuolelta ja asettuvat maahanme asumaan jossain määrin pysyväksi ajaksi. Myös kysymykset siitä, kuka minä olen ja keitä me suomalaiset olemme, noussee enenevässä määrin mielenkiinnon kohteeksi. Outi Lepola (2000: 19) toteaaakin, että muuttuvassa tilanteessa, jossa väestö muuttuu heterogeenisemmäksi, käsitys "suomalaisuudesta" menettää itsestäänselvyytensä ja joutuu uudelleenmääriteltäväksi.

Suomalaisessa keskustelussa, esimerkiksi mediassa käytävässä, maahanmuuttajista puhutaan usein tarkoin määriteltävissä olevana ryhmänä. Näin syntyy erheellisesti ajatus jostakin tarkoin rajatusta joukosta ominaisuuksia, jotka määrittäisivät tyhjentävästi jokaista maahanmuuttajaa. Maahanmuuttajaksi kategorisointi häivyttää usein näkyvistä yksilöllisyyden, ja kaikki maahanmuuttajat näyttäytyvät samantapaisena, harmaana massana (Huttunen 2004: 138-139). Todellisuudessa maahanmuuttaja-käsite määrittää mitä moninaisinta joukkoa eri syistä ja taustoista Suomeen tulleita ulkomaiden kansalaisia. Maahanmuuttajat poikkeavat toisistaan niin iältään, sukupuoleltaan, kansallisuudeltaan, kulttuuriselta taustaltaan kuin koulutukseltaankin.

Maahanmuuttajaelämäkertoja tutkinut Laura Huttunen (2002: 333) selventää ajatusta toteamalla, että maahanmuuttajat kohtaavat suomalaisen yhteiskunnan hyvinkin erilaisista positioista riippuen siitä, minäkalainen on heidän suhteensa Suomen ulkopuoliseen paikkaan, josta käsin he tätä suhdettaan Suomeen rakentavat. Näin maahanmuuttajaa ei voi katsoa yhtenäiseksi hahmoksi, ja maahanmuuttajuus on jokaiselle tulijalle erilainen kokemus (Huttunen 2002: 333). Jonkinasteinen pysyvyys, ajatus jäämisestä, pääsemisestä tai joutumisesta Suomeen asumaan ainakin joksikin aikaa, kaikkia maahanmuuttajia todennäköisesti kuitenkin yhdistää.

Maahanmuuttajat tulevat Suomeen hyvin erilaisilla statuksilla: siirtolaisina¹, siirtotyöntekijöinä², pakolaisina³ ja turvapaikanhakijoina⁴. Kiintiöpakolaiselle on myönnetty YK:n pakolaisasioiden pääkomissaarin toimiston pakolaisstatus, ja hän saapuu maahan vuosittaisen pakolaiskiintiön puitteissa. Ulkomaalainen on henkilö, jolla ei ole Suomen kansalaisuutta. Paluumuuttajat ovat kuitenkin ulkosuomalaisia, vaikka eivät olisikaan Suomen kansalaisia. (Liebkind 1994: 9-10.)

Suomessa asui 121 739 ulkomaan kansalaista vuoden 2006 lopussa (http://www.stat.fi/tup/suoluk/taskus_vaesto.html#ulkomaidenkansalaiset). Luku kattaa n. 1.8 % osuuden koko väestöstä. Vaikka ulkomaalaisväestön määrä nelinkertaistui Suomessa 1990-luvulla, on se edelleen pieni suhteessa muihin Euroopan valtioihin (Jasinskaja-Lahti ym. 2002: 16).

Ensin 1990-luvun alussa Suomeen tulivat entisen Neuvostoliiton alun maahanmuuttajat. Suurin osa heistä, n. 60-70 %, saapui maahan paluumuuttajina. Paluumuuttajien enemmistö oli inkerinsuomalaisia Venä-

¹ Siirtolainen määritellään henkilöksi, joka muuttaa pysyvästi toiseen maahan elannon ansaitsemismielessä.

² Siirtotyöntekijä muuttaa toiseen maahan ansaitakseen elantonsa, mutta ei asetu maahan pysyvästi.

³ Pakolainen on YK:n pakolaisen oikeusasemaa koskevan yleissopimuksen mukaan henkilö, joka on kotimaansa ulkopuolella ja jolla on perusteltua aihetta pelätä joutuvansa kotimaassaan vainotuksi rodun, uskonnon, kansallisuuden, tiettyyn yhteiskunnalliseen ryhmään kuulumisen tai poliittisen mielipiteen johdosta.

⁴ Turvapaikanhakija pyytää suojaa ja oleskeluoikeutta vieraasta maasta. (Liebkind 1994: 9-10.)

jältä, Pietarista ja Venäjän Karjalasta sekä Virosta. Paluumuuttajien lisäksi Suomi on vastaanottanut 1990-luvulla 15 835 pakolaista. Työministeriön pakolaistilastoissa ovat mukana kiintiöpakolaiset, myönteisen päätöksen saaneet turvapaikanhakijat sekä perheen yhdistämishojelman mukaisesti maahan saapuneet pakolaiset. (Jasinskaja-Lahti ym. 2002: 16.)

1990-luvun alun suurin turvapaikanhakijaryhmä olivat somalit. 1990-luvun puolivälissä Suomi vastaanotti pakolaisia Bosnia-Hertsegovinanasta ja 1990-luvun lopulla Jugoslavian tasavallasta ja Kroatiaasta. (Jasinskaja-Lahti ym. 2002: 17-18.)

1.4. Maahanmuuttajat ja media

Tampereen yliopiston tiedotusopin laitoksen seurantalutkimuksen mukaan maahanmuuttajista kirjoitetaan mediassa yhä edelleen useimmiten negatiivisessa hengessä, kielteisten aiheiden tai viranomaistoiminnan kautta (Horsti 2002: 109). Median kuvat "meistä", tässä tapauksessa (etnisistä) suomalaisista, ja "heistä", tässä tapauksessa maahanmuuttajista, rakentavat vaikutusvaltaista käsitystä eri ryhmien identiteeteille kuuluvista ominaisuuksista. Pahimmillaan valikoiva ja yksi-puolinen kirjoittelu on loukkaavaa ja marginalisoi ryhmän. Toisaalta täysin vastakkaista, yhteiskunnan vähemmistöryhmiin positiivisesti suhtautuvaa kirjoitteluakin on olemassa. Parhaimmillaan julkinen kuva luo yhteenkuuluvuutta ja vahvistaa yhteisöllisyyttä. (Pietikäinen 2002: 241.) Aamulehden Maahanmuuttajat-sivu on hyvä esimerkki maahanmuuttajiin positiivisesti suhtautuvasta julkaisusta. Pentti Raittila (2002: 108) korostaa, että maahanmuuttajien päästäminen ääneen on tärkeä alku aikaan, jolloin etninen⁵ tausta ei enää riitä ylittämään uutiskynnystä, ja vähemmistön edustajat voivat olla jopa asettamassa kysymyksiä, joihin valtaväestön edustajat vastaavat. Raittila (2005: 30) kiteyttääkin ajatuksen journalismista kehikkona, joka voi aloitteellisuudella

⁵ Etnisen ryhmän muodostavat jäsenet samaistuvat yleensä ryhmäänsä, polveutuvat tai kuvittelevat polveutuvansa samoista alkulähteistä ja osoittavat tiettyjä yhteisiä kulttuuripiirteitä (Liebkind 1994: 23).

laan purkaa kuvaa maahanmuuttajista yhtenä ryhmänä ja tuoda heidät esille yksilöinä.

Journalismi tarjoaa mielestäni oivan viitekehyksen tutkimukseeni, sillä kuten Raittila (2002: 107) osuvasti kiteyttää: Journalismin erityismerkitys piilee siinä, että se vaikuttaa kaikkien muiden instituutioiden, esimerkiksi perheen tai koulun, sisällä käytävään keskusteluun. Tilanteessa, jossa suurimman osan suomalaisista suhteet etnisiin vähemmistöihin ovat pääasiassa mediasuhteita (Raittila 2002: 107) on mielestäni perusteltua selvittää, millaiset maahanmuuttajat sivulla tuotetaan, millaista keskustelua sivu käy suomalaisen yhteiskunnan kanssa, millaiseksi suomalainen asenneilmasto kuvataan, kuinka suomalainen yhteiskunta on maahanmuuttajien näkökulmasta kotouttamisprojektissaan⁶ onnistunut sekä millaisten asioiden huomioimista maahanmuuttajat suomalaiselta yhteiskunnalta toivovat.

⁶ kotoutumisella eli integroitumisella tarkoitetaan sitä, että maahanmuuttajat osallistuvat yhteiskunnan taloudelliseen, poliittiseen ja sosiaaliseen elämään yhteiskunnan tasavertaisina jäseninä, joita koskevat samat velvollisuudet ja oikeudet kuin valtaväestöä (Jasinskaja-Lahti ym. 2002: 20).

2. Teoria- ja metoditausta

2.1. Konstruoitu identiteetti

2.1.1. Kategorisaatio vuorovaikutuksellisena toimintana

Kategori(s)oida tarkoittaa sanakirjatarkasti *jakaa kategorioihin, luokitella, ryhmitellä* (Suuri sivistyssanakirja 2001). Se on asioiden ja ihmisten asettamista muotiin, järjestyksen vaalimista tai palauttamista epäjärjestyksessä. Kategori(s)ointia on kaikkialla, missä ihmiset ovat vuorovaikutuksessa, sanattomassa tai sanallisessa, keskenään (Jokinen ym. 2004: 21). Kategori(s)ointi liittyy vääjäämättä inhimilliseen kulttuuriin, sillä suuri osa kulttuurisesta tiedosta on varastoitunut näihin kategoriisiin luokkiin (Sacks 1992: 40). Ihminen rakentaa käsitystä ympäröivästä maailmasta, itsestään ja toisista, hyödyntämällä näihin kategorioihin "varastoitunutta" tietoa. Kategorioilla on aina yhtymäkohdansa historiaan: aikaan ja paikkaan. Jokinen ym. (2004: 22) kiteyttävät kategorioiden olevan historiallis-paikallisia. Tämä ei kuitenkaan tarkoita sitä, että ne olisivat pysähtyneitä ja muuttumattomia ja jotenkin vaivattomasti palautettavissa tiettyyn aikaan eikä sitäkään, että ne olisivat kaikkien ihmisten saman kulttuuripiirin sisällä yhteisesti jakamia, vaan lähinnä sitä, että ne ovat muovautuneet ja muovautuvat jatkuvasti ihmisten välisissä vuorovaikutuskäytännöissä (Jokinen ym. 2004: 22).

Kategoriat aktivoituvat vuorovaikutuksessa ihmisten käyttäessä niitä. Se, minkälaista tietovarantoa ja tätä myötä kategoriaa kussakin tilanteessa tulee käyttäneeksi, on valintaa, vaikkakin usein tiedostamatonta (Jokinen ym. 2004: 23).

2.1.2. Kategorisaation seuraamuksellisuus ja sosiaalisen identiteetin synty

Minän voidaan ajatella saavan alkunsa toisen ja toiseuden havainnoinnista. Näin yksilön sosiaalisen identiteetin voidaan katsoa syntyvän toisten havaitsemisesta ja tunnistamisesta ryhminä (Pälli 2002: 119). Kategori(s)ointi siis auttaa havainnoijaa navigoimaan kulttuurissa ja vuorovaikutustilanteissa, sillä ihmisen sijoittaminen johonkin kategoriaan antaa vihjeen siitä, miten häneen pitäisi suhtautua. Tämä selittyy sillä, että kategoriaan liitetään tiettyjä ominaisuuksia ja toimintoja, joita oletetaan kategoriaan nimetyllä ihmisellä olevan (Jokinen ym. 2004: 23). Ihminen mennessään ilmoittamaan poliisille vaikkapa asunomurrosta tietää, mitä hän voi odottaa poliisilta ja mitä poliisin saataan häneltä odottavan.

On siis väliä sillä, mihin kategoriaan ihmisen luokittelee, sillä kategoriat tuottavat ihmiselle sosiaalisia identiteettejä. Näin kategori(s)oinnilla on seurauksia tuottava luonne (Jokinen ym. 2004: 23).

Kun tietyn kategorian luonnehdinnat ovat kulttuurisesti vahvasti jaettuina, usein riittää vain kategorian mainitseminen (Jokinen ym. 2004: 23). Uskaltaisin väittää, että lähes jokainen etninen suomalainen tunnistaa esimerkiksi luonnehdinnan "mustalainen" ja liittyy tuon kategorian ihmisiin tietynlaisia, usein negatiivisia, ominaisuuksia. Oma tutkielmani käsitellessään maahanmuuttajatekstejä liikkuu juuri tuolla kulttuurisesti herkällä, vahvojen kategorioiden alueella, sillä maahanmuuttajiin liitetyt toimintaodotukset ovat usein kulttuurisesti vahvasti jaettuina. Metodipakkini yksi työkalu onkin juuri nimeäminen, jonka kautta uskon pääseväni tarkastelemaan erilaisten kategorioiden syntymistä, kategorioihin liitettyjä ominaisuuksia ja tätä kautta erilaisten maahanmuuttajaryhmien sosiaalisen identiteetin rakentumista. Käsitellen identiteetin kysymyksiä tarkemmin aineistoni analyysin yhteydessä. Tällöin merkittäviksi noussevat nekin tapaukset tai sellainen puhe, jossa annettua kategoriaa ei hyväksytä. Usein tällaisessa tapauksessa on kyse *leimatusta identiteetistä*, jolloin kulttuurisesti jaettuun

kategoriiaan liitetään vain negatiivisia luonnehdintoja (Jokinen ym. 2004: 24).

2.1.2. "Toiseus"

Samalla kun ihminen kategori(s)oidaan johonkin tiettyyn luokkaan kuuluvaksi, tullaan tehneeksi ero eri ihmisille kuuluvien ominaisuuksien välillä. Nuo erot eivät välttämättä ole harmittomia ja keskenään rinnasteisia. Ympäröivässä maailmassa on esimerkiksi ero sillä, luokitellaanko ihminen valkoisen vai mustan, miehen vai naisen, hetero- vai homoseksuaalin kategoriin (ks. esim. Hall 1999, Liebkind 1988, Jokinen ym. 2004). Hall (1999: 153) esittelee Ferdinand de Saussurelta peräisin olevan binaaristen oppositioiden mallin eron merkitystä selventäessään: vain erolla on merkitystä ja vain ero kantaa merkitystä. Saussuren mukaan ”eroilla on väliä, koska ne ovat välttämättömiä merkityksen kannalta: ilman niitä merkitystä ei voisi olla olemassa-kaan”. Esimerkkinä edellisestä toimii sana ”musta”. Nimittäin on melko mahdotonta tietää, mitä musta tarkoittaa, jos sitä ei voi erottaa vastakohtastaan, valkoisesta. Binaariset vastakohtaparit, esim. feminiininen-maskuliininen, lukitsevat maailman monimuotoisuuden kahteen ääripäähän ja tuottavat näin yksinkertaistettua kuvaa monimutkaisesta todellisuudesta. Monen vastakohtaparin edustajassa, esimerkiksi miehessä ja naisessa, on molempia, niin maskuliinisia kuin feminiinisiäkin, piirteitä. Loppujen lopuksi on kyse vain aste-eroista. Kategoriat ovat usein kuitenkin jäykkiä vivahteiden ja erojen havaitsemiseen, ja tällaisinaan kenties tyly tapa tuottaa merkityksiä. Hall (1999: 153) lainaa filosofi Jacques Derridaa huomauttaessaan, että yleensä binaariset vastakohtat sisältävät myös valtasuhteen: opposition toinen napa, jota vastaan toista katsotaan on hallitseva (esim. maskuliininen, valkoinen, mies, heteroseksuaali) "toiseen" (feminiininen, musta, nainen, homoseksuaali) nähden. Edellisen kaltaisten vastakohtaparien ollessa kyseessä "toisen" kategorian edustaja näyttäytyy puutteellisena tai poikkeavana suhteessa valtaapitävään, tavallisen kategorian edustajaan. (Hall 1999: 153-154, Jokinen ym. 2004: 25.) Näin omassa maahanmuuttaja-aineistossani maahanmuuttaja saattaa kulttuurisen katsanto-

tavan mukaan olla jo valmiiksi "toinen" - binaarisen vastakohtaparin suomalainen-ulkomaalainen "heikompi" napa, joka tuottaa maahanmuuttajat "toisiksi".

Eroa ja sen merkitystä voi lähestyä toisinkin. Hall (1999: 154) selvittää venäläisen kielifilosofi Mihail Bahtinin ajatuksia eron tärkeydestä. Bahtinin mukaan merkityksistä neuvotellaan yhdessä "toisen" kanssa. Näin merkitykset syntyvät dialogisesti kahden tai useamman henkilön välillä (Hall 1999: 154-155).

Hall (1999: 11) on identiteettiä koskevissa pohdinnoissaan tullut siihen tulokseen, että identiteetti on alun alkaenkin keksintöä ja siitä syystä, esimerkiksi maahanmuuttajasta pitäisi aina puhua lainausmerkeissä. Identiteetti on keksitty ja opittu dialogisesti tietyssä ajallis-paikallisessa tilanteessa, ja tästä syystä sen merkityksiä ei voi lopullisesti kiinnittää, vaan identiteetille voi neuvotella aina uusia merkityksiä. Hallilainen näkemys identiteetin dialogisesta määrittymisestä on työni teoreettinen lähtökohta. Tätä identiteeteistä käytävää neuvottelua ja sen seurauksena määrittyneitä identiteettejä olen aineistostani lukemassa.

2.2. Diskursiivinen näkökulma

2.2.1. Sosiaalinen konstruktionismi

Lähestyn diskurssintutkimusta sosiaalisen konstruktionismin näkökulmasta. Tällöin kieltä ei eroteta sosiaalisesta maailmasta, vaan tutkittavaa ilmiötä analysoidaan suhteessa sen synnyttäneeseen yhteisöön ja kulttuuriin (Pälli 2003: 19). Sosiaalista konstruktionismia on vaikea tyhjentävästi määritellä; sen nähdäänkin olevan lähinnä väljä teoreettinen viitekehys, jossa todellisuus määritellään konstruoituvan kielen kautta. Näin kaikki inhimillinen toiminta "rakennetaan" kommunikatiivisesti, ts. aina kun jostain puhutaan, ollaan diskursiivisella alueella, representaatioiden maailmassa. (Pälli 2003: 25-26.) Käsitteenä sosiaalinen konstruktionismi on perua yhteiskuntatieteellisesti painottuneesta

diskurssianalyysistä. Myös lingvistiikassa on tehty tutkimusta samoista lähtökohdista: tekstintutkimus ja kriittinen lingvistiikka ovat peruskysymyksenasetteluiltaan konstruktionistisia, sillä ne lähestyvät merkitystä sen käytön kannalta (Pälli 2003: 24) ja korostavat kielen sosiaalisen toiminnan luonnetta. Sosiaalinen konstruktionismi tarjoaa toiminnan raamit myös kriittiselle lingvistiikalle, jonka kaikuja näen omassa työssäni. Kriittisen lähestymistavan perusajatus on kytkeä lingvistinen ja yhteiskunnallinen tarkastelu toisiinsa niin, että otetaan kantaa yhteiskunnalliseen epätasa-arvoon (Pälli 2003: 17), ts. pyritään paljastamaan yhteiskunnassa olevia epäkohtia. Myös kysymykset kielestä ja vallasta, sekä joukkotiedotuksen harjoittama kielellä vaikuttaminen ovat selvästi suuntauksen keskiössä (emt). Käsittäakseni juuri tutkimusaihe nähdään kriittisessä lingvistiikassa tieteen paradigmoja tai tieteenfilosofisia painotuksia tärkeämmäksi. Kriittisessä tutkimuksessa otetaan kantaa myös yhteiskunnallisten ryhmien suhteiden kysymyksiin. Tämä painotus liittyy kriittisen lähestymistävän omaan tutkimukseeni. Toisaalta käsitteiden määrittelyn epämääräisyydestä ja vaikeudesta kertoo Pällin (2003: 17) toteamus, jonka mukaan suinkaan kaikki "yhteiskunnallisesti ryhmien olemassaoloon, olosuhteisiin ja potentiaaliseen syrjintään tarttuva lingvistinen tutkimus ei kuitenkaan suoranaisesti kulje nimikkeen *kriittinen lingvistiikka* alla." Kriittisen tekstintutkimuksen traditiossa (Heikkinen 1999: 146-149) on puolestaan tutkittu, millaisia kollektiivisia toimijaryhmiä teksteissä konstruoidaan. Oma työni on tässä mielessä kriittistä tekstintutkimusta.

Sosiaalinen konstruktionismi, diskursiivinen näkökulma ja hallidaylainen tekstintutkimus positioivat tutkimukseni funktionaalisen kielikäsityksen traditioon. Kielentutkimuksen funktionaaliset painotukset korostavat, formalistisen näkemyksen vastaisesti, kielen tehtävien (funktioiden) määrittävän sen muodot (Pälli 2003: 21). Funktionaalisen kielikäsityksen mukaan kieli on ensisijaisesti käyttöä. Kielellä kerrotaan jotain sosiaalisesta todellisuudesta ja myös rakennetaan tuota todellisuutta; kielen käytöllä on näin seurauksia tuottava luonne (Jokinen ym. 1993: 41). Heikkinen (1999: 22) korostaa funktionaalisilla selityksillä etsittävän kielen ja ei-kielen suhteita. Tutkielmassani pyrin

selvittämään, mikä on kielen suhde tuotettuun identiteettiin, millaisilla kielen aineksilla identiteetin merkityksiä tuotetaan ja millaisina maahanmuutajaidentiteetit representoituvat. Heikkinen (1999: 23) toteaa kielen sosiaalisen luonteen ulottuvan myös painettuun sanaan, esimerkiksi pääkirjoituksiin, sillä ne muokkaavat kuvaamme todellisuudesta; ihmiset keskustelevat niiden välittämistä mielipiteistä ja näkökulmista. Näen aineistoni tekstit sosiaalisena tapahtumana, osana sosiaalisesti jaettua todellisuutta: Sivuilla rakennetaan suhdetta yhteiskunnan marginaalista "heistä" valtaväestöön "meihin". Näin ne haastavat ihmiset keskustelemaan yhdestä todellisuuden tulkinnasta.

Omassa tutkielmassani kysymys siitä, mitä kielen avulla luodaan ja kuinka kieltä käytetään siinä sosiaalisessa ympäristössä, jossa sen avulla luodaan merkityksiä, on ensisijaisen tärkeä. Näin kielenkäyttö on osa sosiaalista toimintaa; sen avulla rakennetaan yhteisöjä ja samanlaisia maailmanhahmottamisen tapoja. Myöskään tekstit eivät ole itsenäisiä merkityskokonaisuuksia, vaan liittyvät aina sarjaan muita yhteisöllisesti tuotettuja tekstejä. (Luukka 2000: 151–153.)

2.2.2. Lingvistinen diskurssianalyysi

Diskurssin käsite voidaan määritellä monin tavoin. Yhteistä määrittelyille on kuitenkin se, että kieltä, puhetta, kirjoituksia ja keskusteluja analysoidaan aina osana sosiaalisia käytänteitä (Pälli 2003: 21). Yksinkertaisesti diskurssi on kielenkäyttöä sosiaalisessa kontekstissaan. Ahtaasti määriteltynä sillä tarkoitetaan kirjoitettua tai puhuttua tekstikatkelmaa ja sen käyttöä. Laajemmin määriteltynä diskurssi on kielenkäyttöä, puhuttua tai kirjoitettua, joka liitetään sosiaalisiin yhteyksiinsä. (Pälli 2003: 22.) Jaana Vuorelta (2001: 82-83) on peräisin keskisuuren diskurssin käsite, jolla hän tarkoittaa kaikkia tutkijan tulkintatyön tuloksia. Oman työni kannalta on tarkoituksenmukaista määritellä diskurssi seuraavasti: se on käytössä oleva kielellinen muoto, joka ylittää tilannekontekstin rajat. Tällöin tutkimus fokuoituu tarkastelemaan sosiaalisen kanssakäymisen (maahanmuuttajatekstien) lingvististä muotoa ja yhdistämään sen sosiaalisten käytänteiden tarkasteluun. Ky-

se on ymmärtääkseni siitä, miten merkitykset syntyvät kielellisesti ja kuinka niitä tulkitaan tietyn sosiokulttuurisen suotimen läpi. Pälli mainitsee (2003: 23) erityisesti Potterin korostaessaan diskurssin prosessinomaisuutta. Diskurssi on erityisesti toimintaa, toteaa Lehtonen (1994: 34). Lehtonen (1996: 32) jatkaa edelleen diskurssin käsitteestä, että se on erityinen representoinnin tapa, jolla inhimillistä todellisuutta kuvataan jonkinlaiseksi.

Hiidenmaa (2000: 169) näkee lingvistisen tekstintutkimuksen jatkumona, jonka toisessa ääripäässä on "puhdas" tekstintutkimus. Tällöin haetaan vastauksia siihen, kuinka kielen aineksilla ilmaistaan merkityksiä tietyssä tilanteessa ja ympäristössä. Jatkumon toisessa ääripäässä, jota Hiidenmaa (2000: 169) nimittää diskurssintutkimukseksi, tekstiä käytetään välineellisesti tuottamaan kuvaus jonkin aihealueen esim. rasmin merkityksistä. Oma tutkimukseni asemoituu jonnekin näiden kahden ääripään välimaastoon, kallistuen kuitenkin diskurssintutkimuksen suuntaan. Hiidenmaa (2000: 169) näkee kahden ääripään välillä kieleen keskittyvän tekstin- ja diskurssintutkimuksen, jossa selvitetään sitä, millaisia merkityksiä ja miten niitä tekstissä tuotetaan. Vaikka osa kielentutkijoista on sitä mieltä, että kielentutkijan olisi pysyttävä kielen analyysissä ja jätettävä yhteiskunnallisten ilmiöiden tarkastelu sosiaalitieteilijöille, puolustaa mielestäni Pällin (2003: 19) näkemys kielitieteen merkityksestä yhteiskunnallisten ilmiöiden analyysissä hyvin paikkaansa: "kielentutkijalla on omia kielentutkimuksellisia resursseja yhteisön, yhteiskunnan tai yleisesti vain sosiaalisuuden analysoimiseksi." Mielestäni tieteidenvälinen yhteistyö on tärkeää tutkittaessa ihmistä sosiaalisena, yhteisöllisenä toimijana. Postmodernin alati muotoaan muuttavan, uudelleenmäärittävän ja pirstaleisen identiteetin tarkastelussa katson kielitieteen ja sosiaalitieteiden välisestä vuoropuhelusta olevan vain hyötyä työlleni.

2.2.3. Systemis-funktionaalinen kieliteoria

2.2.3.1. Kielen metafunktiot

M.A.K. Hallidayn kehittämä SF-kieliteoria tarjoaa kattavan kehyksen tekstien diskurssianalyttiseen tarkasteluun. SF-kieliteoriassa, kuten funktionaalisissa teorioissa yleisesti, kieltä lähestytään sen käytöstä käsin. Kieli on tällöin ensisijaisesti käyttöä ja luotu palvelemaan ihmisen tarpeita. Näin kieltä tutkimuskohteena lähestytään tutkimalla, kuinka ihmiset sitä käyttävät.

Hallidayn mukaan (1978: 128-129, ks. myös Vuori 2001: 105) kielenkäyttö on tiedostamatonta tai tiedostettua valintaa, joka näkyy lauseissa. Tekstin merkitys rakentuu näistä valinnoista, jotka liittyvät kulloisenkin kielenkäytön kontekstiin. Valintaa tapahtuu yhtäaikaaisesti kielen kolmella tasolla. Halliday nimeää nämä kolme tasoa metafunktioiksi. Näin saavutetaan ajatus kielen monifunktionaisuudesta. Metafunktioista kaksi ensimmäistä, ideationaalinen ja interpersoonainen, ovat kielen perustehtävien ilmentymiä. Ideationaalisen funktion avulla ihminen hahmottaa maailmaa, nimeää ja kuvaa sen tapahtumia ja omia kokemuksiaan siinä. Interpersoonaisella metafunktiolla toimitaan tuossa maailmassa toisten kanssa; luodaan sosiaalisia suhteita toimijoiden välille, ts. rakennetaan identiteettejä. Kolmas, tekstuaalinen metafunktio, mahdollistaa kahden ensimmäisen funktion olemassaolon lausetasolla. Tällöin tutkitaan sitä, kuinka lauseet rakentuvat teksteiksi ts. kuinka kieli toimii tekstinä (Halliday 1978, 1985, ks. myös Vuori 2001: 105 ja Fairclough 1997: 29-30). Ymmärryksen mukaan tekstuaalinen metafunktio on tekstin kudelma, tekstuuri, joka kuvaa sanojen ja sitä pienempien osasten hierarkkista järjestymistä lausekkeiksi, lauseiksi ja tekstiksi.

Käytän työni metodeina ensisijaisesti kahta ensimmäistä metafunktiota. Ideationaalinen metafunktio kertoo siitä, millaista todellisuutta teksteissä rakennetaan; kuinka ja millaisia toimijoita teksteissä nimitään, kategorisoidaan ja millaisessa toiminnassa (prosessityypit) näitä

toimijoita kuvataan. Interpersoonaisen metafunktion tutkimisen katson antavan vastauksia siihen, kuinka identiteettejä rakennetaan vuorovaikutuksessa sekä millaisia sosiaalisia identiteettejä toimijoille muodostuu. Analyysissäni teen huomioita myös siitä, mitä jätetään sanomatta ja millaisia aineksia otetaan mukaan. Käytännössä tutkin interpersoonaista metafunktiota modaalisuuden avulla. Se, millaisia identiteettejä toimijaryhmille muodostuu ja miten niitä tekstissä tuotetaan, liittyy käsittääkseni myös ideationaaliseen metafunktiioon; yhteen sen tutkimisen keinoista, nimeämiseen: on esimerkiksi selvitettävä pronominaalisten viittaussuhteiden tehtävä tekstissä, se millä tavalla niiden käyttö tietyssä tekstissä tuottaa ryhmiä ja tätä kautta sosiaalista identiteettiä.

2.2.3.2. Prosessityypit

Halliday jakaa prosessityypit kolmeen luokkaan: materiaaliin, relationaaliin ja mentaaliin prosesseihin. Edellisten lisäksi hän erottelee käyttäytymisen prosesseja, verbaalisia prosesseja ja eksistentiaalisia prosesseja. (Halliday 1994: 106-107.)

Relationaalisilla prosesseilla tarkoitetaan kaikkia sellaisia prosesseja, joissa on kyse asioiden välisten suhteiden ilmaisemisesta. Jonkin asian sanotaan olevan jotain muuta. Relationaalisessa prosessissa esimerkiksi ryhmää kuvataan lausetasolla ja sille annetaan joitain ominaisuuksia. Myös omistamiseen liittyvät prosessit katsotaan relationaalisiksi: ryhmällä ilmaistaan olevan suhde johonkin. Relationaalisen prosessin keskeinen ilmaisin on *olla*-verbi tai jokin muu olemista ilmaiseva verbi, esimerkiksi: muodostaa, johtua, perustua tai liittyä. Tällöin relationaalisissa prosessissa kyse ei ole toiminnasta vaan olemisesta, suhteesta, joka vallitsee käsitteiden välillä. (Halliday 1985: 123.)

Karvonen (1995: 119) lainaa Shorea (1992: 214-256) todetessaan, että suomen kielessä on erotettavissa kaksi suhdelauseiden päätyyppiä: samuuslauseet ja olosuhdelauseet. Suhdelausetyypit jaetaan kumpikin

vielä attributiivisiin ja identifioiviin sen mukaan, liitetäänkö tarkoitteen jokin ominaisuus vai samastetaanko se yksiselitteisen tunnistettavaksi. Attributiivinen lause kuvailee ja antaa tietoa siitä, mihin ryhmään tarkoite kuuluu (Karvonen 1995: 120-126), ja sitä voidaan kutsua myös luonnehtivaksi predikaattilauseyypiksi (Hakulinen-Karlsson 1979: 94-95). Lauseiden avulla tarkoite voidaan tunnistaa yksikäsitteisesti, jolloin suomen kielessä puhutaan ns. ekvatiivilauseista (Karvonen 1995: 119–120). Ekvatiivilauseet määrittelevät tarkoitetta, mutteivät yleensä tuo tekstiin uusia tarkoituksia. Uutta on lauseen tarkoitteiden välinen suhde. Vain ekvatiivilauseessa voi predikaattina olla pronomini tai erisnimi, siis sellainen nomini, joka vain viittaa (Hakulinen-Karlsson 1979: 94-95). Työssäni minua kiinnostavat, kuinka maahanmuuttajat itsensä kategorisoivat, millaisiksi heidät kuvataan suhteessa toisiinsa ja suomalaisiin, millaisia arvoja heihin liitetään ja millaisia identiteettejä maahanmuuttajille konstruoidaan.

Materiaaliset prosessit eli tekemisen prosessit kytkeytyvät toiminnan ilmaisemiseen. Ne edellyttävät toimintaa, jossa joku tekee jotain ja tällä toiminnalla on mahdollisesti kohde. Materiaalisia prosesseja kuvataan kaikilla aktiivista tekemistä ilmaisevilla verbeillä. Fyysisten tekemisen lisäksi niillä voidaan kuvataan myös abstraktimpaa tekemistä, tapahtumista tai luomista. (Halliday 1985: 103–104.) Omassa aineistossani katson teksteistä, millaisina toimijoina maahanmuuttajat ja heistä konstruoidut ryhmät tekstissä esiintyvät ja mitä toimijat näissä teksteissä tekevät.

Mentaalisia prosesseja kuvataan verbeillä, jotka liittyvät kognitiivisiin toimintoihin tai kykyihin, esim. ajattelemiseen, havaitsemiseen, muistamiseen, tietämiseen, tajuamiseen, kokemiseen tai luulemiseen. (Halliday 1994: 107-112, Pälli 2002: 156-162.) Mentaalinen prosessi sisältää aina inhimillisen tai inhimillisen kaltaisen kokijan tai aistijan, prosessoijan, joka tuntee, kokee tai ajattelee jotakin jostain ilmiöstä (Halliday 1994: 108-111).

Halliday (1994: 140) erottaa vielä verbaaliset prosessit omaksi ala-

ryhmäkseen. Ne erottuvat kognitiivisista siten, että kognitiiviset prosessit vaativat tietoisin osallistujan, verbaliset eivät.

2.2.4. Merkitysten kontekstisidonnaisuus

Mäntynen (2003: 29) näkee kontekstilla kolmenlaisia ulottuvuuksia: Ensinnäkin voidaan ajatella tekstin intertekstuaalista kontekstia, suhteita toisiin teksteihin niin saman tekstilajin sisällä kuin tekstilajien välilläkin. Oma työni keskittyy sanomalehden tekstilajien konventioihin ja sieltä ennen kaikkea (uutis)artikkelien ja kolumnien lajityyppeihin. Toiseksi Mäntynen erittelee (emt.) kulttuurisen ja sosiaalisen kontekstin, jonka tarkastelussa otetaan huomioon se yhteiskunnallinen tilanne, nykyinen ja mennyt, jossa tekstejä tuotetaan ja vastaanotetaan. Omassa työssäni synkroninen ja diakroninen taso limittyvät, sillä identiteetti määritellään historiallisessa ulottuvuudessa, ajallis-paikallisessa kontekstissa, siinä epävakaassa pisteessä, missä 'ääneenlausumattomat' subjektiviteettia koskevat tarinat tapaavat historian ja kulttuurin kertomukset (Hall 1999: 11). Toisaalta omassa työssäni ymmärrän kontekstin laajimmalla mahdollisella tavalla, yhteiskunnan ja kulttuurin kokonaisuutena, sosiokulttuurisena käytäntönä (Fairclough 1997: 85). Kolmanneksi kontekstilla voidaan Mäntynen (2003: 29) mukaan tarkoittaa sitä nimenomaista tilannetta, joka koostuu vuorovaikutustilanteesta: sen osanottajista, aiheesta ja kielellisistä muodoista. Omassa työssäni näen kontekstin taustana, johon merkityksiä voi peilata, ja tämän lisäksi välineenä, joka avaa tekstin merkityksiä (Mäntynen 2002: 30).

2.2.5. Puhujan asenne tekstissä

Modaalisuudella tarkoitetaan kaikkia niitä kielen keinoja, joiden avulla puhuja ilmentää suhdettaan ja asennettaan lausuman proposition. Tutkittaessa kielen modaalisia keinoja on kyseessä yksilöllisen tulkitsemisen ja kokemisen tulkinta (Pälli 2002: 72-73). Modaalisuus käsittää kolme erilaista perustyyppiä: loogisen eli aleettisen, episteemisen sekä deonttisen modaalisuuden. Näistä jokaisesta perustyyppistä on

olemassa ainakin kaksi modaalisuuden astetta: mahdollinen ja välttämätön. Episteemisellä ja deonttisella modaalisuudella on runsaasti suomenkielisiä ilmiäsuja: deonttisella erityisesti modaalisia verbejä, esim. voi, saa, pitäisi, on pakko, joutuu ja pitää ja episteemisellä adverberejä. Episteemistä ja deonttista modaalisuutta löytyy myös työstäni eniten. Deonttinen modaalisteikko tarkoittaa sallimisen ja velvollisuuden modaalisuutta: jotain voidaan tehdä, koska se on luvallista tai sallittua; jotain on pakko tehdä, koska se on velvollisuus. (Hakulinen - Karlsson 1979: 262-264, Matihaldi 1979: 45.) Matihaldin (1979: 45) mukaan deonttisen modaalisen lauseen propositio ei kuvaile itse toimintaa tai asiantilaa, vaan sitä asiantilaa, joka saavutetaan, jos proposition ilmaisema toiminta toteutetaan. Suorittamisen pakko kohdistuu näin johonkin sellaiseen, jonka puhuja uskoo pystyvän toimijaksi. Toimija voi olla jokin muu kuin henkilö, esim. yhteisö tai julkinen instituutio. Episteeminen modaalisuus liittyy puhujan uskoon, tietoon tai päätelmiin proposition todenperäisyydestä: hän luulee tai tietää sen olevan tosi tai epätosi (Iso Suomen kielioppi 2005: 1483). Näin episteemiseen modaalisuuteen liittyy subjektiivinen panos. Matihaldi (1979: 55) kutsuu eksplisiittisiksi performatiiveiksi sellaisia ilmaisuja, jotka paljastavat puhujan tai kirjoittajan totena esittämisen tarkoituksen. Tällaisia ilmaisuja ovat esimerkiksi *Uskon, että* - - tai *Totean, että* - -.

Verbiin kieliopillistuneita modaalisuuden ilmaisemisen keinoja kutsutaan moduksiksi (Iso Suomen kielioppi 2005: 1479). Modukset ilmaisevat niin ikään sitä, kuinka puhuja suhtautuu lausumaansa. Ikolan (1977: 54-55) mukaan indikatiivi on yleismodus, joka esittää tekemisen todellisena, mikäli lauseyhteys ei sitä muunlaiseksi muuta. Muita moduksia indikatiivin lisäksi ovat imperatiivi, konditionaali ja potenti-aali (Iso Suomen kielioppi 2005: 1510). Omassa aineistossani moduksista indikatiivi ja konditionaali ovat voittopuolisesti edustettuina. Näistä jälkimmäisellä on suhteessa muihin moduksiin eniten muutakin kuin puhtaasti modaalista käyttöä (emt).

3. Maahanmuuttaja sosiaalisena toimijana

Maahanmuuttajat-sivujen (uutis)artikkelit koostuvat varsin heterogeenisestä materiaalista. Valtaosa jutuista käsittelee jollain tavalla tärkeimpiä kotoutumista edesauttavia teemoja, työtä ja kielen oppimista. Tekstien joukkoon mahtuu myös joitain arjen kokemustarinoita, joissa maahanmuuttajat pohtivat esimerkiksi sopeutumistaan suomalaiseen yhteiskuntaan. Työhön ja toimeentuloon liittyvistä uutis(artikkeleista) osa käsittelee erilaisia suomalaisen yhteiskunnan tai lähemmin Tampereen kaupungin koordinoimia projekteja, joissa pyritään edesauttamaan dialogin syntymistä vähemmistön ja enemmistön toimijoiden välille. Kuvatut projektit ovat laadultaan usein jollain tavalla kotoutumista edistäviä, työhön liittyviä projekteja. Mukana on myös sellaisia projekteja, joissa maahanmuuttajat ovat itse käynnistäneet vaikkapa klubitoinnin. Tällaisella toiminnalla pyritään esimerkiksi ehkäisemään nuorten syrjäytymistä ja vaalimaan oman kulttuuriperinnön, esimerkiksi äidinkielen osaamista.

Analyysissä käyttämäni, aineistosta peräisin olevat tekstinäytteet on sisennetty ja numeroitu juoksevasti. Kunkin näytteen suluissa oleva numero kertoo, mistä artikkelista teksti on peräisin. Tämän lisäksi sulkujen sisältä löytyy myös kyseisen (uutis)artikkelin kirjoitusajankohta. Leipätekstiin upotetut aineistoesimerkit on merkitty kursiivilla.

Lähestyn aineistoni uutis(artikkeleita) erilaisten prosessien sekä niihin liitettyjen toimijoiden näkökulmasta prosessien olosuhteita unohtamatta. Analysoin myös modaalisuutta, joka laajimmillaan kertoo, kuinka puhuja asiaansa suhtautuu. Modaalisia ilmauksia, ennen kaikkea verbejä, on aineistossani runsaasti; ne liittyvät usein maahanmuuttajakirjoitusten kautta konstruoituvien toimijaryhmien tai toimijoiden toiveisiin siitä, mitä he suomalaiselta yhteiskunnalta odottavat ja mitä he itse haluaisivat uudessa kotimaassaan tehdä, ts. millaisena he haluaisivat nähdä oman asemansa suomalaisessa yhteiskunnassa. Tekst-

tien keskeisiksi topiikeiksi muodostuvat tällöin halu opiskella ja/tai tehdä työtä.

Luvun kolme tekstinäytteitä analysoidessani tulkitseen, millaisista kielellisistä “rakennusaineista” toiminnallisen maahanmuuttajan identiteetti rakentuu ja millaisia vivahteita sen konstruointiin liittyy. Tulintoja tehdessäni olen pyrkinyt pitämään mielessäni laajan kulttuurikontekstin. Reflektoin tekstien merkityksiä suhteessa omaan suomalaisuuteeni ja suomalaisesta kulttuurista sekä maahanmuuttajuudesta kirjoitettuun tutkimuskirjallisuuteen. Tiettyyn kulttuuriin kasvaneella ihmisellä on tietoa sen kulttuurin käytänteistä kategori(s)oida ja luokitella ilmiöitä (Fairclough 1992: 80, 83-84).

Aineistoni analyysi alkaa lähiluvulla kurdeja käsittelevästä (uutis)artikkelista. Valitsin kurdeista kertovan artikkelin läheisempään tarkasteluun, sillä kurdit ovat yksi näkyvästi työllistyneistä maahanmuuttajaryhmistä Suomessa. Heidät tunnetaan Suomessa usein etnisistä ruokapaikoista, pizzerioista ja kebab-ravintoloista. Kurdien työllistymisestä kertova juttu on edustava esimerkki maahanmuuttajista positiivisesti kertovasta journalismista, jossa maahanmuuttajat saavat ”äänen” kertoa itsestään ja omaan elämäänsä liittyvistä asioista uudessa kotimassa. Mielenkiintoista jutussa on kurdimiesten hyvästä työllistymisestä kertomisen lisäksi, naisten työssäkäynnin ja koulutautumisen korostaminen kurdikulttuurissa. Artikkelin näkökulma ravistelee suomalaisessa kulttuurissa tutuksi tullutta, yleistävääkin kuvaa maahanmuuttajanaisisista kotiin pakotettuina ja alistettuina miesten palvelijoina.

Kurdien lisäksi Aamulehden Maahanmuuttajat-sivujen jutuissa ovat edustettuina Suomeen enenevästi 1990-luvulla tulleet maahanmuuttajaryhmät: venäläiset, afrikkalaiset, bosnialaiset, Boliviasta kotoisin olevat maahanmuuttajat ja afganistanilaiset. On mielenkiintoista huomata, että kohti nykypäivää tultaessa, saatetaan aineiston jutuissa mainita ainoastaan maahanmuuttajan nimi; kotimaata tai etnistä ryhmää ei välttämättä enää kerrota. Suuntaus etnisen taustan mainitsematta jät-

tämisestä tuntuisi noudattelevan ajatusta kertoa maahanmuuttajista yksilöinä, jolloin heidän etninen taustansa ei toisi juttuun erityistä lisäarvoa. Etnisen taustan mainitsemisesta tai jopa korostamisesta on käyty keskustelua esimerkiksi rikosuutisoinnin yhteydessä. Tällöin tiettyyn etniseen ryhmään kuuluvien rikoksen tekijöiden, esimerkiksi venäläisten tai romanien, etninen tausta tuodaan uutisoinnissa korostetusti esille, vaikka sillä ei sinänsä rikoksen laadun arvioinnissa olekaan merkitystä. (Ks. Raittila 2005.)

3.1. Työteliäs maahanmuuttaja

Tähän lukuun olen ottanut avaintekstiksi kurdeista kertovan jutun, jossa heistä luodaan positiivista kuvaa ahkerina ja työteliinä ihmisinä. Uutisartikkeli *Tampereen kurdit ovat tiukasti kiinni työelämässä* (1) (AL 15.3.2002) haastaa lukemaan positiivisen jutun omalla työllään ansaitsevista, omillaan toimeentulevista maahanmuuttajista. Otsikon myönteinen indikatiivimuotoinen väitelause, joka ei sisällä modaalisia aineksia, voidaan tulkita melko vahvaksi tosiasioiden esittämisen keinoksi. Tällöin puhuja pitää varmasti totena propositiota, jota lause ilmaisee (Hakulinen-Karlsson 1995: 274, Iso Suomen kielioppi 2005: 1510).

Otsikon relationaalisessa prosessissa Tampereen kurdit luonnehditaan implisiitisti työteliäiksi. Suhdelauseen genetiiviattribuutti *Tampereen* tarkentaa pääsanaansa *kurdit* ja rajaa artikkelissa puheena olevat kurdit tietylle alueelle, Tampereelle. Seuraava lause tuo lisätäsmennystä siihen, mistä Tampereen kurdit ovat lähtöisin: *Tampereella asuu 212 kurdia, jotka ovat alun perin kotoisin Irakista, Iranista ja Turkista*. Relationaaliseen prosessiin liitetty olemisen tapaa kuvaava adverbi *tiukasti* vahvistaa työelämässä olemisen "laadun". Jutussa korostetaan näin kurdien työelämässä olemisen pysyvyyttä. Syntynyt tulkinta liittää Tampereen kurdeihin työssäkäyvän ja ahkerankin ihmisen piirteen.

Suomalaisessa kulttuurissa on perinteisesti arvostettu työntekoa, joten kurdien ahkeruuden korostamisen otsikossa voidaan tulkita luovan po-

sitiivista kuvaa kurdeista. Suomalaiseen maahanmuuttajista puhumisen tapaan kuuluu usein heidän parhaamisensa elämästä "sossun" rahoilla eli implisiitisti (etnisten) suomalaisten (työssäkävien) rahoilla. (Ks. Jasinskaja-Lahti ym. 2002, Suni 2002, Jaakkola 1999). *Tampereen kurdit ovat tiukasti kiinni työelämässä* haastaa lukemaan tarinan "erilaisista", itse oman toimeentulonsa ansaitsevista maahanmuuttajista.

Samaisen artikkelin väliotsikko *Monet ovat jo työllistyneet* jatkaa osaltaan pääotsikosta tulkittua, positiivista tarinaa työssä käyvistä kurdeista, joskin hieman edellistä jännitteisemmin. Prosessin toimijaksi merkityllä epämääräisellä *kvanttori*-ilmauksella viitataan jo puheena olleisiin kurdeihin. Tulkinta on perusteltu suhteessa tekstinsisäisiin viittaussuhteisiin, sillä Hakulinen-Karlssonin (1979: 79) mukaan pronomineilla ei ole luontaista intensiota. Selvää on vain, että ne ovat luontaisesti ihmistarkoitteisia (Iso suomen kielioppi 2005: 707). Tästä syystä pronomien referenssi selviää tekstinsisäisten (tekstikontekstin) endoforisten tai eksoforisten (tekstin ulkoisten) viittaussuhteiden kautta (emt). *Kvanttori*-ilmaus synnyttää käsityksen suuremmasta, vaikkakin epämääräisemmästä joukosta ihmisiä verrattuna jutun otsikkoon, jossa *Tampereen kurdit* käsittää tietyn, rajatun joukon toimijoita. Pälli 2003: 147 viittaa mm. Potteriin todetessaan, että kvanttorien käyttö lisää sanotun tai kirjoitetun retorista uskottavuutta.

Prosessiin valikoitunut refleksiiviverbi *työllistyä* kääntää toiminnan takaisin subjektiinsa. Näin syntyy tulkinta passiivisesta toimijasta, työllistetyistä maahanmuuttajista, joka ei itse ole työtä hakenut (koska ei ole siihen kyennyt), vaan jonka joku muu on työllistänyt. Samaiseen, maahanmuuttajat kohteina esittävään tulkintaan päätyy myös Maahanmuuttajat-sivuja tutkinut Karina Horsti (2002: 112). Hän toteaa, että “-maahanmuuttajat esiintyvät pikemminkin hallinnollisina **viranomais-toiminnan kohteina**, joita **työllistetään** ja koulutetaan sen mukaan, miten yhteiskunnalle sopii” (tekijän lihavointi). Perfektimuodon voi tässä tulkita viittaavan nimenomaisesti työllistymisen prosessiin, joka jatkuu edelleenkin. Näin syntynyt kuva on kuitenkin positiivinen: monet maahanmuuttajista työllistyvät, vaikka eivät itse aktiivisesti työtä

haakaan. Hakulinen - Karlsson (1979: 248) mukaan perfektin merkitys riippuu siitä, millaisten semanttisten piirteiden kanssa sitä yhdistellään. Jos kyseessä on statiivinen verbi, jonka ymmärrän imperfektiivisenä, sellaisena, jonka kuvaava toiminta voi olla käynnissä puhehetkellä, perfektin ilmaisema tekeminen jatkuu puhehetkellä. Jos taas kyseessä on ei-statiivinen verbi, jonka ymmärrän resultatiivisena, perfektiivisenä, tapahtuma on sattunut puhehetken tuntumassa. Vaikka *työllistyä* onkin käsitykseni mukaan resultatiivinen, vie *kvanttori*-ilmauksen *monet* käyttö tässä tekstikontekstissa tulkintaa prosessinomaisuuden, edelleen jatkuvan toiminnan suuntaan: *monet ovat jo työllistyneet* (ja monet tulevat vielä työllistymään). Myös temporaalinen fokuspartikkeli *jo* (Iso Suomen kielioppi 2005: 812) vie tulkintaa prosessin jatkuvuuden suuntaan: *Monet ovat jo nyt työllistyneet, vaikka ovatkin tulleet Suomeen enenevässä määrin vasta 1990-luvulta lähtien*. Näin alati työllistyvien maahanmuuttajien kuvaan kirjoittu mielestäni positiivinen arvolataus työntekoa arvostavassa "suomalaisessa" kulttuurissa.

Avaintekstin rakenne kulkee yleisestä yksityiseen: ensin kerrotaan yleisesti kurdien työllistymisestä ja sitten yksittäisistä, työllistyneistä henkilöistä. Seuraavan tekstinäytteen positiivisten henkilökuvien voi katsoa perustelevan yleistettyä väitettä työllistyneistä kurdeista.

- 1 Abdulkarim Hassan työskentelee päätoimisena kurdinkielen tulk2
- 3 kina Pirkanmaan tulkikeskuksessa, siis Tampereen kaupungin
- 4 palveluksessa. Hänen lisäksi tulkikeskuksessa on viisi muuta
- 5 kurdityöntekijää. Sen lisäksi kaupungin koulutoimen palkkalis-
- 6 toilla on kurdinkielinen äidinkielenopettaja ja kulttuuritoimessa
- 6 kurdinkielinen radiotoimittaja.

Ensimmäisen lauseen materiaalisen prosessin toimijaksi nimetystä Abdulkarin Hassanista konstruoidaan prosessilla *työskennellä* vastuullinen toimija. Tulkinta syntyy katkelman pienistä kielellisistä valinnoista: Pilkun jälkeinen *siis* (2), jonka tulkitsen tässä konnektiiviksi (Iso Suomen kielioppi 2005: 778, 821-822, 950-951), aloittaa loppulisäyksenomaisen huomautuksen, jolla tulkintani mukaan halutaan varmistaa lukijalle, että hän ymmärtää Abdulkarimin työskentelevän tulkkina nimenomaan Tampereen kaupungin palveluksessa eikä missä

tahansa yrityksessä. Suomalaiselle Tampereen kaupunki näyttäytyy instituutiona, vastuullisena kunnallisena työnantajana. Asian korostamisella on ikään kuin haluttu legitimoida hänen työntekijän statuksensa, tehdä siitä "virallinen", sillä valtion ja kunnan töissä on aina jossain määrin virallisuuden tuntu. Adjektiiviattribuutti *päätoiminen* (1) määrittää tulkin työssä olemisen laatua, ja tuo tulkintaan positiivisen sävyn - on eri asia olla "keikkatyöläinen" tai sivutoiminen tulkki kuin päätoiminen. Päätoiminen kertoo implisiitisti siitä, että tointa harjoitetaan sananmukaisesti päätoimisesti eikä esimerkiksi opiskella ja käydä välillä "viraapelihommina" tulkkiaamassa. Näin syntynyt miellelyhtymä implikoi vastuuta ja jatkuvuutta. Seuraavat suhdeprosessit (3, 4) alkavat kummatkin *lisäksi*-konnektiivilla (Iso Suomen kielioppi 2005: 950), joka kytkee prosessit aiemmin sanottuun: Abdulkarimin lisäksi tulkkikeskuksessa on viisi muutakin työntekijää. Heistä ei kuitenkaan ole kerrottu, keitä he ovat ja mitä he tarkalleen ottaen tekevät, kurdin kielen opettajaa ja radiotoimittajaa lukuun ottamatta. Tällaisissa tapauksissa on mielenkiintoista miettiä sitä, miksi henkilöitä ei ole yksilöity.

- 6 Hassan vakuuttaa, että yleisesti ottaen Tampereen kurdien asiat
7 ovat kunnossa. Monet työskentelevät kaupungin eri puolilla ole
8 vissa pizzerioissa ja kebab-ravintoloissa. Kurdit tunnetaan ahke-9
10 rina työntekijöinä. Hän iloitsee etenkin siitä, että pizzaravintoloi-
hin on otettu töihin myös kurdinaisia.

Uutisen jatkuessa *Hassan vakuuttaa* (6) Tampereella asuvien kurdien asioiden olevan kunnossa. Vakuuttaminen on toteamista ja uskomista voimakkaampi kannanotto asioiden totena esittämisen puolesta (Mati-haldi 1979: 55). Prosessin metatekstuaalinen huomautus (Iso Suomen kielioppi 2005: 950) *yleisesti ottaen* (6) tuo positiiviseksi tulkittuun kurdikuvaan hienoisen särön: lähestulkoon tai melkein kaikki kurdien asiat ovat kunnossa lukuun ottamatta jo(i)takin, jo(t)ka ei(vät) ole. Kommentin voisi tulkita viittaavan tekstissä eteenpäin: ensin kerrotaan kuinka asiat ovat kunnossa: *Monet työskentelevät kaupungin eri puolilla olevissa pizzerioissa ja kebab-ravintoloissa* (7, 8) ja sitten kerro-

taan asioista, joista löytyisi parantamisen varaa: *Mieltäni painaa huoli suomen kielen opetuksen riittämättömydestä. - - Hänestä harmillista on se, että Tampereella ja muualla Suomessa on vaikea löytää kirjas-toista kurdinkielistä aineistoa. - - Tarvitaan lisäopetusta.*

Aiemmin käsitelty väliotsikko *Monet ovat jo työllistyneet* saa tarkennuksensa prosessin *Monet työskentelevät kaupungin eri puolilla olevissa pizzerioissa ja kebab-ravintoloissa* (7, 8) myötä. Näin aiemmin tulkitusta suuresta, joskin epämääräisestä joukosta toimijoita kerrotaan, mitä työtä he oikeastaan tekevät. Prosessista voi rakentaa tulkintaa, jonka mukaan kurdit työskentelevät vähän jokaisessa pizzeriassa ja kebab-ravintolassa ympäri Tamperetta.

Positiivinen kuva kurdeista kirkastuu kognitiivisen prosessin *Kurdit tunnetaan ahkerina työntekijöinä* (8, 9) myötä. Nyt työssäkävyn identiteettiin liitetään arvo, minkälaisesta työntekijästä on kyse. Suomalaisessa kulttuurikontekstissa piilee oletus, jonka mukaan suomalainen arvostaa työtä - hän on ahkera työntekijä. Jotta suomalainen arvostaisi maahanmuuttajaa, tämän pitää tehdä työtä ja olla ahkera. Toisaalta joskus maahanmuuttajia syytetään myös suomalaisten työpaikkojen vieomisestä. Tällöin maahanmuuttajat nähdään sosioekonomisena uhkana valtakulttuurissa (Jaakkola 1999: 13-18). Mentaalisen prosessin passiivikonstruktio *tunnetaan* häivyttää näkyvistä tekijän ja asettaa kysymyksen, kuka kurdit oikeastaan tuntee ahkerina. Tuntemisen prosessi sisältää implisiitisti tekijän, kuten mentaaliset prosessit ylipäänsäkin (Halliday 1994: 140). Kyseisessä esimerkissä tulkitsen passiiville yleisen totuuden merkityksen, ja selväksi käy, että kyse on useammasta kuin yhdestä ihmisestä, joka tuntee kurdit ahkerina työntekijöinä (ks. esim. Pälli: 2002: 109-111).

Katkelman lopussa (9, 10) tullaan korostaneeksi erityisesti naisten osallistumista työmarkkinoihin. Hassan, johon mentaalisisessä prosessissa *Hän iloitsee etenkin siitä, että pizzaravintoloihin on otettu töihin myös kurdinaisia* (9, 10) viitataan, korostaa erityisesti naisten työssäkäynnin olevan hyvä asia. Tulkinnan naisten työssäkäynnin tärkey-

destä saa aikaan inklusiivisen fokuspartikkelin *etenkin* (Iso Suomen kielioppi 2005: 770, 805) käyttö, joka asettaa prosessin fokukseen nimenomaan naisten työssäkäynnin. Kurdinaiset on osoitettu materiaallisen prosessin *töihin ottaminen* kohteeksi. Aktiivista toimijaa, aktiivisesti töitä hakevaa, heistä ei ole rakennettu, vaan tekijyys on häivytetty passiivimuodolla. Inklusiivinen fokuspartikkeli *myös*, joka saa karkeasti tulkinnan *kanssa* (Iso Suomen kielioppi 2005: 805) on tekstikontekstista käsin tulkittavissa tarkoittamaan miesten työssäkäynnin lisäksi **myös** naisten työssäkäyntiä.

Näin syntynyt tulkinta korostaa naisten työssäkäyntiä, ja heitä voi verrata suomalaisnaisiin, sillä Suomessa on normaalia, että naiset käyvät työssä (Horsti 2002: 114). Jos suomalaisten naisten työssäkäyntiin ladataan positiivinen arvolataus, mikä usein suomalaisessa kulttuurissa on nähtävissä, voidaan positiivisella kirjoittelulla kurdinaisten työssäkäynnistä rakentaa myönteistä kuvaa kurdikulttuurista. Naisten työssäkäynnin korostuksella halutaan ehkä myös vaikuttaa suomalaisessa yhteiskunnassa vaikuttaviin mielikuviin kotiin pakotetuista, alistetuista maahanmuuttajanaيسista, jotka eivät saa poistua kotoaan, saati käydä työssä (Horsti 2002: 114). Myös seuraavalla lauseella *Heidän pitääkin pyrkiä töihin* vastataan kenties suomalaisessa kulttuurissa piilevään taustaoletukseen miesten kotiin pakottamasta naisesta, jolle ei työssäkäyntiä sallita. Näin korostuu tulkinta, jonka mukaan kurdien itsensä mielestä on hyvä, että naiset ovat mukana työelämässä. Katkelman *kin*-fokuspartikkeli (Iso Suomen kielioppi 005: 805) ohjaa suomalaisesta kulttuurikontekstista käsin tulkintaa odottamattomaan suuntaan, sillä jos allekirjoitetaan suomalaisessa kulttuurissa piilevä stereotypia, jonka mukaan maahanmuuttajamiehet eivät välttämättä halua nähdä naisiaan työssä, ravistelee naisten työhön menemisen korostus vallitsevia asenteita.

Kurdinaisten työssäkäynnin lisäksi heidän vastuutaan kodista ja lapsista korostetaan prosessissa *Kulttuuriimme kuuluu, että naiset ovat aina hoitaneet kotimme ja kasvattaneet lapsemme*. Konteksti huomioon ottaen on selvää, että possessiivisuffiksilla *-mme* viitataan nimenomaan

kurdiin kulttuuriin ja näin 'kurdiin' konventionaaliseen kategoriaan (Koski 1993: 237). Stuart Hall (2002: 47) puhuu tässä yhteydessä kansakunnan kertomuksesta, jossa siitä tuotetaan merkityksiä, ja tätä kautta rakennetaan jotain, johon voi identifioitua. Ts. on olemassa jokin 'me', jolla on yhteistä tietoa siitä, millainen jokin asia on tai miten jokin asia on tietyssä kontekstissa hoidettu. Omassa esimerkissäni tuota yhteistä tietoa edustaa suhtautuminen naisiin ja heidän "tehtävänsä" kurdikulttuurissa. Sen lisäksi, että omistusliitteillä *kotimme* *lapsemme* viitataan kurdiin lapsiin ja kotiin, sillä rakennetaan puhetilanteessa kurdiin kategoriaa, yhtenäistä kurdiin ryhmää, jonka jäseniä kyseiset piirteet yhdistävät. Esimerkin materiaaliin prosesseihin liitetty temporaalinen sävyartikkeli *aina* ilmaisee tässä tapauksessa toiminnan jatkuvuutta (Iso Suomen kielioppi 2005: 770, 791, 794) ja vie tulkintaa pysyvyyden suuntaan, mitä perfektimuodon prosessinomaisuus vielä tukee: naiset *ovat aina hoitaneet, ja tulevat jatkossakin hoitamaan kotimme ja lapsemme.*

Edellä tulkittu toiminnallisen ja aktiivisen kurdiinaisen identiteetti vahvistuu entisestään seuraavien prosessin myötä: *Kaikesta huolimatta he ovat hankkineet kotimaassaan miehiä paremman koulutuksen. Naisemme ovat miehiä aktiivisempia, ja he järjestävät usein omia tapauksia, hän toteaa tyytyväisenä.*

Persoonapronominilla *he* representoidaan edelleen kurdiinaisen kategoriaa, joka syntyy erottelun kautta suhteessa miehiin. Ensimmäisen prosessin aloittavalla konnektiivilla *kaikesta huolimatta* viitataan tekstissä taaksepäin lauseisiin: *--että naiset ovat aina hoitaneet kotimme ja kasvattaneet lapsemme.* Syntynyt aktiivisen ja itsenäisen, jopa miehiä aktiivisemmän toimijan kuvaus on omiaan edelleen ravistelemaan suomalaisessa kulttuurissa tutuksi muodostunutta kuvaa, jossa maahanmuuttajamiehet hengailevat kaupungilla ja hoitavat sosiaalisia suhteitaan sillä välin, kun perheen naiset pyörittävät vaipparuljanssia ja näyttelivät perunateatterissa.

3.2. Kotoutumaan pyrkivä maahanmuuttaja

Työhön ja työntekoon liittyvät (materiaaliset) prosessit ovat tavanomaisia aineistoni teksteissä. Ajatus halusta työntekoon liittyy usein laajemmin haluun kotoutua, sopeutua uuteen kotimaahan. Tällaisissa prosesseissa maahanmuuttaja tai heistä koostuva joukko on usein aktiivisen toimijan roolissa ja esimerkiksi suomalainen yhteiskunta toiminnan kohteena tai kehyksenä, jossa prosessin kuvaama toiminta tapahtuu. Aineistosta poimittu *Me tähtäämme osajiksi suomalaiseen yhteiskuntaan* (2) (AL 16.5.2004) on hyvä esimerkki maahanmuuttajat aktiivisina, kotoutumaan pyrkivinä toimijoina esittävästä kirjoittelusta.

Esimerkin materiaallinen prosessi *tähdätä* kuvaa konkreettista toimintaa, jolla voidaan kyseisessä esimerkissä tulkita olevan abstrakti merkitysulottuvuutensa: halu saavuttaa osajan asema suomalaisessa työelämässä ja näin tulla osaksi sitä. Prosessiin valikoituneella persoonapronominilla *me* viitataan aktiivisiin toimijoihin, jotka ovat tässä tapauksessa vain kirjoitushetkellä läsnä olevat kirjoittajat: bosnialainen kättilö-sairaanhoitaja, afganistanilainen opettaja, nigerialainen insinööri, bolivialainen kaivosmies sekä Kosovosta kotoisin oleva ompelija. Näin luotua ryhmää voidaan pitää aktuaalisessa vuorovaikutuksessa luotuna konstruktiona (Pälli 2003: 106). *Me*-pronominilla tullaan näin tehneeksi viiden eri kansallisuutta edustavan maahanmuuttajan ryhmä, jonka edustajat näyttäytyvät aktiivisina toimijoina: he aikovat osallistua suomalaisen yhteiskunnan toimintaan. Prosessin kuvaaman asiantilan varmuuden ja varauksettomuuden vaikutelma syntyy indikatiivimuotoisesta, modaalista ainesta sisältämättömästä väitelauseesta.

Samantyyppinen, vahva tosiasioden esittämisen keino näkyy myös esimerkissä *Me hoidamme teitä* (11) (28.9.2006), jossa niin ikään persoonapronominilla viitataan muutaman hengen eri kansallisuuksia edustavan lähihoitajaopiskelijan ryhmään. Mielenkiintoista on, että opiskelijoiden etnistä ryhmää tai kotimaata ei uutisessa mainita, vaan heistä puhutaan vain etu- ja sukunimillä. Etnisen ryhmän tai lähtömaan

mainitsematta jättäminen saattaa olla merkitsemässä tulevaisuuden tapaa, jossa maahanmuuttajista kerrotaan kuin kenestä tahansa (suomalaisesta). Näin uutisoinnissa ei enää rakennettaisi homogeenisiä etnisiä ryhmiä tai edellistäkin laajempaa maahanmuuttajien homogeenistä ryhmää. Edellisissä tekstikatkelmissa syntynyt tulkinta kotoutumaan pyrkivistä ja työelämään aikovista maahanmuuttajista on rakennettavissa myös artikkelista *Suomalainen media saa kansainvälisiä tekijöitä* (12) (11.3.2005). Artikkelissa kerrotaan projektista, jossa koulutetaan maahanmuuttajataustaisista ihmisistä media-alan ammattilaisia. Otsikosta syntyvä positiivinen mielikuva on tulkittavissa kieliaineksen valinnoista. Ensinnäkin lauseeseen nimetyistä kansainvälisistä tekijöistä syntyy positiivisen ja osaavan tekijän mielikuva. Toiseksi materiaalin saamisen prosessi nimeää hyötyjäksi suomalaisen yhteiskunnan: suomalainen yhteiskunta on jotain, joka saa osaavia työntekijöitä eli hyötyy prosessin kuvaamasta asiantilasta. Tulkinta olisi melko toisenlainen, negatiivissävytteinen, mikäli kansainväliset tekijät nimettäisiin esimerkiksi pakolaisiksi ja *saada*-verbi vaikkapa ottamaan joutumisen prosessiksi.

Uutisaineistoni työhön liittyvät tekstit sisältävät paljon modaalista verbiainesta. *Haluta*-verbin esiintymät ja siihen liittyvä konditionaali näyttävät olevan melko yleinen tapa ilmaista maahanmuuttajien suomalaisen yhteiskuntaan kohdistamia toiveita. Hakulinen-Karlssonin (1979: 265) mukaan *haluta*-verbi kuuluu sellaisten verbien ryhmään, jotka ilmaisevat ”ns. propositionaalisia asenteita eli erilaisia tajunnan- ja tunnetiloja, jotka vaikuttavat niiden alle upotetun lauseen tulkintaan”. Iso Suomen kielioppi (2005: 1479) katsoo *haluta*-verbin laajasti ottaen lukeutuvaksi modaalisuuteen, ja sen merkitykseksi puhujan tahdon ja aikeiden ilmaukset. *Haluta*-verbiin liittyvä konditionaalin tunnus *-isi* asettaa Penttilän (1963: 475) mukaan ”tekemisen ikään kuin riippuvaksi jostain ehdosta, joka jätetään lausumatta”. Yleensä nämä haluamisen mentaaliset prosessit sisältävät vielä verbiin koodatun persoonapäätteen, jolloin tekstiin syntyy ”tavanomainen” toimijaminä. Yleisesti tekstien topiikkeina näyttäytyvät halu opiskella suomen kieltä, tehdä työtä ja elää ”normaalia” elämää suomalaisessa yhteiskunnas-

sa. Aineistostani poimitut seuraavat tekstinäytteet kuvaavat tällaisia prosesseja.

- 1 Haluaisin päästä työhön, kunhan ensin opin suomen kielen.
- 2 Haluaisin elää ja työskennellä täällä ja perustaa tänne oman yrityksen.
- 3 Haluaisin opiskella vielä lisää suomen kieltä. Ensi vuonna voin ehkä jo suunnitella ammatin hankkimista.
- 4 Tulevaisuudessa haluaisin työskennellä autonkuljettajana. Ensin minun täytyy opiskella lisää suomea. (AL 16.5.2004).

Jokainen tekstinäytteen prosessi (1-4) sisältää modaaliverbin. Esimerkissä 1 päälausetta seuraava temporaalinen sivulause kuitenkin asettaa ehdon, jonka toteutumisen jälkeen jokin on mahdollista: työhön pääsykin **on mahdollista**, kunhan ensin oppii suomen kielen. *-hAn*-partikkelin voi tässä tapauksessa, Matihaldia (1979: 60) ja Isoa Suomen kieliooppia (2005: 797) mukaillen, tulkita ikään kuin muistuttavan puhujaa itseään tuosta kielen oppimisen tärkeydestä.

Prosessit 1 ja 3 implikoivat samansuuntaista tulkintaa: työhön pääsy mahdollistuu suomen kielen taitojen karttumisen myötä. Konditionaalien käyttö asettaa kuitenkin tulkintaan varauksen, jota esimerkiksi kolme modaalinen, arvelun merkitystä kantava *ehkä* (Ks. Penttilä 1963) vielä korostaa. Syntynyt tulkinta tukee vallalla olevaa käsitystä, jonka mukaan maahanmuuttajat eivät koe työhön pääsyä erityisen helppoksi; kielitaidon kartuttaminenkaan ei välttämättä takaa työn saantia tai ammatin hankkimista. Modaalisen aineksen lisäksi myös verbivallat luovat epävarmuutta: Työhön ei mennä tai aiota mennä, sinne **päästään. Ammattia** ei myöskään aiota hankkia vaan **ehkä voidaan suunnitella** sen hankkimista.

Kohdan 4 prosessiin sisällytetty deonttinen modalisuus *minun täytyy* vahvistaa tulkintaa kielenoppimisesta työhön pääsyn edellytyksenä: maahanmuuttajalla on velvollisuus opetella suomen kieltä, jos hän haluaa työtä saada. Kohdan 2 prosesseissa halua elämään ja työskentelemaan täällä (Suomessa) on, mutta näiden toiveiden toteutumiseen konditionaali asettaa ehdon, joka jätetään lausumatta. Tällöin lauseesta tulkitun asiantilan mahdollistuminen ei ikään kuin ole itsestä kiinni.

Seuraavassa aineistosta poimitussa otsikossa vahvistetaan niin ikään tulkintaa aktiivisista maahanmuuttajista. Otsikossa *Koulutetut maahanmuuttajat haluavat suomen kielen teho-opetusta* (3) (AL10.5.2002) konstruoidaan mentaalilla *haluta*-prosessilla kategorian maahanmuuttajat intentiota: halua oppia tehokkaasti suomen kieltä. Haluamisen prosessi liittyy tahtotilaan tehdä jotain tai päästä johonkin olotilaan (Pälli 2002: 160). Synnytettyä maahanmuuttajien kategoriaa määritellen attribuutilla *koulutetut* sellaiseksi, jonka jäseniä määrittää koulutus johonkin ammattiin. Tulkinta saa täydennystä jutussa myöhemmin, jossa jo ammatin hankkineista maahanmuuttajista kerrotaan, että heitä *ei pitäisi sijoittaa samoihin kielenopetusryhmiin* sellaisten tulijoiden, *jotka tarvitsevat sekä kielen opetusta että ammatillista koulutusta* kanssa. Passiivinen deonttisen modaalisen elementin sisältävä prosessi antaa aiheen tulkita, että koulutettuja *ei pitäisi*, ts. **ei saisi** sijoittaa samoille **kursseille kouluttamattomien kanssa, mutta näin kuitenkin näyttää käyvän**. Tulkitun epäkohdan voisi ajatella vaativan korjausta suomalaisessa kotouttamispolitiikassa.

Edellisenkaltaiset haluamisesta koostuvat prosessit positioivat maahanmuuttajat aktiivisiksi toimijoiksi yhteiskunnallisen toiminnan kentälle. Useimmiten toivottu asema liittyy maahanmuuttajien haluun pärjätä suomalaisessa yhteiskunnassa: tehdä työtä, opiskella ja tätä kautta sopeutua. Lähes kaikissa esimerkeissä halun ilmaisua seuraa huomio suomen kielen opiskelun tärkeydestä. Kielen opiskelu nähdään avaimena työntekoon, joskin varauksellisuudesta syntyy vaikutelma, että ihan varmaa ei ole, riittääkö oma panos työnsaantiin tai antaako vastaanottava yhteiskunta työntekoon mahdollisuuden sittenkään, kun riittävä kielitaito on saavutettu. Joka tapauksessa esimerkit uusintavat käsitystä aktiivisesta toimijasta, joka haluaa osallistua suomalaisen yhteiskunnan toimintaan opiskelemalla suomen kieltä ja työskentelemällä Suomessa.

Tulkinta kielen oppimisen tärkeydestä edellytyksenä työn saannille saa tukea myös tutkimuksista, joissa kohdemaan kielen osaaminen on näh-

ty työllistymisen keskeiseksi tekijäksi Suomessa hankitun työkokemuksen ja asumisajan ohessa (ks. esim. Forsander 2001, Jaakkola 2000). Tilanteessa, jossa työllisyys nähdään yhtenä tärkeimmistä välineistä kotoutumiselle (Jasinskaja-Lahti ym. 2002: 22), ei kielen oppimista ja vastaanottavan yhteiskunnan tarjoamaa mahdollisuutta siihen voi kyllin korostaa.

Kielitaidon ja työllistymisen lisäksi kotoutumiseen vaikuttavat myös inhimillinen pääoma: asenteet ja henkilökohtaiset valmiudet (Jasinskaja-Lahti ym. 2002: 23). Venäläinen Larissa Stepanova kiteyttää omat ja miehensä ajatukset uudesta kotimaasta seuraavasti: *Meillä oli alusta lähtien kova into oppia (suomen kieltä), jotta saisimme työtä ja löytäisimme täältä ystäviä, hän selittää* (AL 10.5.2002). Materiaalisiin prosesseihin saada ja löytää liitetyt konditionaalitunnukset voi tulkita ehdollisiksi: ensin pitää olla halua oppia, ja sen jälkeen on mahdollista saada työtä ja löytää ystäviä.

Aivan ristiriidaton, vain maahanmuuttajasta itsestään riippuva, tuo todellisuuden tulkinta ei kuitenkaan ole, sillä tilanteessa, jossa vastaanottavalla yhteiskunnalla ei ole valmiuksia tarjota maahanmuuttajan tarvitsemaa opetusta joko laadullisesti tai määrällisesti, hänen halunsa oppia ei yksin riitä: -- *hyvin koulutetuille ulkomaalaisille pitäisi opettaa suomen kieltä tehokkaammin, koska heidän ammattaitonsa tulisi nopeammin hyötykäyttöön* (AL 10.5.2002). Tekstinäytteeseen sisältyvään modaaliainekseen voisi tulkita **velvollisuuden tai pakon** merkityksen. Näin nimenomaan suomalaisen yhteiskunnan olisi taattava riittävän kielenopetuksen resurssi maahanmuuttajille.

Edellisestä päätellen koulutetut maahanmuuttajat voivat osallistua työmarkkinoihin ja hyödyntää kotimaassaan hankittua koulutusta vast sitten, kun heille taataan Suomessa riittävä suomen kielen opetus. Pelkkä inhimillinen resurssi, halu integroitua ja sopeutua, oppia suomen kieltä ei tällöin yksin riitä, vaan tarvitaan sellaisia institutionaalisia toimia, jotka mahdollistavat kotoutumisen. Näin maahanmuuttajien työvoiman hyödyntäminen vaatii yhteiskunnallista pa-

nostusta, sillä maahanmuuttajien kotoutumiseen vaikuttavat paljolti ne toimenpiteet, joilla vastaanottava yhteiskunta sitä tukee. (Ks. esim. T. Jaakkola (2000) ja Forsander (2001.)

Seuraavasta aineiston katkelmasta voi implisiitisti päätellä, millaiset ehdot uuden kotimaan tulisi täyttää, jotta sinne voisi kotiutua: --koti on siellä, missä täyttyvät tavallisen arkielämän ehdot: työ, sosiaaliturva ja rauha (18) (AL 10.5.2002). Aineistoni uutisista löytyy joitakin tällaisia esimerkkejä, joissa korostuu mahdollisuus elää rauhassa, ”normaalialla” elämää. Edellisessä katkelmassa rauhan lisäksi työ on yksi tavallisen arkielämän ehdoista. Seuraavassa katkelmassa *Voisin työskennellä sairaanhoitajana tai tehdä jotain muuta. Ei se ole tärkeää, mitä työtä se olisi. Toivon vain, että voisin elää normaalia elämää* (2) (16.5.2004). Tällöin työn tekemisen mahdollisuus on jotain, joka takaa ”normaalialla” elämän tai ainakin vaikuttaa kokemukseen normaalialla elämästä.

Edellisen katkelman episteemistä modaalisuutta ilmaiseva verbi *voisin* saa tulkinnan **on mahdollialla**. Verbiin liittyvä persoonatunnus kertoo puhujan käsityksestä itseensä kohdistuvasta arvioinnista. Puhuja ts. pitää mahdollialla työskenlensä, ja työnteon voi itsessään nähdä puhujaminälle työn laatua tärkeämmäksi. Näin työskentelemisen mahdolliallauden voi tulkita liittyvän johonkin ulkopuoliallaen toimijaa, jonka toimet lopulta mahdolliallaavat työssä käymisen ja ”normaalialla” elämän. Työnteon, ihan minkäliallaen hyvänsä, voisi tässä tulkita olevan ”normaalialla” elämän täyttymisen **ehto**. Puhujaminä näkee työssäkäyntinsä mahdolliallaena, **mikäli suomalaisen yhteiskunta antaa hänelle siihen mahdolliallauden**.

Aineistoni uutis(artikkeliallaissa) korostuu toistuvasti maahanmuuttajien halu sopeutua suomaliallaeseen yhteiskuntaan. Sopeutumisen onnistuminen nähdään melko suoraan verrannolliallaena suomen kielen taitamiseen ja työnteon mahdolliallauteen. Maahanmuuttajien inhimilliallaiset resurssit, myönteinen asenne ja halu sopeutua, tuntuvat tulkintani mukaan määrittävään maahanmuuttajiallaista kertovia uutisia. Kuitenkin epävarmuus siitä, riittääkö kielitaito ja oma koulutus työn saantiin, nousee

toistuvasti maahanmuuttajien huolenaiheeksi. Tilanne asettaa suomalaiselle yhteiskunnalle haasteen maahanmuuttajien kotoutumisprosessin onnistumisessa, ja tuntuukin, että viime kädessä vastuu maahanmuuttajan kotoutumisesta ja hänen syrjäytymisensä estämisestä on pitkälti kiinni niistä toimista, joilla vastaanottava yhteiskunta maahanmuuttajaa tukee. Ajatus vastaanottavan yhteiskunnan panostuksen tärkeydestä maahanmuuttajien työvoiman hyödyntämisessä saa tukea Forsanderilta (2001), joka korostaa maahanmuuttajien harvoin tulleen Suomeen työvoimapolitiittisista syistä.

Edellinen tulkintani vastaanottavan yhteiskunnan vastuun kuuluttamisesta maahanmuuttajan kotoutumisprosessissa saa edelleen tukea seuraavissa aineistostani poimituissa tekstikatkelmissa, joissa peräänkuulutetaan kuntasektorin vastuuta maahanmuuttajan kotoutumisen edistäjänä. Artikkelin otsikosta *Kuntahissin pitäisi kuljettaa maahanmuuttajat ylös päin* (4) (AL 26.9.2003) on tulkittavissa vaade, jonka mukaan kunnan pitäisi toiminnallaan olla luomassa sellaista toimintaympäristöä, jossa maahanmuuttajan olisi mahdollisuus olla tasavertainen toimija suhteessa vastaanottajamaan kansalaisiin.

Otsikon toimijaksi nimetty *kuntahissi* ei sinänsä vielä paljon anna tulkinnalle sijaa. Lähiluvun kautta kuitenkin selviää, että kuntahissillä tarkoitetaan kuntaa, joka toimillaan joko edistää tai on edistämättä maahanmuuttajan kotoutumista: *Uusissa olosuhteissa maahanmuuttaja on kuin ylös ja alas kulkevassa hississä. Kunnan tulisi olla hissi, joka vie ylös päin. --Kunnan tehtävänä on maahanmuuttajan ghettoistumisen estäminen, koska se takaa yhteiskuntarauhan, luo turvallisuutta ja ehkäisee rasismia.*

Otsikon materiaallinen prosessi *kuljettaa* kuvaa konkreettista toimintaa. Tässä tekstikontekstissa prosessilla on kuitenkin abstrakti merkitysulottuvuutensa, jonka merkitys on **auttaa sopeutumaan tai auttaa luovimaan yhteiskunnassa**. Otsikon prosessiin lisätty deonttinen elementti *pitää + isi* voidaan tulkita kritiikiksi kuntasektoria kohtaan, sillä kunnan tulisi tai olisi pakko auttaa maahanmuuttajia sopeutumaan uu-

siin olosuhteisiin, **mutta näin ei näytä käyvän**. *Pitäisi*-muoto voidaan tulkita siten, että se etäännyttäisi puhujan mielipiteen yleiseksi mielipiteeksi (Pälli 2002: 115). Vaikka esimerkin toimija, kunta, onkin instituutio, voidaan ajatella, että toimijajoukoksi konstruoituu kunnallisten toimijoiden joukko, jonka jäsenet jotenkin liittyvät työllisyyteen.

3.3. Verkostoituva maahanmuuttaja

Uutisaineiston teksteistä tulkittu verkostoituvan maahanmuuttajan identiteetti liittyy samaan kaanoniin edellisissä luvuissa tulkittuun työteliään ja kotoutumaan pyrkivän maahanmuuttajaidentiteetin kanssa. Edelleen toiminnan kehyksenä on suomalainen yhteiskunta, ja monissa tämänkin luvun tekstinäytteissä peilataan suomalaista yhteiskuntaa sosiaalisen toiminnan kenttänä. Lukuun poimittujen tekstinäytteiden teksteissä arvioidaan usein sitä, millaiset edellytykset suomalainen yhteiskunta antaa erilaisille maahanmuuttajien ja suomalaisten välisille projekteille. Näillä projekteilla pyritään aina jollain tavoin ehkäisemään syrjäytymistä, kouluttamaan maahanmuuttajia ja auttamaan heitä sopeutumisprosessissa. Aineistosta löytyy myös sellaisia tekstejä, joissa maahanmuuttajat kertovat omista kulttuuriprojekteistaan, joiden olemassaolo on tärkeä keino ylläpitää suhteita oman kulttuuripiiriin toimijoihin.

Yhteiskunnallisen tason dialogin aikaansaamisen tärkeys eri etnisiin vähemmistöihin kuuluvien ja suomalaisten välillä nousee esiin monissa teksteissä. Dialogin ja vuorovaikutuksen syntymistä median ulkopuolella saatetaan Raittilan (2007: 13) mukaan helpottaa esittämällä eri etnisten vähemmistöjen vuorovaikutusta ensin mediassa. Pyrkimys tällaiseen vuorovaikutukseen on tekstinäytteistä tulkittavissa. Median ulkopuolella yhteiskunnallisten (rahallisten) resurssien lisäksi dialogin mahdollistavat erilaiset toimijat, jotka haluavat vuoropuhelua käydä. Suomalaisessa yhteiskunnassa tällaiseen toimintaan nähdään edellytyksensä: täällä elää paljon erilaisia vähemmistöjä, jotka voivat käydä dialogia keskenään ja valtaväestöön kuuluvien kanssa. Muistaa kuitenkin

sopii, että erilaisten vähemmistöjen rinnakkaiselo ei kuitenkaan automaattisesti takaa dialogin syntymistä. Vaikka joissain kirjoituksissa suomalaista yhteiskuntaa kuvataankin moniaineksiseksi tai esimerkiksi Tamperetta monikulttuuriseksi (1) (AL 15.3.2002) täytyy *monikulttuurisuus*-sanaan suhtautua tietyllä varauksella. Kuten Outi Lepola (2000: 196) osuvasti kiteyttää, sana monikulttuurisuus näyttäytyy jonkinlaisena "iskusanana", joka on 1990-luvun aikana noussut julkiseen keskusteluun. Monikulttuurisuuteen liittyy usein ajatus, jonka mukaan maahanmuutto tekisi yhteiskunnasta monikulttuurisen. Outi Lepola (2000: 196) lainaa Similää (1995: 12-13), jonka mukaan yhteiskunta on monikulttuurinen, jos sen sisällä on mahdollista erottaa erilaisia kulttuureja ja jos se on organisoitunut näiden erojen pohjalta. Suomessa tällainen tilanne vallitsee saamelaisten ja suomenruotsalaisten osalta eikä sinänsä johdu 1990-luvulla kiihtyneestä maahanmuutosta (Outi Lepola 2000: 196).

Tampereen kaupunki pyrkii kuitenkin omalta osaltaan vaikuttamaan vuoropuhelun syntymiseen: erilaiset Tampereella käynnistetyt projektit, joissa pyritään edesauttamaan eri vähemmistöjen yhteistyötä, liittyvät usein mediaan tai koulutukseen. Tampereen kaupungin kulttuuri-toimi ja TV-Tampere ovat käynnistäneet muun muassa monikulttuurisen ohjelmahankkeen. Artikkelissa *A'shalam aleikun, salaam, privet, hei!* (14) (AL 20.3.2003) kerrotaan joka lauantai ilmestyvästä monikulttuuriohjelmasta, jonka *tavoitteena on käydä avointa dialogia maahanmuuttajien kanssa*. Ohjelmassa pyritään saamaan aikaan dialogi antamalla katsojien vaikuttaa ohjelman sisältöön. Toisaalta ohjelma pyrkii opastamaan maahanmuuttajia kunnan palvelujen käyttäjiksi. Lasten osuudessa korostetaan *lastenkulttuurin, oman kielen ja kulttuuriperinnön merkitystä*. Samoilla linjoilla on bosnialainen Kulttuuriyhdistys Bosnian puheenjohtaja, joka toteaa (15) (AL 10.5.2002), että uskonnon harjoittamisen ohella *yhtä tärkeää on myös oman äidinkielen opettaminen koululaisille, lapsille ja nuorille*. Niin ikään uutisessa (18) *Kotimaa-lehti yhdistää Pirkanmaan afganistanilaisia* (AL 20.3.2003) kerrotaan Pirkanmaalla toimivasta Afganistanista kotoisin olevien pakolaisten yhdistyksestä, jonka tavoitteena on pyrkiä säilyttämään

omaan kulttuuriin liittyviä perinteitä. Eräs yhdistyksen esimerkkiprojekti on *Kotimaa*-lehti, jossa uutisoidaan niin Suomesta kuin omasta kotimaastakin.

Vastaanottavan yhteiskunnan olisi tärkeä tiedostaa maahanmuuttajien perustamien usein etnisten yhdistysten merkitys sopeutumiselle. Maahanmuuttajien omat sosiaaliset yhdistykset ovat tärkeitä verkostoja ja kohtaamispaikkoja, joissa maahanmuuttajalla on mahdollisuus käyttää omaa äidinkieltään ja jakaa näin ajatuksiaan ja kokemuksiaan saman kulttuuripiirin edustajien kanssa. Ilman samaan kulttuuriin kuuluvien ihmisten läsnäoloa maahanmuuttajasta tulee haavoittuvainen, ja hänen mahdollisuutensa kotoutua heikkenevät merkittävästi (Liebkind 1994: 228-229). Mitä kauempana on muuttajan lähtömaa suhteessa vastaanottajamaahan, sitä tärkeämmäksi oma etninen yhteisö muodostuu (emt).

Artikkelissa *Työyhteisöt tarvitsevat kulttuurinvälittäjiä* (16) (10.4.2004) kerrotaan Tampereen ammatillisen aikuiskoulutuskeskuksen kulttuurinvälittäjien koulutuksesta, jonka *tavoitteena on löytää toimintamenetelmiä työelämän monikulttuurisuustarpeisiin*. Koulutuksessa uskotaan *työn olevan kaikille kotoutumisprosessin keskeinen tekijä*. Vaikka koulutukseen osallistujat koostuvat maahanmuuttajista, *on muistettava, että heidän työelämään vastaanottonsa kuuluu työyhteisön vastuualueeseen*. Tästä syystä koulutukseen *olisi pitänyt ottaa myös suomalaisia työntekijöitä*, artikkelissa todetaan. Artikkelin otsakkeen indikaatiivimuotoinen väitelause implikoi merkitystä, jonka mukaan suomalaisessa työyhteisössä ei kenties osata vastata maahanmuuttajien mukanaan tuomaan muutokseen; tarvitaankin menetelmiä, jotka auttavat eri kulttuureista tulevia ihmisiä työskentelemään yhdessä. Kappaleen viimeisen katkelman modaalisesta prosessista on tulkittavissa merkitys, jonka mukaan suomalaisia ei kyseiseen koulutukseen otettu, vaikka näin olisi pitänytkin tehdä.

Sellaista dialogifoorumia, paikkaa, jossa suomalaiset ja maahanmuuttajat voivat kohdata, kuvataan artikkelissa *Yhteistyö on voimaa, va-*

kuuttaa Renaz Ebrahimi (13) (11.12.2006). Artikkelista poimittuun katkelmaan Suomalainen yhteiskunta on moniaineksisempi kuin ennen sisältyy implisiitisti vertaus menneeseen: Suomi on tällä hetkellä monimuotoisempi kuin aiemmin. Väitettä perustellaan kertomalla, että (Suomessa) on monia erilaisia etnisiä, kulttuurisia ja uskonnollisia väestöryhmiä. Yhteiskunnan moniaineksisuus nähdään näin edellytykseksi sille, että voidaan saada aikaan dialogi vähemmistöjen ja valtaväestön kesken. Tätä tavoitetta ajamaan on perustettu maahanmuuttajien yhteinen kattoliitto Heshu – Pirkanmaan monikultturiyhdistys, jonka tavoitteena on rakentaa luottamusta eri monikulttuurisuusyhdistysten ja kaupungin välillä.

Yhteistyön tarpeesta maahanmuuttajien ja suomalaisten välillä kertoo myös artikkeli *Uuteen maahan juurtuminen ei ole läpihuutojuttu (7) (1.2.2002)*. Otsikko haastaa lukijan lukemaan aikaa vievästä ja vaivalloisesta(kin) muutosprosessista maahanmuuttajan silmin. Otsikkoon valikoituneen juurtumisen substantiivin voi katsoa sisältävän materiaallisen prosessin, jolla on tässä tekstiyhteydessä abstrakti merkitysulottuvuutensa: sopeutuminen tai jopa muutto uusiin olosuhteisiin. Varsinaisen otsikkoon ilmipannun identifioivan suhdeprosessin voi tulkita tarkoittavan, että sopeutuminen tai muutto ei ole yksinkertainen tai kivuton tapahtuma, (vaikka se saatetaan sellaisena nähdäkin).

Edellä mainitussa artikkelissa (7) kerrotaan Tampereen kaupungin suurimmasta maahanmuuttajajärjestöstä, Tampereen Venäläisestä klubista, jossa *mukana on myös suomalaisia jäseniä*. Inklusiivisen foku-partikkelin *myös* voi tekstikontekstista käsin tulkita viittaavan suomalaisten lisäksi venäläisiin. Klubi tarjoaa erilaisia vapaa-ajanviettomahdollisuuksia, esimerkiksi erilaisia taideprojekteja. Kaiken taustalla on kuitenkin ajatus auttaa venäläistaustaisia maahanmuuttajia sopeutumaan uuteen kotimaahan. Seuraavan katkelman myötä sopeutumisprosessin vaikeus tuntuu kulminoituvan uskalluksen puutteeseen: *Kun ongelmista ei uskalleta puhua suomalaisille, saati suomalaisille virkamiehille, korostuu klubin rooli myötäeläjänä ja auttajana.*

Tekstikontekstista on pääteltävissä, että mentaalisen prosessin kokijajoukko käsittäisi nimenomaan venäläiset. Tulkinnan useammasta kuin yhdestä kokijasta voi tehdä prosessiin sisältyvästä passiivikonstruktiosta. Prosessiin sisältyvä partikkeli *saati*, kontrastoi rakenteen osat, jolloin siihen liittyvä sana on asteikossa edellistä korkeammalla (Iso Suomen kielioppi 2005: 811). Näin *saati* tuo tulkintaan vivahteen, joka korostaa, että ongelmista ei voida puhua suomalaisille ja vielä vähemmän suomalaisille virkamiehille. Uskalluksen puutetta selitetään verbaalisella prosessilla *Onhan huomattavasti helpompaa puhua asiat halki omalla äidinkielellä*, mikä selittäisi ongelman johtuvaksi oletuksesta, jonka mukaan suomalaiset (virkamiehet) eivät osaa venäjää. Venäläisten haluttomuus turvautua virkamiehiin, esimerkiksi poliisiin, saattaa juontaa juurensa myös erilaisesta kulttuuritaustasta: Venäjällä tavallisen kansalaisen luotto tunnetusti melko korruptoituneeseen milieosiin on melko hatara.

3.4. Eloisa maahanmuuttaja

Maahanmuuttajan vapaa-ajasta kertovia tekstejä oli aineistossani vähän. Toisaalta erilaiset kulttuurisista yhdistyksistä kertovat tekstit liittyvät toki vapaa-aikaan, mutta niiden käsitteleminen tässä luvussa ei suoranaisesti tukisi rakentunutta, eloisan maahanmuuttajan identiteettitarinaa. Tässä luvussa konstruoidun maahanmuuttajat-ryhmän identiteetti on tulkittavissa artikkelista *Ihmiset ja kulttuurit kohtaavat Tampereen yössä hyvässä ja pahassa* (5) (AL 17.6.2004).

Otsikon materiaalisen prosessin *kohdata* toimijoiksi on rinnastettu *ihmiset ja kulttuurit*. Kielellisistä valinnoista syntyy mielenkiintoinen tulkinta, mikäli yhdytään näkemykseen, jonka mukaan kulttuurin käsite selitetään joukoksi suhteellisen vakaita ja pysyviä merkityksiä ja käytänteitä (Hannerz Ulf 2003: 85) ja redusoidaan usein tiukkarajaisesti tarkoittamaan etnisyyttä - jotakin, joka yhdistää joukon ihmisiä veri- tai sukulaisuussitein tiettyyn paikkaan (Stuart Hall 2003: 92). Määritelmän mukaan prosessiin ilmipannusta toimijasta, kulttuurista,

voi implisiitisti päätellä, että se koostuu erilaisten etnisten ryhmien toimijoista, jotka artikkelin otsikossa rinnastuvat ihmisiin, ovat ts. jotain muuta kuin ihmisiä. Materiaalisen prosessin olosuhteet rajautuvat Tampereen yöhön ts. Tampereen kaupungin yöelämään: *He* (maahanmuuttajat) *ovat näkyvä osa usean tamperelaisen yökerhon ja baarin asiakaskuntaa*. Relatiivisen prosessin identifioivasta samuuslauseesta rakentuu maahanmuuttajien *he*-ryhmä, jonka jäseniä edustaa asiakkuus tamperelaisissa yökerhoissa ja baareissa.

Baareissa ja ravintoloissa käyvään maahanmuuttajaan liitetään myöhemmin artikkelissa lisämääritteitä: *Maahanmuuttajat eivät ole kuitenkaan nimetöntä massaa vaan eloisa kansanosa, joka myös käy ulkona juhlimassa*. Vaikka kielteisessä identifioivassa suhdelauseessa kielletäänkin maahanmuuttajien homogeeninen ryhmä, konstruoituu maahanmuuttajista kuitenkin yhtenäinen joukko, jonka jäseniä *eloisuus* määrittää. Näin tulkittavissa oleva sosiaalinen identiteetti konstruoituu positiiviseksi. Relatiivilauseen *myös*-konnektiivilla implikoidaan tulkintani mukaan suomalaisten läsnäoloa: suomalaisten lisäksi myös maahanmuuttajat käyvät ulkona juhlimassa. Syntynyt eloisan maahanmuuttajan identiteetti näyttäytyy viinan voimalla juhlimista vieras-tamattomassa suomalaiskulttuurissa kenties melko positiivisena. Baarissa käyvä ja alkoholin voimalla remeltävä maahanmuuttaja käyttäytyy näin "normaaliusoletuksen" mukaisesti suhteessa suomalaiseen veljeensä, jolle alkoholin käyttö on ainakin suomalaisittain tunnettua vapaa-ajanvietettä.

4. Maahanmuuttajien kokemustarinoita

Luvussa neljä analysoitu tekstiaineisto pitäytyy pääasiallisesti kolumnien analyysissä, joskin siihen on sisällytetty tekstikatkelmia myös (uutis)artikkeleista silloin, kun niiden voi katsoa tukevan kolumnien analyysin pohjalta syntynyttä identiteettitarinaa.

Aamulehden Maahanmuuttajat-sivu sisältää aina yhden kolumnin, jonka on lähestulkoon aina kirjoittanut joku muu kuin taustaltaan etninen suomalainen. Aineistoni seitsemän kolumnin kirjoittajat ovat Ghanasta, Bulgariasta, Venäjältä, Somaliasta, Zimbabwesta, Algeriasta ja Tansaniasta.

Kolumnin tekstilajin edustuksia analysoitaessa voi lähteä olettamuksesta, jonka mukaan kolumnin tekstilajin konventiot määrittävät teksteille tietyn tulkintakontekstin. Tämä näkyy suhteessa siihen, kuka tekstissä puhuu (Pälli 2003: 61-94). Silloinkin, kun esimerkiksi verbimuotoon koodattua, ilmipantua viittausta ei yksikön ensimmäiseen persoonaan ole, tekstissä viitataan tiettyyn yksilötoimijaan, puhujan 'minään' (emt). Näin on relevanttia tulkita puhujan asianosaisuutta ja yksilöyttä - persoonaviittauksen referenssi on kontekstuaalinen (emt).

Monet kolumneista kertovat maahanmuuttajien arjen kokemustarinoita. Kokemukset voivat olla konkreettisia kohtaamisia suomalaisten kanssa ja näistä kohtaamisista syntyneitä ajatuksia omasta ja muiden elämästä. Toisaalta niissä voidaan käsitellä niitä ajatuksia, joita uuden kotimaan arjessa näetty ja koettu synnyttää. Yhteistä kaikille tarinoille on kuitenkin arjesta kertominen maahanmuuttajan silmin. Monien tarinoiden melko negatiivinen pohjavire syntyy identiteetin määrittelyn vaikeuden, yksinäisyyden, juurettomuuden, erilaisten kulttuuristen tapojen aiheuttaman hämmennyksen, syrjinnän, syrjäytymisuhan tai riittämättömyyden tunteen kokemuksesta. Joissain tapauksissa negatiiviseen sävyyn tulee myös särö; ja tarina kertoo ajan kulumiseen liittyvästä positiivisesta muutoksesta, jonka maahanmuuttaja kokee suomalaisten asennoitumisessa häneen. Toisaalta koettu muutos voi kieliä

laajemminkin suomalaisen asenneilmaston muutoksesta, toisaalta siihen voi vaikuttaa maahanmuuttajan omien asenteiden muutos sopeutumisprosessin edetessä.

Olen ottanut lähilukuun, avainteksteiksi, kolme aineistoni ensimmäisestä kolumnista. Loppuja neljää käsittelen osittain avainteksteistä nousseiden teemojen yhteydessä. Olen sisällyttänyt lukuun neljä myös otteita uutisteksteistä silloin, kun ne puhuttelevat kolumnien pohjalta nousseita teemoja. Alkuperäisistä teksteistä poimitut tekstinäytteet on numeroitu juoksevasti viittaamisen ja tätä kautta lukemisen helpottamiseksi. Analyysin edetessä suoraan lainattu aines on merkitty kursiivilla ja tekstinäytteisiin viittaavalla rivinumerolla. Syy siihen, miksi valitsin juuri kyseiset kolme kolumnia läheisempään tarkasteluun, johtuu kyseisten tekstien eheydestä tai niissä kuvatun kokemusmaailman syvällisemmästä pohdinnasta. Ensimmäisessä lähilukuun otetussa kolumnissa kirjoittaja päätyy vertauskuvan kautta kertomaan omasta ulkopuolisuuden kokemuksestaan. Toisessa kolumnissa kirjoittaja pohtii omaa identiteettiään uuteen kotimaahan sopeutumisprosessissa aina maahanpääsyn odottamisen hetkestä kotoutumiseen asti. Kolmannessa avaintekstissä kirjoittaja pohtii kokemustaan suomalaisista ja kertoo samalla tarinan eräästä kohtaamisestaan suomalaisen kanssa.

Maahanmuuttajien kokemustarinoista kumpuavat ajatukset kertovat myös omaa tarinaansa "meistä", suomalaisista: kuinka "meistä" puhutaan, millaisiksi toimijoiksi ja millaisessa toiminnassa "meidät" kuvataan sekä minkälaisia sosiaalisia identiteettejä "meille" muodostuu. "Me" ja "he" sekä konstruoitujen ryhmien toimijoihin liitetyt piirteet kulkevat ikään kuin taustalla läpi analyysin. Kolumnien tarinoiden analyysissä on pitkälti kyse etnisestä peilauksesta, jolla Horsti (2005: 240-242) tarkoittaa maahanmuuttajista tehtyjä juttuja (omassa aineistossani maahanmuuttajien tekemiä juttuja), joissa maahanmuuttajat arvioivat Suomea, suomalaisia ja suomalaisuutta. Näin syntyy tarina "meistä" suomalaisista. Samalla, kun maahanmuuttajat kirjoittavat "meistä" suomalaisista, he tulevat ilmaiseeksi myös omaa toimijuuttaan, ryhmään kuulumistaan ja tätä kautta konstruoineeksi identiteettiään.

4.1. "b-luokan" kansalaiset

Ensimmäisestä avaintekstistäni on tulkittavissa maahanmuuttajan tarina ulkopuolisuuden ja alemmuuden kokemuksesta. Mielenkiintoista tekstissä on kirjoittajan valinta, tiedostettu tai tiedostamaton, kirjoittaa kokemuksestaan vertauksen kautta. Vertauskuvainnollinen kerronta saattaa toimia kolumnissa esitettyä kritiikkiä tai negatiivista kokemustarinaa pehmentävänä. Samantyyppinen kritiikin esittäminen vertauksen muodossa on löydettävissä myös seuraavan luvun tarinasta.

Kolumnin *Haluan olla kurkku, en maahanmuuttaja!* (1) (AL 1.2.2002) puhujaminä vierailee kaupan vihannesosastolla, mikä käynnistää hänessä pohtimisen kognitiivisen prosessin. Tekijä, ulkomaalainen, päätyy vertaamaan itseään ulkomaiseen kurkkuun (1). Tästä voi implisiitisti tehdä tulkinnan, jonka mukaan hän vertaa kotimaista kurkkua vastaavasti suomalaisen ihmiseen: *Ulkomaalaisella kurkulla on huomompi asema suomalaiseen verrattuna*. Puhujaminiän pohdinnan tuloksena syntyy kognitiivinen huomaamisen prosessi, jossa tekijä päätyy miettimään, mitä yhteistä hänellä ja ulkomaisella kurkulla on: *aloin pohtia omaa kohtaloani ja **muiden** kohtaloa ja huomasin, että meillä on kurkun kanssa jotain yhteistä*. Epämääräisellä *kvanttori*-ilmauksella *muiden* puhujaminä samaistaa suuren joskin epämääräisen toimijajoukon jakamaan kanssaan tiettyjä piirteitä, jotka luokittelevat konstruotuvaa ryhmää ja alkavat näin rakentaa syntyneelle ryhmälle sosiaalista identiteettiä. Viittaus *muiden* representoi tässä yhteydessä implisiitisti muita ulkomaalaisia, mikä on pääteltävissä endoforisesti, tekstikon­tekstista käsin. Viitatulle toimijajoukolle synnytetään ulkomaalaisten lisäksi toinenkin kategoriailmaus: *maahanmuuttajat*, jota käsittelen tarkemmin analyysin yhteydessä. Samalla kun tekstistä on tulkittavissa tietty sosiaalinen maahanmuuttajien *me*-ryhmä, rakentuu siinä myös vaikutusvaltainen käsitys suomalaisten *he*-ryhmästä. Toimijaminiän, omansa ja muiden, kohtalon pohdinta kuvastaa jossain määrin alistumista (kohtaloon), jos kohtalon nähdään olevan jotain, jonka mukaan asiat ovat tavalla tai toisella ennalta määräytyneet.

- 1 Olemme molemmat kurkun kanssa alun perin ulkomaalaisia ja
- 2 varmaan olemme aina. Olemme kummatkin tulleet maahan
- 3 aikoja sitten ja sopeutuneet markkinoihin. Missä tahansa
- 4 olemmekin, virastoissa sun muissa paikoissa, meillä on oma
- 5 osastomme.

Relationaaliseen prosessiin *olemme* (1) lisätyn monikon persoonapäätteen *-mme* voi tässä tulkita viittaavan puhujaminän ja kurkun lisäksi myös muihin ”ulkomaalaisiin”. Vaikka totaalikvanttori *molemmat* viittaa tekstikontekstissa ainoastaan asianosaisiin, puhujaminään ja kurkuun, voi tulkinnan muihinkin ulkomaalaisiin viittaamisesta tehdä tekstikontekstista käsin, esimerkiksi alussa esiintyvän pohtimisen prosessin osanottajista: oma ja muiden kohtalo. Näin konstruoituvaa *me*-ryhmään, ulkomaalaiset, liitetään niin ikään relationaalisessa prosessissa pysyvyyden piirre: -- *ulkomaalaisia ja varmaan olemme aina* (1, 2). Arvelun merkitystä kantava modaalinen *varmaan* osoittaa puhujaminän pitävän melko todennäköisenä seikkaa, jonka mukaan hän ja epämääräinen joukko muita toimijoita tulevat aina olemaan ulkomaalaisia - tulkintani mukaan jollain tavalla ulkopuolisia. Näin ryhmä representoituu ulkomaalaisten kategoriana, joka sinänsä on totuttu tapa puhua ei oman maan kansalaisista, tässä tapauksessa ei-suomalaisista. Tässä tekstikontekstissa tuosta ulkomaalaisten ryhmästä rakentuu kuitenkin konstruktio, *me*-ryhmä, johon sisältyviä toimijoita määrittää muun muassa se, että he ovat *sopeutuneet markkinoihin* (3). Vaikka prosessissa viitataan definiittisellä kvanttorilla *kummatkin* vain prosessin asianosaisiin, voidaan tekstikontekstin päätellä, että puhujaminä konstruoi ryhmään muitakin jäseniä. Mentaalisen prosessin *sopeutua* perfektimuoto kertoo prosessinomaisuudesta, joskin tässä yhteydessä tulkitseen sen kuitenkin ei-statiiviseksi, jolloin sen ilmaisema toiminta ei enää tulevaisuudessa jatku. Sopeutumisen kohteen *markkinat* voi seuraavaan lauseeseen (4) tukeutuen katsoa viittaavan **virastoihin sun muihin paikkoihin**, joissa ulkomaalaisilla on oma osastonsa. Näin konstruoidun *me*-ryhmän jäseniä yhdistää tunne siitä, että heidät on lokeroitu ja eristetty toimimaan ”omissa” paikoissaan suhteessa suoma-

laisiin. Tulkinta suhteessa **suomalaisiin** saa mielestäni oikeutuksen edelleen tekstikontekstista käsin.

- 6 Ulkomaalaisella kurkulla on huonompi asema suomalaiseen ver-
- 7 rattuna --maahanmuuttajan asemaa työelämässä, virastoissa asi-
- 8 oimisessa ja ylipäätään yhteiskunnassa. Hän on näkymätön
- 9 b-luokan kansalainen

Relationaalisella prosessilla (6) ulkomaalaisesta kurkusta predikoidaan piirre, jonka voi tulkita seuraavasti: ulkomaalaisella (ihmisellä) on huonompi asema suomalaiseen (ihmiseen) verrattuna. Näin toimijami-
nästä ja muista koostuvaan epämääräiseen joukkoon voidaan liittää huonommuuden tunteen kokemus suhteessa suomalaisiin. Tulkinta varmistuu ja tarkentuu riveillä 7 ja 8: huonommuuden kokemukseen liittyy asema työelämässä, virastoissa asioimisessa ja ylipäänsä yhteiskunnassa. Maahanmuuttajien joukko koostuu b-luokan kansalaisista, ja heidän asemansa määritellään suhteessa suomalaisiin. Mielestäni tulkinta suomalaisten "paremmuudesta" on tekstiyhteydestä käsin oikeutettua, sillä *me*-ryhmän toimija rakentaa ryhmälle huonommuuden identiteettiä suhteessa johonkin, eron tekemisen kautta. Suomalaisten *he*-ryhmän voi tulkita kuuluvan a-luokkaan, maahanmuuttajia parempiin ja paremmin pärjääviin ihmisiin.

- 9 Kun kurkku tuli maahan, siltä ei kysytty mitään, vaan sen kohta-
- 10 losta päätettiin. Maahanmuuttajan tilanne on sama. Maahan tul-
- 11 tuamme moni meistä on kohdannut avointa rasismia ja
- 12 piilorasismia, joka on vielä pahempaa. Tämä ilmiö elää melkein
- 13 jokaisessa virastossa.

Mentaalisen prosessin *päätettiin* (10) passiivikonstruktio tekee lauseen kohteesta kurkusta (maahanmuuttajasta) (9) tahdottoman toiminnan kohteen, joka ei itse saa osallistua häntä koskevaan päättämisen prosessiin. Vaikka tekijää ei ole passiiviin ilmipantukaan, sisältää se aina vähintäänkin elollisen olennon suorittaman toiminnan (Pälli 2003: 108). Vaikka tekijä jää tässä hämäräksi, lienee selvää, että kyse on useammasta kuin yhdestä ihmisestä. Mielestäni tekstikontekstista käsin voi tehdä tulkinnan päättäjien suomalaisuudesta. Niin ikään verbaalinen kysymisen prosessi saa passiivikonstruktioista edellisenkaltaisen tulkinnan: kun maahanmuuttaja saapui Suomeen, kukaan ei kysynyt

häneltä mitään. Näin jälleen uusinnetaan kuvaa toiminnan kohteesta, ei aktiivisesta toimijasta.

Maahanmuuttajien osallistumista heitä koskeviin prosesseihin ja heidän nimeämistään prosessien toimijoiksi on tutkittu journalismissa paljonkin. Valtalehtien (uutis)jutuissa suomalaiset toimittajat kuvaavat usein maahanmuuttajat osalliseksi sellaiseen toimintaan, jossa heillä ei ole aktiivisen toimijan roolia. (Ks. esim. Raittila 2002, 2005.) Tältä osin analyysini päättyy samansuuntaiseen huomioon. Erottavana tekijänä on kuitenkin puhujaminän asema. Nyt tekstissä valinnan passiivikonstruktion käytöstä tekee maahanmuuttajakirjoittaja, ja siitä syntyy tulkinta, jonka mukaan maahanmuuttaja ei ole aktiivisen toimijan roolissa häntä itseään koskevissa päätöksissä. Tekstissä, jossa kritisoidaan suomalaisen yhteiskunnan toimia suhteessa maahanmuuttajiin, voi tuolle passiivikonstruktion käytölle tulkita myös pehmentävän sävyn - ei haluta, että tekstistä olisi suoraan luettavissa vastuutoimijat (tässä yhteydessä suomalaiset), vältetään siis syyllistämistä. Sinänsä kysymys siitä, onko tietyn aineksen valinta tiedostettua vai tiedostamatonta ei ole merkityksellistä. Merkityksellistä on vain se, mitä itse tekstiin valikoituneista kielenaineuksista voidaan tulkita.

Rivin 11 mentaaliseen prosessiin on valikoitunut perfektimuotoinen passiivikonstruktio, jonka toiminnan kohde nimetään epämääräisellä *kvanttori*-ilmauksella *moni (meistä)*. Näin viitataan epämääräiseen, mutta suurehkoon meistä koostuvien maahanmuuttajien ryhmään. Viittaus maahanmuuttajiin on edelleen oikeutettu tekstikontekstista käsin. Näin konstruoidun ryhmän toimijoita yhdistää heidän yhteinen kokemuksensa rasismista tai piilorasismista. Perfektimuodon prosessinomaisuus luo tulkinnan jatkuvuudesta: *moni maahanmuuttaja on kohdannut* rasismia (ja tulee kohtaamaan jatkossakin). Jälleen passiivikonstruktio häivyttää tekijyyttä kuten edellisissäkin tekstikatkelmissa. Passiivin valinnan voi edelleen tulkita kritiikkiä pehmentäväksi: ei haluta syyllistää suoraan ketään maahanmuuttajien kokemasta syrjinnästä, vaan häivytetään tekijä epämääräisen passiivimuodon taakse. Tekstikontekstista käsin lienee kuitenkin selvää, että maahanmuutta-

jien kokema rasismi liittyy suomalaisiin. Rasismi ja syrjintä Suomessa –tutkimuksen (Jasinskaja-Lahti ym. 2002) mukaan syrjinnäksi luettavat ilmiöt ovat melko tuttuja Suomessa asuville maahanmuuttajille. Melko suuri osa tutkimukseen vastanneista maahanmuuttajista koki esimerkiksi tullessa syrjityksi työhönottotilanteessa (emt). Tällaista syrjinnän muotoa Jasinskaja-Lahti ym. 2002: 29 nimittävät välilliseksi syrjinnäksi. Käsittäakseni kyseessä on tällöin piilorasismi, jonka ilmentymissä ihmisiä kohdellaan näennäisen tasa-arvoisina, mutta käytännössä kohtelu johtaa syrjintään. Riveillä 12 ja 13 puhujaminä ilmaisee relatiivirakenteella piilorasismin olevan avointa rasismia pahempaa. *Tämän ilmiön* (12) voi katsoa viittaavan piilorasismiin. Geneerinen ilmaus *elää* voidaan tulkita prosessiksi, joka tapahtuu itsestä riippumatta ikään kuin automaattisesti. Toisaalta geneerisellä rakenteella voidaan myös häivyttää tekijyyttä kuten passiivirakenteellakin. Totaalivanttoria *jokainen* (13) lieventää sävyartikkeli *melkein*. Näin syntyy tulkinta, jonka mukaan ihan jokaisessa virastossa maahanmuuttaja ei piilorasismia kuitenkaan kohtaa.

Esimerkin *me*-pronominin käyttöä ei omassa analyysissäni voi pitää pelkästään viittaavana, sillä pronominin käyttö konstruoi kategoriaan maahanmuuttajat yhtenäiseksi ryhmäksi (Pälli 2003: 101), joka luodaan ja jota käytetään diskurssissa. Yhtenäisen ryhmän konstruktio syntyy sen toimijoihin liitettävistä piirteistä, joiden katsotaan määrittävän syntyneen ryhmän jäseniä. Esimerkissäni tällaiset piirteet liittyivät maahanmuuttajuuden kokemuksiin, usein negatiivisiin, suomalaisessa yhteiskunnassa. Kognitiivisen sisäryhmä-ulkoryhmä-ajattelun ja siihen kytkeytyvän sosiaalisen identiteettikäsityksen kannalta on odotuksenmukaista, että puhuja omasta ryhmästä puhuessaan kuvaa ryhmää positiivisesti (Pälli 2003: 182). Omassa esimerkissäni sisäryhmä, maahanmuuttajat, kuvataan negatiivisena suhteessa suomalaisten ulkoryhmään. Mutta nuo negatiiviset piirteet, joilla ryhmän yhtenäisyyttä rakennetaan, ovat seurausta eron havaitsemisesta suhteessa ulkoryhmään. Suomalaisessa yhteiskunnassa on tulkintani mukaan asioita, jotka tuottavat negatiivista kuvaa maahanmuuttajan omasta sosiaalisesta identiteetistä. Kokemus negatiivisesta identiteetistä, esimerkiksi b-

luokan kansalaisuudesta, rakentuu suhteessa ”heihin”, suomalaisiin, joista voi implisiitisti päätellä rakentuvan ”parempien” ihmisten aluokka. Näin se sosiaalinen identiteetti, joka maahanmuuttajaryhmälle on tekstistä tulkittavissa, synnyttää tahdottoman toimijan identiteetin, uhrin aseman, josta käsin ei voi vaikuttaa riittävästi omaan elämäänsä, esimerkiksi työnsaantiin. Pälli 2003: 182 toteaa, että realistisesti voidaan katsoa olevan ryhmiin kuulumattomuutta ja sitä kautta ryhmien toiseutta, mutta diskurssianalyttisesti näitä tosielämän ryhmiä ja ryhmäerotteluja ei pyritä kuvaamaan vaan sitä, miten eri tavoin ja erilaisiin tarkoituksiin ryhmiä kielellisesti rakennetaan.

Kyseisessä analyysissäni *me*-ryhmä, maahanmuuttajien sisäryhmä, rakentuu tietyn ryhmän kokemuksia välittäväksi äänitorveksi, jonka avulla tehdään näkyväksi niitä epäkohtia ja ongelmia, joita maahanmuuttajat Suomessa eläessään kohtaavat.

4.2. Kuka minä olen?

Toisessa avaintekstissä *Kehnosti ymmärretty monikulttuurisuus* (2) (AL 7.6.2002) kirjoittaja pohtii identiteetin (etnisen) määrittelyn vaikeutta suhteessa valtaväestön edustajiin (suomalaisiin). Tekstissä pohditaan myös kahtalaista suomalaisuutta: Suomea toisaalta valtiollisena toimijana ja suomalaisia ”tavallisina” ihmisinä. Tekstistä rakentuu myös maahanmuuttajan kokemustarina, joka on tulkittavissa vertauskuvainnollisesta eläintarinasta: *Kerronpa teille elämästäni Suomessa pienen eläintarinan*. Tekstin kautta on tulkittavissa toisaalta maahanmuuttajien ryhmä, jonka edustajia samantyyppiset kokemukset määrittävät ja toisaalta identiteettitarina Suomesta ja suomalaisista maahanmuuttajan silmin katsottuna. Kolumnin pääasialliseksi teemaksi nousee identiteettikamppailu, jonka varmasti jokainen maahanmuuttaja joutuu muuttuneissa olosuhteissa käymään. Aineiston eräästä uutisjutusta poimittu katkelma tiivistää ajatuksen identiteettimäärittelystä, joka saa alkusysäyksensä eron havaitsemisesta *Vasta erilaisuus pakottaa ihmisen miettimään, kuka tai mikä hän oikeastaan on* (9) (AL 13.5.2007).

1 Itsekään en tiedä, mihin tšekäläiseen vähemmistöön kuulun. Kos-2
ka puhun sujuvasti venäjää, päätin lukeutua täällä asuvaan venä-3
läiseen vähemmistöön. En sen vuoksi, että häpeilisin bulgaria
4 laista syntyperääni, vaan jotta kansan enemmistö "lokeroksi" mi-5
nut helpommin. Aina kun sattumoisin juttelen jonkun suomalai-
6 sen kanssa vaikka talvisodasta, muistutan järkevästi olevani (ai-
7 to) bulgaari enkä mitenkään kuulu venäläisiin.

Tekstin puhujaminä kuvaa mentaalisisä tietämisen prosessissa omaa toimintaansa ja havainnointiaan kieliopillisen persoonan *en tiedä* (1) kautta. Hän tarkentuu lauseen aktiiviseksi havainnoitsijaksi verbimuotoon koodatun persoonapäätteen lisäksi myös fokuspartikkelilla *itse*, jonka merkityksen voisi tulkita lisäävän puhujaminän huomioarvoisuutta (Iso Suomen kielioppi 2005: 807). Mielenkiintoiseksi tulkinnan tekee prosessiin liitettyyn *itse*-partikkeliin lisätty fokuspartikkeli *-kAAn*. Partikkeliesiintymän *-kin/-kAAn* merkitys on karkeasti 'myös' (Hakulinen-Karlsson 1979: 328). Näin prosessille voidaan tekstistä käsin rakentaa tulkita, jonka mukaan puhujaminän lisäksi on muitakin, joille itsensä määrittelemisen tiettyyn (etniseen) kategoriaan on vaikeaa. Mentaalista tietämisen prosessia seuraa kuulumisen prosessi, jonka olosuhteet *tšekäläinen vähemmistö* voidaan tulkita tekstikontekstista käsin tarkoittamaan Suomen valtion alueella eläviä erilaisia vähemmistöryhmiä, ja tässä vielä tarkemmin etnisiä vähemmistöryhmiä. Toimijaryhmien nimeämisen vähemmistöksi (1) suhteessa kansan enemmistöön (4) voidaan katsoa alkavan rakentaa vähemmistöön kuuluvan identiteettiä, sellaista, joka tehdään marginaalista käsin, erottelun kautta suhteessa valtaväestöön. Tekstin puhujaminä "valitsee" itselleen liittymisen venäläisten kategoriaan, ja tuon kategorijäsenyyden yksi tunnusmerkki on sujuva venäjän kielen puhuminen. Venäläisten luokkaan kuulumisen ei kuitenkaan ole tyydyttävä ratkaisu, sillä venäläiset kuuluvat etnisessä suosituimmuusjärjestyksessä eli etnisessä hierarkiassa alapäähän venäläisten ja suomalaisten edustamien kulttuurihistoriallisia vastakkainasettelujen takia (Jasinskaja-Lahti ym. 2002: 25). Tämän huomaa myös puhujaminä, joka muistuttaa *järkevästi* puhuesaan talvisodasta suomalaisen kanssa olevansa (*aito*) *bulgaari* eikä *mitenkään kuulu venäläisiin* (6, 7). Muistuttamisen tapaa kuvaava adver-

bi *järkevästi* vahvistaa muistuttamisen laadun. Episteeminen modaali-ilmaus *mitenkään* tuo kuulumisen prosessiin merkityksen *on mahdotonta* (kuulua venäläisiin). Näin puhujaminän liittyminen jäseneksi tiettyyn joukkoon on tilannesidonnainen, strateginen valinta. Identiteettikamppailu on osittain ristiriitainen: yleisellä tasolla on helpompaa kuulua tunnettuun venäläisten joukkoon, mutta yksittäisissä vuorovai-
kutustilanteissa tietyistä asioista, esim. talvisodasta puhuttaessa, tuosta venäläisten joukkoon kuulumisesta tulee taakka, joka laukaisee uudenlaisen identiteettimäärittelyn.

- 7 Tällä asuessani olen huomannut muutamia silmiinpistäviä seik-8
koja. Yhtäältä Suomi, valtiollisena instituutiona, huolehtii hyvin 9
etnisten vähemmistöjen kulttuurista. Vuosittain käytetään run-
10 saasti rahaa kulttuurisiin projekteihin. Toisaalta on kyse suoma-
11 laisemmistön asenteesta ulkomaalaisia kohtaan. Väestöstä
12 maahanmuuttajia on 2.7 prosenttia. Kuulun itse heihin.

Huomaamisen mentaalisen (7) prosessin käynnistää asumisen (7) materiaalin prosessi. Puhujaminä perustelee huomioimiensa asioiden oikeutusta Suomessa asumisella. Suomessa asuvanana ja sieltä käsin havainnoivana hänen on perusteltua arvioida Suomea (8) ja suomalaisuutta (10, 11). Essiivimuotoinen predikatiiviadverbiaali (Suomi) *valtiollisena instituutiona* rakentaa Suomelle roolia valtiollisena instituutiona. Vaikka valtiollinen instituutio on ryhmätarkoite, jonka kategoria ei ole inhimillinen, voidaan se lukea sosiaalisesti kategoriaksi tai jäsenkategoriaksi (Pälli 2003: 143). Valtiollisen instituution voidaan näin ajatella koostuvan erilaisista ryhmätarkoitteista, esimerkiksi verotoimistosta, poliisilaitoksesta tai vastaanottokeskuksesta. Näin syntyy erilaisia sosiaalisia kategorioita, joita ihmiset itse käsittelevät ihmisryhminä (Pälli 2003: 143). Lauseita yhdistävät konnektiivit *yhtäältä* (8) ja *toisaalta* (10) luovat ambivalenssin kahden suomalaisuudesta sanotun välille. Yhtäältä Suomessa huolehditaan maahanmuuttajien hyvinvoinnista valtiollisella tasolla, toisaalta suomalaiset asennoituvat negatiivisesti ulkomaalaisiin. Näin tulkintaa suomalaisista suhteessa maahanmuuttajiin rakennetaan eri tavoin riippuen siitä, millaisesta sosiaalisesta kategoriasta on kyse: valtiollisen instituution sisällä olevista sosiaalisista kategorioista vai yksinkertaisesti suoma-

laisenemmistöstä, ryhmästä, jonka suurinta osaa jäsenistä tietty (negatiivinen) asenne ulkomaalaisia kohtaan määrittää. Tekstin puhujaminä identifioituu kuulumisen prosessissa maahanmuuttajaksi, jonka viittaus *heihin* (12) maahanmuuttajiin (12) tekee. Tekstin puhujaminä toisaalta rakentaa itselleen maahanmuuttajan identiteettiä, joita tietyt suomalaisessa yhteiskunnassa koetut asiat määrittävät. Toisaalta hän rakentaa maahanmuuttajien ryhmää, jonka jäseniä nuo samaiset piirteet yhdistävät.

Kolumnista *Suomalainen oikeustaju* (6) (8.4.2005) voidaan tulkita hie-man edellisenkaltaista ambivalenssia silloin, kun arvioidaan Suomea vastaanottajamaana maahanmuuttajien näkökulmasta. Kirjoittaja rakentaa Suomesta esimerkillistä toimijaa kansainvälisellä tasolla: esimerkiksi Aasian maiden konfliktien ratkaisemisessa. *Mutta kun puhutaan eri väestöryhmien keskinäisestä sopusoinnussa elämisestä ja vähemmistöjen oikeuksista, ymmärrys on kaukana. Valtaväestön on vaikea ymmärtää, mistä vähemmistöt puhuvat.* Aineistosta poimitun verbaalisen prosessin aloittama, kontrastiivisuutta ilmaiseva *mutta*-konjunktio, synnyttää ambivalenssin suhteessa edellä kuvattuun. Vaikka verbaaliset prosessit eivät välttämättä vaadi tietoista osallistujaa (Pälli 2003: 162), ja esimerkkiin valittu passiivimuoto hämärtää tekijyyden, voidaan kuitenkin rakentaa tulkinta yhteiskunnassa vallitsevasta yleisestä käsityksestä, jonka mukaan eri väestöryhmien toimijoiden on vaikea elää sopusoinnussa; vähemmistöryhmien edustajat eivät välttämättä nauti samanlaisista oikeuksista kuin valtaväestön edustajat nauttivat. Vaikka relationaaliseen prosessiin on valikoitunut substantiivinen *ymmärrys*, voi sen tulkita sisältävän ymmärtämisen kognitiivisen toiminnan, jossa implisiitisti ei-ymmärtäjinä olisivat valtaväestön toimijat. Tulkinta saa oikeutuksensa seuraavasta lauseesta, jossa kyvyttömyys ymmärtää konstruoituu valtaväestölle, jonka voi katsoa sisältävän valtaväestön toimijat, kontekstista käsin tulkittuna, suomalaiset. Näin tekstin kautta on rakentunut kaksi ryhmää, joiden toimijoita tietyt piirteet määrittävät. On olemassa toisaalta valtaväestön toimijat, suomalaiset, jotka valtiollisen tason toimijoina edesauttavat ihmisoikeuksien toteutumista esimerkiksi ratkaistessaan kansainvälisen ta-

son konflikteja. Toisaalta tekstissä rakentuva "toinen" suomalaisuus sisältää oletuksen toimijoista, jotka eivät pysty vastaamaan vähemmistöjen tarpeisiin ja takaamaan heidän oikeuksiaan.

Uutisaineistosta poimitussa tekstikatkelmassa (6) (AL 1.2.2002) haastatellaan sudanilaista lääketieteen opiskelijaa, joka on kohdannut työssään Helsingin yliopistollisessa sairaalassa *monia ristiriitaisia reaktioita*. Epämääräinen *kvanttori*-ilmaus paljastaa negatiivisia kokemuksia olevan lukuisan, joskin epämääräisen määrän. Haastateltava kertoo tarkemmin eräästä kohtaamisestaan, jossa suomalainen potilas halusi *puhua oikean lääkärin ja oikean ihmisen kanssa* eikä haastateltavan kanssa. Verbaalisen prosessin kohteeksi nimetyt **oikea lääkäri** ja **ihminen** implikoivat merkitystä, jonka mukaan afrikkalainen lääketieteen opiskelija ei ole sen kummempin lääkäri kuin ihminenkään. Ilman jälkimmäistä nimeämistä, tulkinta olisi voinut rakentua vain kuvaamaan potilaan epävarmuutta ei-pätevää lääkäriä, vasta opiskelijaa kohtaan. Haastateltavan nimeäminen kuitenkin myös implisiitisti ei-ihmiseksi tekee lausumasta melko ristiriidattomasti syrjivän, rasistisen. Myöhemmin artikkelissa rakennetaan *kvanttori*-ilmauksella *monet* epämääräistä, joskin suurehkoa maahanmuuttajaryhmää, jonka jäseniä määrittää joidenkin toimijoiden heihin kohdistama halveksunta: -- *Monet työelämässä toimivat maahanmuuttajat kohtaavat halveksuntaa, luottamuksen puutetta sekä avointa vastenmielisyyttä. Heidän ammatillisiin kykyihinsä ja pätevyYTEENSÄ ei luoteta*. Halveksunnan ja luottamuksen puutteen kokemukset liittyvät tämän ryhmän jäsenillä työelämään, mikä on pääteltävissä attributiivisesta määritteestä *työelämässä toimivat* (maahanmuuttajat). Näin syntyneeseen ryhmäidentiteettiin liitetyt, ryhmän jäseniä yhdistävät kokemukset puoltavat tulkintaa, jonka mukaan maahanmuuttajien kohtaama syrjintä ei ole satunnaista. Syrjivät toimijat näyttäisivät implisiitisti tulkittuna olevan suomalaisia, sillä tekstissä käytetään myöhemmin kategorianimitystä *valtaväestö*.

Erityisesti suomalaiset virkamiehet näyttäytyvät maahanmuuttajien silmin usein syrjivinä, ja maahanmuuttajien kielteiset asenteet liittyvät usein luottamuspulaan suhteessa juuri poliisiin. Maahanmuuttajan kyn-

nys ilmoittaa poliisille kokemastaan syrjinnästä on korkea (Jasinskaja-Lahti ym. 2002: 130). Näkemys saa tukea myös aineistostani: esimerkiksi artikkelissa *Masennus ahdistaa maahanmuuttajia* (8) 6.12.2004 poliisi näyttäytyy maahanmuuttajan silmin epäluotettavana. Väliotsikon mentaalisen prosessin *Poliisi ei usko maahanmuuttajia* toimijaksi on nimetty poliisi, jonka voisi tulkita tarkoittamaan yleistävästi poliisiviranomaisia ylipäänsä. Yleistämisen vaikutelmaa voi perustella esimerkiksi *kvanttori*-ilmauksen (esimerkiksi *osa, jotkut, moni*) puuttumisella, joka rajaisi toimijoista koostuvan joukon kattamaan heistä vain osan. Lähiluvun kautta selviää, että syrjintäkokemukset liittyvät erityisesti Afrikasta ja Aasiasta tulleisiin maahanmuuttajiin. Tutkimusten mukaan erityisesti somalit ja arabit ovat kokeneet muita maahanmuuttajaryhmiä enemmän syrjintää esimerkiksi asioidessaan erilaisissa virastoissa (Jasinskaja-Lahti ym. 2002: 134).

Toisaalta aineiston teksteistä on tulkittavissa maahanmuuttajien hyviäkin arvioita virkamiestahon halusta tehdä yhteistyötä heidän kanssaan. Esimerkki positiivisesta virkamiessuhteesta löytyy artikkelista *Intoon, mutta rahat puuttuvat* (15) (10.5.2002), jossa bosnialainen haastateltava kertoo poliisilaitokselta itse otetun yhteyttä Kulttuuriyhdistys Bosnian toimijoihin. Tarve poliisiviranomaisten yhteydenottoon oli liittynyt heidän haluunsa keskustella yhdistyksen toimijoiden kanssa bosnialaisten nuorten asioista, jotta voitaisiin ehkäistä nuorten syrjäytymistä.

Tutkimusten mukaan (Jaakkola 1999) suomalaiset suhtautuvat torjuvammin itseään köyhemmistä maista tuleviin sekä ulkonäöltään ja kulttuuriltaan selkeästi itsestään poikkeaviin kuin itseään enemmän muistuttaviin ihmisiin. Tulokset selittäisivät osaltaan juuri somalien kokemaa syrjintää, sillä he poikkeavat suomalaisista niin ulkonäöltään kuin kulttuuriltaan.

Ensimmäinen oli maahanmuuttaja (4) (11.3.2005) -kolumnin kirjoittaja pohtii tekstissään omaa suhdettaan ympäröivään yhteiskuntaan. Muutto vieraaseen maahan käynnistää usein maahanmuuttajassa iden-

titeetikamppailun, jolloin kysymykset siitä, kuka minä olen ja mitä muut ovat, nousee kehykseksi, josta käsin määrittää suhdettaan ympäröivään yhteiskuntaan. Jonkinlainen vierauden tunne, ajatus omasta erilaisuudesta tai toisenlaisuudesta suhteessa muihin, tuntuu määrittävän lähes vääjäämättä aineistoni kirjoittajia. Maahanmuuttajan kamppailu siitä, mikä on hänen oma osansa suhteessa hänen hyvinvointiinsa, ja mitä hän voi tehdä muuttuneissa olosuhteissa, on nähtävissä tämänkin kolumnin puhujaminän kysymyksestä *Pystyisikö tai olisiko pystynyt etenemään ja onnistumaan omassa elämässään, jos olisi toisenlainen? --olisiko helpompi olla, jos juuret olisivat tässä maassa.* Valinnasta käyttää yleisgeneeristä ilmaisua syntyy tulkinta, jonka mukaan kuka vain voi samaistua vallitsevaan tilanteeseen, jolloin kokemus omasta riittämättömyyden ja vierauden tunteesta olisi yleisesti jaettu. Pälli (2003: 67-68) kiteyttää yleisgeneerisen ilmauksen avoimen indeksaalisuuden synnyttävän yleistämisen merkityksen ja avaavan lukuisia samaistumismahdollisuuksia. Näin yksilön toiminta laajenee sosiaalisiksi (emt.) Vaikka prosessit ovatkin puetut kysymyksen muotoon, voidaan ne mielestäni tulkita lähinnä esteettisiksi, toissijaisiksi väitelauseiksi (Matihaldi 1979: 166). Tällöin ne toimivat lähinnä vastaanottajan tarkkaavaisuutta herättelevinä (emt), ja kutsuvat hänet kenties samaistumaan ja pohtimaan ajatusta oman ja ympäristön toiminnan suhteesta ja siihen vaikuttamisen mahdollisuuksista ”vieraan silmin”. Ensimmäiseen materiaaliseen prosessiin sisältyvät konditionaaliset ainekset kohdistavat huomion menneeseen (*olisiko pystynyt*) ja tulevaan (*pystyisikö*). Menneeseen kohdistuva kysymys implikoi merkitystä, jonka mukaan olisi ehkä ollut mahdollista menestyä elämässään, jos olisi toisenlainen (ei-maahanmuuttaja). Joskin konditionaaliin sisältyvän arvelun merkityksen voi tulkita epävarmuudeksi: vaikka olisi ollut suomalainen (*juuret olisivat tässä maassa*) pärjääminen ei olisi sittenkään ollut varmaa. Tulevaisuuteen kohdistuva, tulkintani mukaan, episteeminen *modaali*-ilmaus *pystyisikö* saa merkityksen, jonka mukaan ei ole varmaa, pärjääkö elämässään, vaikka olisi suomalainen. Prosesseista on tulkittavissa epätietoisuus siitä, kuinka paljon elämä muuttuneissa olosuhteissa on itsestä kiinni ja kuinka paljon vastaanottavan yhteiskunnan rakenteet vaikuttavat pärjäämiseen ti-

lanteessa, jossa on ulkopuolinen, ei-suomalainen.

Kirjoittaja pohtii myös *maahanmuuttaja*-käsitettä ja toteaa, että monien suomalaistenkin *esivanhemmat ovat muualta tänne muuttaneita*. Puhujaminän pohdinta on oiva esimerkki kategorian häilyvyydestä ja muutoksenalaisuudesta ajan kuluessa. Nykyään termillä maahanmuuttaja tarkoitetaan lähinnä muuttajia, jotka ovat tulleet Suomeen viimeisen kahdenkymmenen vuoden kuluessa.

Uutistekstiaineiston eräässä jutussa (17) (11.12.2006) Somaliasta kotoinen oleva nykyään itsensä somalialaiseksi turkulaiseksi määrittävä maahanmuuttaja huomasi itsessään tapahtuneen muutoksen matkustessaan kotimaahansa yhdeksäntoista Suomessa vietetyn vuoden jälkeen. Somaliaan saavuttuaan hän kertoo huomanneensa itsessään *suomalaiseen kuuluvia piirteitä: Olin hiljainen ja epäilevä. Minun piti matkustaa Somaliaan asti huomatakseni, kuinka olin muuttunut*. Kirjoittaja liittää suomalaisen relationaalisessa prosessissa attributiivisella suhdelauseella hiljaisuuden ja epäileväisyyden piirteiden. Katkelma on hyvä esimerkki muutoksesta, jonka pitkäaikainen oleskelu uudessa kotimaassa saa aikaan. Muutos tapahtuu ikään kuin huomaamatta, ja vasta eron havaitseminen saa ihmisen huomaamaan oman muutoksen.

Seuraavan (2) (7.6.2002) eläintarinan analyysin myötä tarkastelen sitä kokemusmaailmaa, joka maahanmuuttajalle syntyy muutosta vieraaseen maahan. Tarina rakentaa yhtäältä yhtenäistä maahanmuuttajien ryhmää ja toisaalta kuvaa vastaanottavasta maasta ja sen kansalaisista. Tarina voidaan jakaa kolmeen temaattiseen kokonaisuuteen: vieraaseen maahan pyrkimiseen ja joutumiseen (13-18), uusiin olosuhteisiin tottumiseen (19-23) ja lopulta toimintaan uusissa olosuhteissa (24-28). Olen sisällyttänyt tähän lukuun myös uutisista ja muista kolumneista poimittuja katkelmia, jotka noudattelevat kotoutumisprosessiin liittyvää muutoksen ja identiteettikamppailun tematiikkaa ja tukevat syntyä identiteettitarinaa.

Tarinan toimijaksi ja kokijaksi on nimetty koira, jonka kautta maahan-

muuttajan sopeutumisprosessia: uuteen maahan tuloa, siellä elämistä ja sopeutumista vertauskuvainnollisesti kuvataan. Tulkinta saa oikeutuksensa riveillä, 26 ja 27, joissa todetaan, että *yli 80 prosenttia* täällä (Suomessa) *asuvista maahanmuuttajista voisi samaistua koiraan*. Sopeutumisen prosessiin liitetty episteeminen *modaali-ilmaus voisi* voidaan tässä tulkita puhujan arvioksi siitä, että lähes jokaisen maahanmuuttajan on mahdollista samastua tarinassa kuvatun koiran asemaan ja kokea uusi kotimaansa ja sinne saapumisensa vastaavalla tavalla. Edellisestä seuraa, että tekstin kautta on tulkittavissa rakentuneeksi toimijoiden ryhmä, jota tietty kokemusmaailma uudessa maassa yhdistää. Edellisen lisäksi tekstistä on tulkittavissa toinenkin, suomalaisen ryhmä, jota tietty asenne ja toimintatapa maahanmuuttajia kohtaan yhdistää.

- 13 Surkea pieni koiranpentu ulisi valtavan oven edessä ja raapi sitä.
14 Pitkän odottelun jälkeen joku tuli ja raotti ovea. Koira pääsi si-
15 sään, piiloutui ikkunan ja kukkaruukun taakse. Myöhemmin koi-
16 ran edessä kohoili väkeviä ja valtavia ihmishahmoja. Koiranpen-
17 tu tunsu, että hahmot päättävät sen kohtalosta. Se kyyristyi odot-
18 taen ihmisten milloin tahansa heittävän sen kadulle.

Kahden ensimmäisen materiaalisien prosessien *ulista* ja *raapia* kautta prosessien tekijä *surkea ja pieni koiranpentu* rakentuu aktiiviseksi toimijaksi. Nimeämisen kautta voi tulkita sitä tunnetta, joka maahanmuuttajalla on uuteen maahan pääsyä odottaessaan. Hän tuntee itsensä mitättömäksi, ja mitä hän voi tehdä - odottaa. Tuota odotusta kuvataan pitkäksi (14). Kirjoittajan mietteet saavat tukea tilastosta, jonka mukaan esimerkiksi turvapaikanhakijat joutuivat normaalikäsitellyssä vuonna 2001 odottamaan hakemuksensa käsittelyä keskimäärin vuoden ja yhdeksän kuukautta (Monitori 2/2002). Sen lisäksi, että maahanpääsyä joutuu usein odottamaan melko kauan, vain harvat saavat edes odottaa: uutisartikkelissa *Suomi on kitsas turvapaikan myöntäjä* (10) (2.10.2007) todetaan, että Suomesta turvapaikkaa hakevista vain vajaa prosentti saa myönteisen päätöksen. Pitkän odotusajan jälkeen lopulta *joku* (14) tulee ja raottaa ovea. Yksilökvanttori *joku* saa merkityksen kuka tahansa - hän on maahanmuuttajalle ennalta tuntematon henkilö. Tekstin "toimijan", surkean ja pienen koiranpennun voidaan

tulkita rakentavan kuvaa alistuneesta maahanmuuttajasta, joka kuitenkin aktiivisen toimijan roolissa odottaa pääsyä (ulisee ja raapii) maahan, jonne pääsy ei ole itsestään selvää tai näyttäytyy hankalana. Maahan päästyään maahanmuuttaja tuntee vieraisissa olosuhteissa kenties pelkoa, jota vastaan hän puolustautuu muuttamalla näkymättömäksi. Tulkinta syntyy materiaalisesta prosessista, jossa toimija *piiloutui ikkunan ja kukkaruukun taakse* (15). Asetelmaa suhteessa maahanmuuttajaan ja vastaanottajamaan kansalaisiin kuvataan seuraavassa prosessissa, jonka tekijöitä kuvataan *valtaviksi ja väkeviksi ihmishahmoiksi*. Maahanmuuttajan kokemus pienuudestaan ja surkeudestaan rakentuu näin suhteessa suomalaisiin, jotka näyttäytyvät uhkaavina ja voimakkaina toisina. Tahdottoman kokijan, jonka puolesta asiat päätetään, kuva muodostuu mentaalisen *päittää*-prosessin myötä: *hahmot päättävät sen kohtalosta*. Epätietoisuuden kokemus omasta tulevaisuudesta kiteytyy kappaleen lopussa, jossa aktiiviseksi toimijaksi nimetyt *ihmiset saattavat milloin tahansa heittää sen kadulle*. Näin maahanmuuttaja kokee, että hänen omasta elämästään päättäminen on toisten käsissä, ja koskaan ei tiedä, milloin joutuu lähtemään (pois Suomesta).

19 --koira alkoi asua uusien isäntiensä hoivissa. He toivat sille joka
20 ruokaa pienen kulhollisen. Koira unohti pelkonsa ja alkoi kuljes-
21 kella hienossa, valtavassa talossa. Ihmiset eivät viitsineet vilkais-
22 takaan koiraa. Niin kului vuosi, kaksi, kolme, neljä - kaksitoista
23 vuotta.

Tämän kappaleen analyysissä tulkitaan uuteen kotimaahan kotiutumisen prosessia. Kotiutuminen alkaa, kun aletaan *asua* (19) ja *kuljeskella* (20, 21) uudessa paikassa. Kappaleen toisen lauseen (19) tuomisen materiaaliseen prosessiin on valikoitunut tekijäksi *he*. Pronominiviittauksen voidaan tekstilähtöisesti perustalla viittaavan abstraktin ryhmän, valtiollinen instituutio, toimijoihin, jos hyväksytään prosessin olosuhteille: *joka päivä ruokaa pienen kulhollisen* tulkinta, jonka mukaan niillä viitataan johonkin materiaaliseen etuuteen, jonka suomalainen yhteiskunta säännöllisesti maahanmuuttajille tarjoaa tilanteessa, jossa

heillä ei muita tuloja ole. Maahanmuuttajan hyläytyksi tulemisen tunne ja tätä kautta tulkinta jonkinlaisesta ulkopuolisen sosiaalisesta identiteetistä voidaan perustella mentaalista prosessista *vilkaista* käsin. Prosessiin liitetyn fokuspartikkelin *-kAAAn* voidaan tässä tulkita saavan merkityksen edes: syntyy tunne, jonka mukaan maahanmuuttaja tuntee senkaltaista arvottomuutta, että häneen ei kukaan vaivaudu edes vilkaistamaan - kukaan (suomalainen) ei ole hänestä kiinnostunut.

24 Se halusi tietää, miksi ihmiset ovat sen herroja. Koira halusi il-
25 mentää olevansa yhtä hyvä kuin samassa, mahtavassa talossa
26 asuvat muutkin hauvat. Arvelen, että yli 80 prosenttia täällä asu-
27 vista maahanmuuttajista voisi samaistua koiraan. Myös he kul-
28 kevat täällä onneaan etsien.

Kolumnin viimeisessä kappaleessa rakennetaan kokemusmaailmaa, jonka pitkä uuteen kotimaahan sopeutumisen prosessi on saanut aikaan. Tekstin kautta on tulkittavissa rakentuneeksi toimija, joka alkaa aktiivisesti kyseenalaistaa vallitsevia olosuhteita.

Haluamisen prosessi (24) on alisteinen kognitiiviselle *tietää*-prosessille, jota seuraa retoriseksi tulkittava kysymys, jonka funktio semanttisesti on enemmänkin toteamuksen omainen, vastaanottajan tarkkaavaisuutta herättelevä. Toimija kyseenalaistaa väitteen maahanmuuttajien ja suomalaisten eriarvoisuudesta (24). Relationaalisen prosessin merkitys on kyseenalaistaa asettelu, jonka mukaan maahanmuuttaja olisi parin suomalainen-maahanmuuttaja heikompi osapuoli. Seuraava haluamisen prosessi on alisteinen relationaaliselle prosessille *ilmentää* olevansa (24, 25). Prosessista voidaan rakentaa tulkintaa, jonka mukaa maahanmuuttaja haluaa tulla kohdelluksi tasavertaisena toimijana suhteessa suomalaisiin: tulla kohdelluksi niin kuin *muutkin*. Tällöin fokuspartikkelin *-kin* voisi tulkita saavan merkityksen 'myös'. Viimeisessä prosessissa lauseen toimijan *he*-pronominin voi tulkita rakentavan maahanmuuttajien ryhmän, jota yhdistää sama pyrkimys elää tyydyttävää elämää. *Myös* saisi tässä tulkinnan suomalaisten lisäksi myös maahanmuuttajat.

Edellisestä tarinasta rakentuu tulkintani mukaan identiteettikamppailu,

jonka muuttuneet olosuhteet käynnistävät. Ponnistelu marginaalista, ulkopuolisuudesta kohti tasavertaista toimijuutta jäsentyy kotoutumisprosessin kuluessa.

4.3. Marginaalista kohti aitoa kohtaamista

Tähän lukuun olen valikoitunut sellaisia tekstinäytteitä, joista on jollain tavalla tulkittavissa asenteiden muutos. Tekstinäytteissä kerrotut kokemukset ovat usein maahanmuuttajien ja suomalaisten välillä syntyneitä kohtaamistilanteita, joissa negatiivinen alkuasetelma kääntyy positiiviseksi. Kahdessa ensimmäisessä tekstikatkelmassa kirjoittajaminä kertoo positiivisesta kohtaamisestaan suomalaisten kanssa. Viimeinen katkelma on esimerkki negatiivisen kokemuksen muutoksesta positiiviseksi ajan kuluessa.

Kolmannessa kolumnissa *Eläinrakas maahanmuuttaja* (3) (AL 12.3.2004) pohditaan yksinäisyyden tematiikkaa, tehdään havaintoja erilaisista kulttuurisista olemisen tavoista ja kerrotaan arjen kohtaamisesta suomalaisen kanssa. Sinänsä käsillä oleva kolumni poikkeaa edellisistä negatiivissävytteisistä tarinoista kertomalla vuorovaikutustilanteesta, jossa kohtaamiseen latautunut varautuneisuus kääntyy positiiviseksi ja toista ymmärtäväksi kohtaamiseksi kirjoittajan ja suomalaisen välillä. Toimijaminän yksinäisyyden pohdinnan käynnistää tarinan alku, jossa hän istuu yksin kotona ja miettii, miksi *mikään ei kiinnostanut*.

- 1 --minulla oli liian vähän kontakteja ulkomaailmaan. Pohdiskelin
- 2 sitä, miten paljon Suomessa oikeastaan on yksinäisiä ihmisiä ja
- 3 sitä, miksi he eivät tapaa toisiaan.

Ensimmäisen rivin relatiivinen omistamisen prosessi selittää syytä siihen, miksi puhujaminä ei ole kiinnostunut oikein mistään. Lauseen merkityksen voisi tulkita yksinäisyyden kokemukseksi: puhujaminä kokee yksinäisyyttä, koska hänellä on liian vähän kontakteja ulkomaailmaan. Partikkeli *liian* vahvistaa tulkintaa, jonka mukaan puhujaminä kokee, että kontakteja muihin ihmisiin saisi olla enemmänkin.

Mentaalista pohtimisen prosessia seuraa relatiivinen olemisen prosessi, jossa luodaan yksinäisten ihmisten kategorialla, johon tekstin puhujaminä tulkintani mukaan asettuu jäseneksi.

Tarina jatkuu kirjoittajan muistelmilla samaisen päivän tapahtumista. Hän lähtee ulkoiluttamaan ystävänsä koira ja tapaa matkalla muitakin samalla asialla olevia. Tekstikontekstista on pääteltävissä, että nuo kirjoittajan havainnoimat ihmiset ovat suomalaisia. Käsittelen syntyneitä kategorialla tarkemmin analyysin edetessä.

4 --osa vaihtoi muutaman sanan, osa oli omissa oloissaan eikä ha-
5 lunnut keskustella. Useamman vuoden Suomessa asuneena olisin
6 siihen jo tottunut. Soin sen heille enkä yrittänytkään häiritä heitä
7 omalla suomen kielen korostuksellani. Tuumin kuitenkin, että
8 ovatpa ihmiset nyt hyvällä päällä kaikesta pimeydestä ja kaa-
9 meudesta huolimatta. Kukaan ei ollut vielä sanonut minulle pa-10
haa sanaa ja jotkut jopa juttelivat kanssani.

Prosesseihin *vaihtoi* ja *oli* (4) ilmipantua *osaa* voisi merkitykseltään verrata epämääräiseen *kvanttori*-ilmaukseen 'jotkut'. Näin niiden merkitykseksi voi tulkita, että puhujaminä on keskustellut ohikulkijoista joidenkin kanssa, toisten kanssa sitä vastoin ei. Joidenkin ohikulkijoiden puhumattomuuden puhujaminä on tulkinnut niin, etteivät he halua keskustella hänen kanssaan. Pällin (2003: 160) mukaan 'haluaminen' liittyy ryhmäkontekstissa esiin nostetun kategorian kognitiivisen toiminnan tulkintaan. Näin osasta ohikulkevien joukkoa muotoutuu puhujaminän tulkinnassa ryhmä, jonka jäsenet eivät intentionaalisesti halunneet hänen kanssaan keskustella. Seuraavassa prosessissa (5, 6) tekijä kategorisoi essiivimuotoisella predikatiiviadverbiaalilla (5) *useamman vuoden suomessa asuneiden luokkaa*. Modaalinen konditionaali *olisin* tuo puhujaminän kategorian jäseneksi liittymiseen futuurisen aspektin: tulevaisuudessa, kun puhujaminä on asunut Suomessa muutaman vuoden, häntä yhdistää tuon luokan jäseniin se, että hän olisi jo tottunut suomalaisten puhumattomuuteen. Modaalisen konditionaalin käyttö antaa sijaa tulkinnalle, jonka mukaan tulevaisuudessa hän olisi siihen jo tottunut, nyt ei. Heihin, suomalaisten luokkaan voidaan tekstistä tulkita liitettävän sen jäseniä yhdistävä puhumattomuuden piirre, jota tulkintani mukaan perustellaan sillä, että suomalaiset eivät

halua puhua. Syntynyt tulkinta puhumattomuuden syystä saattaisi suomalaisen havainnoijan silmin olla esimerkiksi ujous: suomalaiset eivät puhu, koska ovat ujoja. Suhteessa maahanmuuttajaan puhumattomat suomalaiset näyttäytyvät kuitenkin jollain tapaa maahanmuuttajaa vierastavina.

Pronominaalisen viittauksen (6) *heille* korrelaatti on löydettävissä endoforisesti tekstistä käsin. Puhujaminän voidaan katsoa rakentavan sillä suomalaisista koostuvaa ulkoryhmää. Pälli (2003: 123) katsoo, että kategorisaatio heiksi tapahtuu sen perusteella, mitä ihmiset ovat tai tekevät silloin, kun tämä tekeminen poikkeaa omasta tekemisestä tai olemisesta. Tulkintani mukaan ulkoryhmäksi konstruoitumista tukee myös se, että pronominin viittaussuhde ei ole luonnollinen viittaus tarkoitodellisuuden referenttiin. Referentti ei näyttäydy puhujalle ja kuulijalle yksilöinä. Se on tuntematon (ks. Pälli: 2003: 122). ”He” ryhmänä siis muodostuu epämääräisestä joukosta (suomalaisia) koiranulkoiluttajia, ja syntyneen ryhmäjäsenyyden voi tulkita koskevan muitakin suomalaisia, joita ulkomaalainen korostus, ts. ”huono suomi” häiritsee. Implisiitisti voi tulkita, että puhuja on joskus saattanut törmätä tilanteeseen, jossa hän on kokenut ulkomaalaisen korostuksen häiritsevän suomalaisia tai sitten hän kokee muutoin itsensä erilaiseksi kielitaitonsa takia ja ajattelee näin häiritsevänsä suomalaisia. Samalla kun tekstistä on tulkittavissa *he*-ryhmä, on siitä tulkittavissa myös puhujan sisäryhmä, johon puhujaminä huonolla suomen kielellään liittyy jäseneksi. Syntyneen ryhmän jäseniä yhdistää se, että he puhuvat suomea korostuksella, ts. suomen kieli ei ole heidän äidinkieltänsä. Tällainen henkilö voi toki olla suomen kansalainen, mutta harvemmin suomalainen etniseltä taustaltaan.

Puhujaminä rakentaa seuraavilla riveillä (8-10) edelleen tulkintaansa ulkoryhmän jäsenten käytöksestä. Kognitiivisen tuumimisen (7) prosessin, jonka konnektiivi *kuitenkin* liittyy edelliseen lauseeseen, voidaan katsoa saavan tulkintansa aiemmasta tekstikontekstista: huolimatta siitä, että puhujaminä rakentaa ulkoryhmästä tulkintaa, jonka mukaan osa sen jäsenistä ei halunnut keskustella hänen kanssaan ja

hän ei halunnut häiritä heitä, *kuitenkin* korostuu seikka, että ihmiset ovat *hyvällä päällä*. Relationaaliseen prosessiin (8) liitetyn liitepartikkelin *-pA* merkityksen voi tulkita korostavan hyvällä päällä olemista, mikä näyttäytyy puhujaminälle jollain tapaa odotuksenvastaisena (Iso Suomen kielioppi 2005: 799). Toisaalta puhujaminän kuvaaman ulkoryhmän hyväntuulisuuden voi tulkitta syntyvän siitä, *että kukaan ei ollut vielä sanonut hänelle paha sanaa*. Tulkitsen prosessiin lisätyn fokuspartikkelin *vielä* merkitykseksi puhujan odotuksen siitä, että on aivan mahdollista ja odotettuakin, että joku ohikulkijoista saattaa sanoa hänelle jotain epämiellyttävää. Viimeisessä prosessissa (10) niin ikään fokuspartikkeli *jopa*, ilmaisee tulkintani mukaan puhujan ihmettelyä siitä, että *jotkut* ihmiset hymyilivät hänelle. Näin tulkinta siitä, että ihmisten hymyily ei ole puhujaminän tulkinnan mukaan odotuksenmukaista, on mielestäni relevantti.

Äskeisestä maahanmuuttajan kohtaamistarina on konstruoitavissa ulko- ja sisäryhmä, jotka voi kategorisoida suomalaisiksi ja ulkomaalaisiksi. Ulkoryhmän jäseniä, suomalaisia, yhdistää jonkinlainen varauksellisuus ja puhumattomuus ja myös se, että heitä häiritsevät vierasmaalaisella korostuksella puhuvat ihmiset. Tekstistä on tulkittavissa myös odotusarvo, jonka mukaan on täysin mahdollista, että ulkoryhmän toimijat voivat sanoa jotain pahasti ulkomaalaiselle tai olla juttelematta hänelle, koska eivät halua niin tehdä.

Viimeisessä analyysiosiossa puhujaminä kohtaa erään suomalaisen keski-ikäisen miehen, joka alkaa jututtaa häntä. Etenevästä analyysistä muodostuu tulkinta, jonka mukaan kohdattu ulkoryhmän toimija poikkeaa edellä konstruoidusta ulkoryhmän toimijoista tiettyjen piirteiden osalta.

11 Tunsin oloni hyvin tärkeäksi ja päätin jäädä rupattelemaan tovik-
12 si, koska nyt avautui mahdollisuus sosiaaliseen kanssakäymiseen
13 Hän uteli hyvin varovaisesti asioistani ja tarkkaili minua. Olin
14 hieman vaivautunut, mutta iloinen. Hän oli tyytyväinen poliitik-
15 koihin ja koko järjestelmään, kun minut oli päästetty Suomeen.
16 Hän kertoi, miten ihmiset ajattelevat väärällä tavalla minun kal-
17 taisistani maahanmuuttajista. Hän sanoi myös sen, miten minun
18 pitäisi päästä enemmän puheisiin suomalaisten kanssa, jotta voi-

19 sin kertoa heille itsestäni.

Rivin 11 kognitiivisen tuntemisen prosessin käynnistää ohikulkija: *Hän alkoi jututtaa minua*. Suomalaisen miehen pysähtyminen ja juttelun aloittaminen saa puhujaminän tuntemaan itsensä *hyvin* (korostetun) tärkeäksi. Tästä seuraa kognitiivinen päättämisen (11) prosessi, joka kohdistuu verbaaliseen frekventatiivijohtimella muodostettuun kevyehkään jutusteluun (rupatella). Puhujaminän tärkeyden tai erityisyyden kokemus on suoraan seurausta aiemmasta kappaleesta, jossa puhujaminä oli hämmästyynyt siitä, että jotkut **jopa** juttelivat hänelle.

Rivin 14 relationaalisen prosessin *Hän oli tyytyväinen* myötä puhujaminän juttukumppani sanoutuu irti aiemmin tekstissä tulkitusta suomalaisten kategoriasta puheenalaisten piirteiden osalta (Ks. Pälli 2003: 126). Sillä aiemmin tulkitun ulkoryhmän jäsenten piirteiksi voisi implisiitisti päätellä jonkinlaista vieraaseen (maahanmuuttaja) kohdistettua epäröintiä tai pelkoa. Verbaalisen prosessin *kertoa* (16) myötä tulkinta suopeasti maahanmuuttajaan suhtautuvasta suomalaisesta vahvistuu. Viittauksen ihmisiin (16) voi mielestäni tulkita selkeästi viittaukseksi sellaisiin suomalaisiin, jotka suhtautuvat maahanmuuttajiin kielteisesti, *väärällä tavalla*. Jonkinlainen varaus syntyy kuitenkin puheesta, jonka mukaan ihmiset suhtautuvat kielteisesti puhujaminän kaltaisiin maahanmuuttajiin (16, 17). Prosessista on pääteltävissä, että referoidun puhujan mielessä on joukko muita maahanmuuttajia, jotka eivät ole puhujaminän kaltaisia. Heihin suomalainen toimija saattaisi suhtautua kielteisesti.

Rivin 18 konditionaalimuotoisen modaaliverbin *pitäisi* sisältävä prosessi voidaan tulkita etäännyttäväksi. Näin verbaalisen sanomisen prosessin tuloksena syntynyt mielipide siitä, että puhujaminän *pitäisi päästä enemmän puheisiin suomalaisten kanssa* (18) voidaan tulkita yleiseksi mielipiteeksi. Näin yleisen mielipiteen taakse kirjoittuu implisiitisti ryhmä (Pälli 2003: 115). Tässä tekstikontekstissa tuo syntynyt ryhmä olisi juuri suomalaiset. Edelleen viimeiseen verbaaliseen prosessiin liitetty referoidun *hän*-puhujan episteeminen *modaali*-ilmaus *voisi* voidaan tulkita puhujan arvioksi siitä, että jotta olisi mah-

dollista kertoa suomalaisille itsestään, pitäisi ensin yrittää päästä juttelemaan heidän kanssaan enemmän.

Avainteksti osoittaa syntyneiden kategorijäsenyyksien häilyvyyttä. Analyysissä konstruoidun ryhmän jäseniin on liitetty tiettyjä heitä yhdistäviä piirteitä. Nyt kuitenkin kohtaaminen maahanmuuttajan ja suomalaisen välillä aiheuttaa ulkoryhmän jäsenen irtisanoutumisen omasta jäsenkategoriastaan tiettyjen piirteiden osalta: kohdattu suomalainen haluaa puhua ja on kiinnostunut maahanmuuttajasta ja arvelee monien muidenkin olevan kiinnostunut ainakin puhujaminän kaltaisista maahanmuuttajista.

Kohtaamistarinat maahanmuuttajien ja suomalaisten välillä ovat omiaan rakentamaan inhimillistä kuvaa molemmista toimijoista. Näin lähestytään dialogisuuden ajatusta, jolla Raittila (2005: 40) tarkoittaa sellaisia esim. (uutis)juttuja, joissa valtaväestön ja vähemmistön edustajat ovat vuorovaikutuksessa keskenään kommentoimalla toistensa näkemyksiä. Ajatusta tällaisten juttujen tarpeellisuudesta valottaa Meadin (1934: 257-259) käsitys siitä, että lehdissä kirjoitetut, esimerkiksi uutiset eivät ole vain informaatiota vaan myös toimintaa, draamaa, joka kutsuu lukijoita osallistumaan esittämiinsä sosiaalisiin rooleihin. Näin lukija voi samaistua jutuissa esitettyjen ihmisten asemaan ja kokea yhteenkuuluvuutta ja empatiaa heitä kohtaan (emt.)

Kolumnissa *Rasistisia törmäyksiä* (5) (17.6.2004) käsitellään syrjinnän kokemusta ja pohditaan suomalaisen yhteiskunnan asenteissa tapahtunutta muutosta. Kohtaamistilanteet kolumnin ghanalaisen kirjoittajan ja suomalaisten välillä ovat tapahtuneet vuosina 2000-04. Kirjoittaja on myös asunut Suomessa nuo neljä vuotta. Merkillepantavaa ja analyysin arvoista kyseisessä tekstissä on mielestäni puhujaminän kokema, positiivinen muutos suomalaisten asennoitumisessa ulkomaalaisia kohtaan.

- 1 --suurin osa suomalaisissa yökerhoissa kohtaamistani ongelmista
- 2 oli luonteeltaan rasistisia. Etenkin suomalaisilla miehillä tuntui
- 3 olevan ongelmia ihonvärini kanssa.

Puhujaminä kuvaa neljän vuoden takaisia tuntemuksiaan relatiivisella prosessilla, jossa luonnehtiva predikatiivilause ilmaisee melkein kaikkien (suurin osa) hänen kohtaamistaan ongelmista Suomessa olleen luonteeltaan rasistisia (1, 2). Kognitiivisen tuntumisen prosessin (2) myötä suomalaisia miehiä luonnehditaan kategoriana, jonka jäseniä yhdistää jonkinlainen torjuva tai syrjivä asenne suhteessa ”tummiin”, ei-suomalaisen näköisiin ihmisiin. Syntynyt kategoria tarkentuu prosessinalkuisen fokuspartikkelin *etenkin* (2) myötä. Tästä voi tehdä implisiitin tulkinnan, jonka mukaan erityisesti miehet, eivät niinkään naiset, suhtautuivat puhujaminän kokemuksen mukaan häneen syrjivästi. Nimenomaan suomalaisiin miehiin yhdistettyä kategoriapiirrettä puhujaminä perustelee seuraavasti: *Tyypillinen diskoillan skenaario kulkinäin: suomalainen, reilusti kolmikymppinen mies tuli luokseni ja osoitti sormellaan minua sanoen ”paha juttu”. Tyypilliseksi luonnehditusta illasta voi tulkita, että puhujaminän kokemusmaailmassa oli enemmän sääntö kuin poikkeus, että hän joutui kohtaamaan sanallista syrjintää. Kokemukset syrjinnästä, jotka liittyvät jollain tavalla puhujaminän etniseen taustaan laajenevat yökerhoista kattamaan kaikki kohtaamiset tietynä aikana: Itse asiassa kaikki kahden ensimmäisen asuinvuoteni kokemukset Suomesta, etenkin kotikaupungistani Tampereesta, liittyivät olennaisesti niin kutsuttuun ”rotuun”. Lauseen alkuisen itse asiassa tulkitsen metatekstuaaliseksi kommentiksi (Hakulinen-Karlsson 1979: 206), jossa puhuja ikään kuin herää tarkentamaan edellä mainittua. Näin hänen kohtaamansa syrjintää ei ollut olemassa vain yökerhoissa, vaan oikeastaan tai suoraan sanoen kaikkialla, missä hän koh-tasi suomalaisia. Prosessista voi implisiitisti päätellä, että ”rotuun” liittyvät kohtaamiset ovat jollain tavalla syrjiviä. Tulkintaani tukevat ensinnäkin negatiiviset konnotaatiot, joita sanavalinta ”rotu” synnyttää. Toiseksi puhujaminän kohtaamisiin liittyi aina näkökulma, joka suodatti hänet ”rotukategorian” kautta. Näin puhujaminä näyttäytyy suomalaiselle ensisijaisesti ”mustana” ei esimerkiksi toimittajana tai miehenä. Prosessin olosuhteista mainittu Tampere tuskin korostuu tässä tähden, että tamperelaiset olisivat jotenkin enemmän muukalaisvihamielisempiä kuin muiden kuntien asukkaat - kohtaamisia vain on ollut enemmän, koska kirjoittajan kotikaupunki on Tampere.*

Tekstin kautta rakentuva toimijaminä rakentuu aktiiviseksi havainnoijaksi, jonka kertomat tapahtumat ovat totta ja jolla on oikeus kertoa niistä (Pälli 2003: 65). Puhujaminän luokittelua aktiiviseksi havainnoijaksi tukee tekstistä ilmitullut kokemus suomalaisesta yhteiskunnasta ja suomalaisista ihmisistä: *kahden ensimmäisen asuinvuoteni kokemukset*. On mielestäni oikeutettua tulkita puhujaminän kahden vuoden asumiseen sisältyvän niin paljon havainnointia ja toimintaa, että hän on oikeutettu tekemään havaintojensa pohjalta johtopäätöksiä. Puhujaminää on esimerkiksi kutsuttu neekeriksi, häntä on verrattu koiraan ja hänelle on toivotettu hyvää "neekerin päivää".

Puhujaminän tarinan jatkuessa kuljetaan ajassa eteenpäin kohti positiivisempia kohtaamistilanteita. Myös puhujan luonnehdinnat suomalaisista ovat muuttuneet:

- 4 Myöhemmin tapaamani suomalaiset ovat osoittautuneet hyvin
- 5 ymmärtäväisiksi ja suvaitsevaisiksi muita kulttuureja kohtaan.
- 6 Bussissakin suomalainen mies istuu jo viereeni ja alkaa kysellä
- 7 kotimaastani ja elämästäni Suomessa. Yksi heistä kertoi käyvän-
- 8 sä maissa, joissa ollaan ystävällisiä vieraita kohtaan ja hän jatkoi
- 9 toivovansa, että suomalaiset omaksuisivat saman asenteen ja
- 10 hyväksyisivät muut ihmiset.

Relatiivinen prosessi (4, 5) alkaa ajan adverbialilla *myöhemmin*, joka siirtää kokemustarinaa ajassa lähemmäs nykyhetkeä. Myös tempus vaihtuu imperfektistä perfektiin tai preesensiin. Prosessissa suomalaiset kuvataan luonnehtivalla predikatiivilauseella ymmärtäväisiksi ja suvaitsevaisiksi muita kulttuureja kohtaan. Muiden kulttuurien (5) voi tässä tulkita implikoivan erilaisten etnisten ryhmien toimijoita. Syntynyt tulkinta saa tukea ajatuksesta, jonka mukaan kulttuurin käsite redusoituu usein tiukkarajaisesti tarkoittamaan etnisyyttä -jotakin joka yhdistää joukon ihmisiä veri- tai sukulaissitein tiettyyn paikkaan (Lehtonen ym. 2003: 92). Synnytetyn kategorian suomalaisia jäseniä määrittää nyt suvaitsevaisuus syrjinnän sijaan. Suomalaisista luonnehtimaansa, positiivista ryhmäominaisuutta puhujaminä perustelee esimerkillä (6, 7). Bussiin lisätyn liitepartikkelin *-kin* merkitykseksi voi tulki-

ta, että jossakin muuallakin suomalaiset ottavat puhujaminään kontaktia ja ovat kiinnostuneita hänen asioistaan. Samaisen lauseen materiaaliseen istumisen prosessiin sisältyvä eksklusiivinen fokuspartikkeli *jo* saa tulkinnan, jonka mukaan suomalainen nyt voi (jo) istua maahanmuuttajan viereen - aiemmin välttämättä näin ei ole käynyt. Verbaaliseen kertomisen prosessiin (7) liitetyn tekijän *yksi heistä* voi katsoa rakentavan suomalaisten ryhmää, jonka jäsenten toivotaan omaksuman vieraisiin ystävällisesti suhtautuva asenne. Kognitiivisiin omaksumisen prosesseihin liitetuille modaalisisille konditionaaleille voi tulkita merkityksen, jonka mukaan kategorian edustaja toivoo, että tällainen suhtautuminen olisi mahdollista. Prosessiin sisältyvälle kohteelle *muut ihmiset* voi tekstikontekstista rakentaa tulkintaa, jonka mukaan nuo muut ovat ulkomaalaisia. Tämä on pääteltävissä edellisestä prosessista, jossa eräs suomalainen kertoo käyneensä maissa, joissa ollaan ystävällisiä vieraita kohtaan. Hän toivoisi suomalaisten asennoituvan samalla tavalla: hyväksyvän vieraat, ei-suomalaiset.

Syntynyt tulkinta tukee ajatusta kategorioiden ajallisaikallisuudesta. Toisaalta tarina puhuu myös identiteetin häilyvyyden ja muutoksen puolesta. Kaikesta päätellen tarinan maahanmuuttaja kokee enemmän olevansa suomalaisen yhteiskunnan jäsen täällä jo jokunen vuoden oltuaan verrattuna välittömästi maahanmuuttoa seuranneisiin vuosiin. Puhujaminä konstruoi omaan kokemukseensa perustuvaa kategoriala, jonka jäseniä yhdistävät piirteet hän määrittää erilaisiksi eri aikoina. Näin teksti antaa aiheen tulkita, että suomalaisten asenteissa on tapahtunut muutos. Toisaalta myös maahanmuuttaja on läpikäynyt sopeutumisprosessin, jonka aikana myös omat havainnot ja kokemukset vaikuttavat eri tavoin ja näyttäytyvät erilaisina.

5. Lopuksi

Tekstiaineistoni temaattisen kokonaisuuden jako kahteen päälukuun noudatteli hyvin pitkälti (uutis)artikkeleiden ja kolumnien tekstilajeille tyypillisiä konventioita. Uutisaineistosta tulkittu maahanmuuttajuuden toiminnallinen näkökulma tuntui luontevalta tekstien sisältöön nähden. (Uutis)artikkeleissa tavataan yleensä kertoa ajankohtaisista asioista; ja oman aineistoni uutisista valtaosa olikin sosiaaliseen, yhteiskunnalliseen toimintaan keskittyviä tekstejä, joissa pääasiallisesti käsiteltiin maahanmuuttajan kotoutumisprosessia työllistymisen, kielenoppimisen ja erilaisten projektien kautta. Tekstien kautta muodostuneet identiteetit ja diskurssit puoltavat käsitystä toiminnallisesta maahanmuuttajasta, joka haluaa osallistua ja pärjätä omillaan uudessa kotimaassaan; tulla hyväksytyksi omana itsenään omia kulttuurisia juuriaan unohtamatta. Myös dialogin tarve, yhteistoiminnallisuus ja vuoropuhelu niin oman kulttuuripiirin edustajien kuin suomalaistenkin välillä nousi tärkeäksi topiikiksi. Maahanmuuttajatoimijan huoli omien resurssien riittämisestä työn saantiin ja useimmille tulijoille vaikeahkon suomen kielen oppimiseen oli myös teksteistä tulkittavissa. Toisaalta monet uutisten kirjoittajat tai niissä haastatellut maahanmuuttajat penäsivät vastuuta myös suomalaiselta yhteiskunnalta; vasta vastaanottajamaan yhteistyö ja tukitoimet yhdessä maahanmuuttajan kanssa voivat mahdollistaa ”tavallisen” elämän: työllistymisen ja sopeutumisen uuteen kotimaahan.

Kolumniaineistosta tulkittu kokemuksellinen näkökulma tuntui luontevalta suuremmalta temaattiselta kokonaisuudelta toiminnallisen näkökulman ohella. Kolumnien aiheet ovat yleensä kirjoittajalleen jollain tavalla ajankohtaisia - kolumnisti pohtii usein jotain mieltään askarruttavaa yhteiskunnallista kysymystä tai muutoin havainnoimaansa ilmiötä ja suodattaa pohdintansa henkilökohtaisten havaintojen ja kokemusten läpi. Omassa aineistossani kolumnien keskeisiksi teemoiksi nousivat sopeutuminen, identiteettimäärittely ja ylipäänsä muutoksen läsnäolo. Näitä teemoja kirjoittajat pohtivat usein arjen kohtaamisten kautta – kohtaamistilanteissa olivat läsnä yleensä maahanmuuttajakir-

joittaja ja suomalainen. Melko monista kolumneista oli tulkittavissa kritiikkiä lähinnä suomalaisten asenteita kohtaan. Erityisesti virkamiestahon toiminta sai moitteita osakseen, vaikka syrjiviltä vaikuttavilta asenteilta eivät ”tavalliset” suomalaisetkaan säästyneet. Toisaalta monista teksteistä oli tulkittavissa myös positiivinen asenteiden muutos. Osaltaan myönteisen muutoksen voi nähdä liittyvän kirjoittajien omaankin sopeutumiseen - monet kolumnistit ovat ehtineet asua Suomessa jo monta vuotta. Toisaalta ja kenties osaksi voi suomalaistenkin tulkita muuttuneen piirun verran positiivisemmin asennoituviksi maahanmuuttajia kohtaan.

Vaikka tekstiaineistoni tuntui melko pirstaleiselta, sekavaltakin, osin jopa tylsähköltä ehkä juuri tuosta hajanaisuudesta johtuen, oli siitä tulkittavissa yllättävän suuri määrä erilaisia identiteettejä ja diskursseja. Maahanmuuttajaidentiteetti olisi minun nähdäkseni näyttäytynyt melkoisen erilaisena, mikäli aineistoni olisi koostunut vain yhden tekstilajin edustuksista, esimerkiksi vain kolumneista.

Maahanmuuttajat-sivujen kaltainen foorumi on mielestäni tärkeä tilanteessa, jossa erilaiset maahanmuuttajista koostuvat vähemmistöt pikkuhiljaa vakiinnuttavat paikkansa suomalaisessa yhteiskunnassa. On hienoa, että maahanmuuttajille on annettu mahdollisuus kirjoittaa tärkeäksi kokemistaan asioista, ja toisaalta merkillepantavaa on myös, että he kirjoittavat kokemuksistaan suomen kielellä.

Toisaalta maahanmuuttajien kirjoituksia lukiessani minusta tuntui joskus siltä, että maahanmuuttajan ääni kuuluisi vivahteikkaampana ja monipuolisempana, jos hän voisi kirjoittaa asioista omalla äidinkielellään. Itse nimittäin huomasin, että lukukokemustani häiritäsi ajoittainen toisto: esimerkiksi uutisteksti, jossa monta uutiseen haastateltua maahanmuuttajaa kertoo samasta asiasta samoin lausein. Itse tulkitsin asian johtuvan heikosta kielitaidosta. Ehkä tällaisissa tapauksissa toimitus voisi editoida tekstejä hieman rankemmalla kädellä. Sisällöllisesti jäin kaipaamaan todellisia dialogitekstejä, joissa maahanmuuttajat ja suomalaiset tai eri vähemmistöjen edustajat ylipäänsä voisivat olla

vuorovaikutuksessa keskenään. Myös arkielämästä kertovia juttuja oli aineistossani vähänlaisesti. Olisi esimerkiksi mielenkiintoista lukea kulttuuristen tapojen yhteensovittamisesta ja vaikka perheiden arjesta sekä siitä, millaisia tapoja eri maahanmuuttajille suomessa eläessään syntyy tilanteessa, jossa oma identiteettimäärittely alkaa ja kohtaa suomalaisen yhteiskunnan. Tällaiset jutut edesauttaisivat mielestäni todellisen ja moniaineeksisen vuoropuhelun syntymistä.

Aineistoni analyysin tulokset olivat itselleni melko odotuksenmukaisia: maahanmuuttajat haluavat elää sellaista elämää, jota varmasti moni meistä suomalaisistakin haluaa: rauhassa, sosiaalisesti tyydyttävästi ja tekemällä sitä, missä tuntee olevansa parhaimmillaan - ja ennen kaikkea yhteisön hyväksyttynä jäsenenä. Myös muistutus siitä, että suurimmalle osalle maahanmuuttajista ajatus kotimaan jättämisestä ja maahanmuuttajuudesta ei ole valintakysymys vaan pakko, johon olosuhteet ajavat, on mielestäni tärkeä.

Lähteet

- FAIRCLOUGH, NORMAN 1992: *Discourse and social change*. Cambridge: Polity Press s. 127-128.
- 1997: *Miten media puhuu*. Tampere: Vastapaino.
- FORSANDER, A 2001: Työvoiman tarve ja maahanmuuttopolitiikka - Onko maahanmuuttajien osaaminen vastaus työvoiman kysyntään? - M-L. Trux (toim.), *Aukeavat ovet – Kulttuurien moninaisuus Suomen elinkeinoelämässä* s. 143-202. Suomen itsenäisyyden juhlarahaston Sitran julkaisusarja 238. Helsinki: WS Bookwell Oy.
- FOWLER, ROGER & HODGE, BOB & KRESS, GUNTHER & TREW, TONY (toim.) 1979: *Language and Control*. London: Routledge & Kegan Paul.
- HAKULINEN, AULI & FRED KARLSSON 1979: *Nyky-suomen lauseoppia*. Helsinki: SKST 350.
- HALL, STUART 1999: *Identiteetti*. Tampere: Vastapaino.
- 2003: Erilaisuus. Mikko Lehtonen & Olli Löytty (toim.), *Kulttuuri, paikka, identiteetti* s. 85-128. Tampere: Vastapaino.
- HALLIDAY, M.A.K. 1978: *Language as Social Semiotic*. London: Arnold.
- 1985: *An Introduction to Functional Grammar*. London: Arnold.
- 1994: *An Introduction to Functional Grammar*. 2. painos. London: Arnold.
- HANNERZ, ULF 2003: Erilaisuus. Mikko Lehtonen & Olli Löytty (toim.), *Kulttuurinmääritelmien yhteentörmäys* s. 213-232. Tampere: Vastapaino.
- HEIKKINEN, VESA 1999: *Ideologinen merkitys kriittisen tekstintutkimuksen teoriassa ja käytännössä*. Helsinki: SKST 728.
- HEIKKINEN, VESA & HIIDENMAA, PIRJO & TIILILÄ, ULLA 2000: *Teksti työnä, virka kielenä*. Helsinki: Gaudeamus.
- HIIDENMAA, PIRJO 2000: Kieli, diskurssi & yhteisö. Kari Sajavaara & Arja Piirainen-Marsh (toim.), *Lingvistinen tekstintutkimus*. Jyväskylä: Soveltavan kielentutkimuksen keskus.

- IKOLA, OSMO (toim.) 1977: *Nykysuomen käsikirja*. Helsinki: Weilin & Göös.
- HORSTI, KARINA 2002: Maahanmuuttojournalismi - välivaihe monikulttuuriseen journalismiin. Pentti Raittila (toim.), *Etnisyys ja rasismi journalismissa* s. 109-127. Suomen Journalistiliitto. Mediakriittinen julkaisusarja 6. Tampere: Tampere University Press.
- 2005: *Vierauden rajat. Monikulttuurisuus ja turvapaikanhakijat journalismissa*. Acta Electronica Universitatis Tamperensis 471. URL: (<http://acta.uta.fi/pdf/951-44-6423-0.pdf>)
- HUTTUNEN, LAURA 2002: *Kotona, maanpaossa, matkalla. Kodin merkitykset maahanmuuttajien omaelämäkerroissa*. Helsinki: SKS.
- 2004: Puhua vastaan ja vaieta: Neuvottelu kulttuurisista marginaaleista. Arja Jokinen & Laura Huttunen & Anna Kulmala (toim.), Helsinki: Gaudeamus.
- ISKANIUS, SANNA 2002: Kahden kielen ja kulttuurin labyrintissä – venäjänkielisten maahanmuuttajanuorten kieli-identiteetti. Laihiala-Kankainen Sirkka & Pietikäinen Sari & Dufva Hannele (toim.), *Moniääninen Suomi: Kieli, kulttuuri ja identiteetti* s. 200-218. Jyväskylä: Soveltavan kielentutkimuksen keskus, Jyväskylän yliopisto.
- ISO SUOMEN KIELIOPPI 2005. Helsinki: SKS.
- JAAKKOLA, MAGDALENA 1999: *Maahanmuutto ja etniset asenteet*. Työpoliittinen tutkimus 213, Työministeriö. Helsinki: Edita.
- JAAKKOLA, TIMO 2000: *Maahanmuuttajat ja etniset vähemmistöt työhönotossa ja työelämässä*. Työministeriö, työpoliittinen tutkimus 218. Helsinki: Työministeriö.
- JASINSKAJA-LAHTI, INGA & LIEBKIND KARMELA & VESALA, TIINA 2002. *Rasismi ja syrjintä Suomessa. Maahanmuuttajien kokemuksia*. Helsinki: Gaudeamus.
- JOKINEN, ARJA & JUHILA, KIRSI & SUONINEN, EERO 1993: *Diskurssianalyysin aakkoset*. Tampere: Vastapaino.
- 1999. *Diskurssianalyysi liikkeessä*. Tampere: Vastapaino.
- JOKINEN, ARJA & HUTTUNEN, LAURA & KULMALA ANNA (toim.) 2004: *Puhua vastaan ja vaieta: Neuvottelu kulttuurisista marginaa-*

- leista*. Helsinki: Gaudeamus Kirja.
- KARVONEN, PIRJO 1995: *Oppikirjateksti toimintana*. Helsinki: SKST 632.
- KOSKI, MAUNO 1993: ”Kansa” -*Systeemi ja poikkeama*. Juhlakirja Alho Alhoniemen 60- vuotispäiväksi 14.5.1993. Turun yliopiston suomalaisen ja yleisen kielitieteen laitoksen julkaisuja 42. Turku. 236-258.
- LEHTONEN, MIKKO 1994: *Kyklooppi ja kojootti. Subjekti 1600-1900 – lukujen ulttuuri- ja kirjallisuusteorioissa*. Tampere: Vastapaino.
- 1996: *Merkitysten maailma, kulttuurisen tekstintutkimuksen lähtökohtia*. Tampere: Vastapaino.
- LEHTONEN, MIKKO & LÖYTTY, OLLI (toim.) 2003: *Erilaisuus*. Tampere: Vastapaino.
- LEPOLA, OUTI 2000: *Ulkomaalaisesta suomenmaalaiseksi. Monikulttuurisuus, kansalaisuus ja suomalaisuus 1990-luvun maahanmuuttajapoliittisessa keskustelussa*. Helsinki: SKS.
- LIEBKIND, KARMELA 1988: *Me ja muukalaiset: Ryhmäraajat ihmisten suhteissa*. Helsinki: Painokaari Oy.
- (toim.) 1994: *Maahanmuuttajat. Kulttuurien kohtaaminen Suomessa*. Helsinki: Gaudeamus.
- LUUKKA, MINNA-RIITTA 2000: *Näkökulma luo kohteen: Diskurssintutkimuksen taustaoletukset*. Kari Sajavaara & Arja Piirainen-Marsh (toim.), *Kieli, diskurssi & yhteisö*. Jyväskylä: Soveltavan kielentutkimuksen keskus. Jyväskylän yliopisto.
- MATIHALDI, HILKKA-LIISA 1979: *Nykysuomen modukset I: kvalitatiivinen analyysi*. Oulu: Acta Universitatis Ouluensis.
- MEAD, GEORGE H. 1934: *Mind, self and society*. Chicago: The University of Chicago Press.
- MÄNTYNNEN, ANNE 2003: *Miten kielestä kerrotaan? Kielijuttujen retoriikkaa*. SKS, Helsinki.
- PENTTILÄ, AARNI 1963. *Suomen kielioppi*. Porvoo & Helsinki: WSOY.
- PIETIKÄINEN, SARI 2002: *Media kieli ja etniset identiteetit*. Laihiala-Kankainen Sirkka & Pietikäinen Sari & Dufva Hannele

- (toim.), *Moniääninen Suomi: Kieli, kulttuuri ja identiteetti* s. 241-254. Jyväskylä: Soveltavan kielentutkimuksen keskus, Jyväskylän yliopisto.
- 2002: Hiljaako hyvä tulee? Laihiala-Kankainen Sirkka & Pietikäinen Sari & Dufva Hannele (toim.), *Moniääninen Suomi: Kieli, kulttuuri ja identiteetti* s. 235-238. Jyväskylä: Soveltavan kielentutkimuksen keskus, Jyväskylän yliopisto.
- PÄLLI, PEKKA 1999: Asenteet ja mielipiteet diskursiivisena toimintana. Määttä Urho & Pälli Pekka & Suojanen Matti K. (toim.), *Kirjoituksia sosiolingvistiikasta*. Folia Feministic & Linguistic 22. Tampereen yliopiston suomen kielen ja yleisen kielitieteen laitos.
- 2003. *Ihmisryhmä diskurssissa ja diskurssina*. Acta Universitatis Tamperensis 910. Tampere: Tampere University Press.
- RAITTI, PENTTI (toim.) 2002: *Etnisyys ja rasismi journalismissa*. Suomen journalistiliitto. Mediakriittinen julkaisusarja 6. Tampere: Tampere University Press.
- (toim.) 2005: *Etnisyyttä, rasismia ja dialogia sanomalehdissä ja internetissä*. Journalismin tutkimusyksikkö. Julkaisusarja C 39. Tampere: Tampereen yliopisto. Tiedostusopin laitos.
- (toim.) 2007: *Keskusteluja etnisyydestä mediassa*. Suomalaisen, maahanmuuttajien ja tutkijoiden tulkintoja. Journalismin tutkimusyksikkö. Julkaisusarja A 102. Tampere: Tampereen yliopisto. Tiedostusopin laitos.
- SACKS, HARVEY (1992). *Lectures on conversation*, (toim.) Gail Jefferson, vol. 1. Oxford: Basil Blackwell.
- SAJAVAARA, KARI & PIIRAINEN-MARSH, ARJA (toim.) 2000: *Kieli, diskurssi ja yhteisö*. Jyväskylä: Soveltavan kielentutkimuksen keskus, Jyväskylän yliopisto.
- SHORE, SUSANNA 1992: *Aspects of a Systemic-Functional Grammar of Finnish*. Sydney: Macquarie University.
- SUURI SIVISTYSSANAKIRJA 2001. Jyväskylä: Gummerus.
- VUORI, JAANA 2001: *Äidit, isät ja ammattilaiset. Sukupuoli, toisto ja muunnelmat asiantuntijoiden kirjoituksissa*. Tampere: University Press.

Internet-lähteet

Aamulehti

<http://www.aamulehti.fi/yrittystiedot/>

27.12.2007

Tilastokeskus

http://www.stat.fi/tup/suoluk/taskus_vaesto.html#ulkomaidenkansalaiset

27.12.2007

Työministeriö

http://www.mol.fi/mol/fi/06_tyoministerio/06_julkaisut/05_monitori/05_vanhat/MONITORI2002_2/index.jsp

27.12.2007

Aineslähteet

(Uutis)artikkelit

- 1 Tampereen kurdit ovat tiukasti kiinni työelämässä (AL 15.3.2002)
- 2 Me tähtäämme osaajiksi suomalaiseen yhteiskuntaan (16.5.2004)
- 3 Koulutetut maahanmuuttajat haluavat suomen kielen tehoopetusta (AL 10.5.2002)
- 4 Kuntahissin pitäisi kuljettaa maahanmuuttajat ylöspäin (AL 26.9.2003)
- 5 Ihmiset ja kulttuurit kohtaavat Tampereen yössä (AL 17.6.2004)
- 6 Miksi maahanmuuttajalääkäri pelkää kameraa, vaikka on rohkea (AL 1.2.2002)
- 7 Uuteen maaperään juurtuminen ei ole läpihuutojuttu (AL 1.2.2002)
- 8 Masennus ahdistaa maahanmuuttajia (AL 6.12.2004)

- 9 Kotoutuminen on tilan antamista toiselle (AL 13.5.2007)
- 10 Suomi on kitsas turvapaikan myöntäjä (AL 2.10.2007)
- 11 Me hoidamme teitä (28.9.2006)
- 12 Suomalainen media saa kansainvälisiä tekijöitä (11.3.2005)
- 13 Yhteistyö on voimaa, vakuuttaa Renaz Ebrahimi (11.12.2006)
- 14 A'shalaam aleikun, salaam, privet, hei! (AL 20.3.2003)
- 15 Intoa on, mutta rahat puuttuvat (10.5.2002)
- 16 Työyhteisöt tarvitsevat kulttuurinvälittäjiä (10.4.2004)
- 17 Sisäinen suomalaiseni löytyi Somaliassa (11.12.2006)
- 18 Kotimaa-lehti yhdistää Pirkanmaan afganistanilaisia (20.3.2003)

Kolumnit

- 1 Haluan olla kurkku, en maahanmuuttaja! (AL 1.2.2002)
- 2 Kehnosti ymmärretty monikulttuurisuus (AL 7.6.2002)
- 3 Eläinrakas maahanmuuttaja (AL 12.3.2004)
- 4 Ensimmäinen oli maahanmuuttaja (AL 11.3.2005)
- 5 Rassistisia törmäyksiä (AL 17.6.2004)
- 6 Suomalainen oikeustaju (AL 8.4.2005)